

**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КАРАБУШ ОКСАНА СЕРГІЇВНА

УДК 316.77.061.1:355.43:351.86(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ**

Подається на здобуття наукового ступеня **доктора філософії**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.С. Карабуш

Науковий керівник – **Ковбас Ігор Васильович**,
доктор юридичних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Карабуш О.С. Правові основи формування національної системи стратегічних комунікацій в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2025.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню формування національної системи стратегічних комунікацій в Україні.

Визначено правові передумови легітимації стратегічних комунікацій в рамках нових реалій зміни світопорядку і переосмислення ролі та дієвості права як регулятора суспільних відносин. Здійснений аналіз рефлексії поняття стратегічних комунікацій у чинних нормативно-правових актах уможливив виснувати недостатній рівень його правової визначеності. Сформульовано потребу у чіткому аналізі складових суспільних відносин у сфері страткому, з їхнім наступним чітким описом. На підставі викладеного формується гіпотеза про існування самотійного виду суспільних відносин – *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*. Узагальнюється, що одним із механізмів розв’язання порушених у дисертаційній роботі питань, є ухвалення відповідного нормативно-правового акта, найбільш імовірно у вигляді акта стратегічної правотворчості. Для цього є всі правові підстави: 1) існування окремого кола суспільних відносин; 2) наявність значної кількості взаємопов’язаних компонентів; 3) кореляція та синхронізація функціонування усіх компонентів, залежність результату від успішного функціонування кожного елемента системи страткому. Констатовано, що адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій сприятиме ефективному функціонуванню зазначеної системи, а це впливатиме на прогнозований, запланований стратегічний розвиток нашої суверенної держави.

З'ясовано зміст поняття стратегічних комунікацій, виокремлено основні суттєво важливі для ефективного правового регулювання їх *характеристики*: 1) будуються і ґрунтуються передусім на стратегії розвитку державу і секторальних стратегіях державної політики; 2) утворюють специфічне *стратегічне середовище*, а в ньому новий вид суспільних відносин, в якому формуються, творяться і реалізуються всі рівні публічного управління – *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*; 3) спрямовані на досягнення стратегічного результату через використання специфічного стратегічного інструментарію: стратегічний вплив, стратегічна політика, стратегічний курс держави, стратегічне планування, прогнозування, передбачення; 4) необхідність забезпечення актами стратегічної правотворчості, які мають бути органічно пов'язані між собою спільною стратегічною метою; 5) зумовлюють правове регулювання взаємодії та координації компетентних суб'єктів страткому; 6) знаходять зовнішнє вираження через правові й організаційні форм здійснення; 7) виступають системним інструментарієм досягнення національної самоідентичності; 8) чітко ідентифікують та формують алгоритми управління континуумом суперництва і стратегічного протистояння; 9) становлять за своїм змістом ефективну політику утвердження державності; 10) формують для реалізації у практичній площині цілісний вимір системної стратегії розвитку держави. Сформульовано авторське визначення поняття *стратегічні комунікації* – індоктринація стратегічними архітекторами у свідомість національних і зарубіжних суб'єктів українських національних цінностей, стратегічних інтересів, стратегічних цілей на всіх рівнях стратегічного управління через цілеспрямовану, врегульовану нормами права узгоджену синхронізацію діяльності всіх компетентних суб'єктів страткому із відповідним системним супроводженням та реалізацією в рамках національної стратегії.

Сформовано типологічну модель наукових підходів до формування поняття стратегічних комунікацій як правової категорії, зокрема виділено такі:

1) комунікаційний; 2) інформаційно-інтеракціоністський; 3) діяльнісний; 4) процесний; 5) політико-управлінський; 6) безпековий; 7) інструменталістський. Виділено ключові ознаки, які характеризують визначення по кожному із визначених нами підходів.

Сформульовано правовий вимір формування національної системи страткому через рефлексії описаних процесів у Щорічних Посланнях Президента України. Відзначено, що в Україні досі тривають дискусії щодо *«необхідності формування національної системи стратегічних комунікацій»* – її окремих елементів, їхнього співвідношення тощо. Натомість втрачено цінний час, суттєві можливості для впровадження цієї системи на національному рівні та формування її ефективної організаційно-функціональної структури. Це, зокрема, стало однією із суттєвих причин відсутності чітких критеріїв та науково обґрунтованих стратегічних прогнозів із визначенням беззаперечного факту невідворотності збройної агресії РФ проти України.

Визначено стан правового регулювання національної системи стратегічних комунікацій через здійснення догматико-юридичного аналізу відповідних актів стратегічної правотворчості, а також логіко-семантичний аналіз наукових праць, присвячених проблемам правового регулювання суспільних відносин у сфері страткому. Стверджується про відсутність системного підходу щодо як впровадження цієї системи, так і формування ефективної системи її правового регулювання. Запропоновано розробити *Концепцію національної системи стратегічних комунікацій*, на підставі якої відповідно до видів складових суспільних відносин у сфері страткому, розробити: 1) Стратегію публічної дипломатії; 2) Стратегію інформаційної і кібербезпеки (вже розроблено); 3) Стратегію військових зв'язків (може бути включено окремим розділом у Стратегію воєнної безпеки України); 4) Стратегію інформаційно-психологічних операцій; 5) Стратегію просування цілей Української держави.

Узагальнено етапи еволюції інституціоналізації національної системи стратегічних комунікацій в Україні через послідовний аналіз правової компетенції Національного координаційного центру кібербезпеки як робочого органу Ради національної безпеки і оборони України, Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України, Центру протидії дезінформації як робочого органу РНБОУ. Констатується необхідність зміни мети формування Національного координаційного центру кібербезпеки, яка в контексті утворення національної системи страткому може мати такий вигляд: підвищення рівня взаємодії та координації діяльності суб'єктів стратегічних комунікацій у сфері забезпечення кібербезпеки, сприяння у створенні умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави на основі стратегічних національних інтересів у сфері кібербезпеки, аналізу наявних і потенційних кіберзагроз, цілей та завдань забезпечення кібербезпеки України. Стверджується необхідність чіткого дублювання повноважень між Центром страткому і ЦПД, встановлено, що завдання ЦПД дублюють аналогічні завдання, визначені в Стратегії інформаційної безпеки; наголошено на інституційній невідповідності: якщо НКЦБ і ЦПД визначені робочими органами РНБОУ, то центр страткому такого статусу як окремий суб'єкт правовідносин не має. Констатовано про відсутність на нинішньому етапі державотворення організаційних структур, до функціональних обов'язків яких входило б формування та реалізація державної політики стратегічних комунікацій, тобто констатуємо на підставі наукового дослідження про відсутність на сучасному етапі єдиної стійкої національної системи стратегічних комунікацій.

Здійснене розрізнення стратегічних комунікацій від комунікаційної політики і комунікативних технологій уможливило сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо війни проти України з позицій стратегічних комунікацій, а також подати практичні результати дослідження, в яких

унаочнено корінні відмінності стратегічних комунікацій від комунікаційної політики: 1) стратегічні комунікації конструюють та змінюють соціальне середовище і соціальну реальність загалом; 2) їхня трансформація не лише впливає на індивідуальну й соціальну поведінку, а й визначає її; 3) стратегічні комунікації спираються на стратегію, виступають дієвим інструментом адаптації глобального смислоутворювального проєкту до сучасних реалій та трендів, правової реальності. Додатково акцентовано, що в актах стратегічної правотворчості, зокрема у Стратегії воєнної безпеки України, вказано: „стратегічні комунікації та інформаційна політика”, тобто ці два терміни подаються у вигляді окремих рядоположних словосполучень як різні поняття.

Розкрито зміст правових аспектів формування національної системи стратегічних комунікацій, обґрунтовано необхідність виокремлення окремого виду державної політики – державна політика стратегічних комунікацій. Сформульовано відповідне поняття: *вектор державної політики стратегічних комунікацій* – напрям державної політики, який має чітко визначене коло суспільних відносин (суб’єкти, об’єкти, юридичні факти) і суттєво важливі системні характеристики свого опису, стратегічне спрямування та очікувані результати від його реалізації у чіткому зв’язку із національною стратегією та напрямками безпекової політики. Виділено причини, які заважають формуванню національної системи страткому.

Визначено суб’єктів національної системи стратегічних комунікацій через послідовний аналіз правової компетенції: МО України, СБУ, ДПС України, ситуаційні центри, колишнє Міністерство інформаційної політики України, МЗС України, Офіс реформ КМУ, РНБОУ, ВРУ. Констатовано на важливості наявності у кожного суб’єкта НССК чітко визначеної адміністративно-правової компетенції в рамках або Положення про відповідний ЦООВ, або профільних концепцій, як це зроблено, в рамках МО України. Наголошено на необхідності визначення правового статусу Президента України у формуванні та реалізації державної політики

стратегічних комунікацій, а також місця і ролі у формуванні національної системи стратегічних комунікацій. Окремо вказано на такий суб'єкт, як громадські організації, сформульовано відповідні їхні завдання у реалізації державної політики стратегічних комунікацій.

Запропоновано модель національної системи стратегічних комунікацій, чому передував аналіз функціональної складової кожного суб'єкта, функціонального призначення системи, завдань національної системи стратегічних комунікацій, принципів її формування і функціонування. Авторська модель *національної системи стратегічних комунікацій* має такий вигляд:

- 1) Національний центр стратегічних комунікацій України;
- 2) Урядовий центр стратегічних комунікацій;
- 3) центри стратегічних комунікацій органів сектору безпеки і оборони;
- 4) центри стратегічних комунікацій центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;
- 5) резервні центри стратегічних комунікацій;
- 6) недержавні центри стратегічних комунікацій.

Ефективне функціонування описаної моделі уможлиблюється через відповідний механізм правового регулювання, який має таку структуру: розроблення ***Концепції національної системи стратегічних комунікацій*** як акта стратегічної правотворчості, затвердженої указом президента і уведеного в дію відповідним рішенням РНБОУ. Вона має складатися із таких блоків, які передбачають визначення: призначення концепції, її місця в ієрархічній системі НПА, що регулюють суспільні відносини у сфері формування та реалізації державної політики стратегічних комунікацій; 2) основних термінів та понять; 3) складових суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій; 4) засад державної політики стратегічних комунікацій, і з-поміж них об'єктів стратегічних комунікацій; 5) суб'єктного складу НССК із чітким розподілом повноважень згідно з предметною компетенцією кожного ЦОВВ; 6) методів стратегічних комунікацій відповідно до цілей реалізації державної політики стратегічних комунікацій із урахуванням повноважень суб'єктів НССК; 7) прогностично-індикативних показників реалізації державної політики стратегічних комунікацій, а окрім того: 8) опис

інституційного ландшафту функціонування НССК; 10) формулювання мети, завдань, функцій, принципів та методів функціонування НССК.

На підставі цієї Концепції необхідно: 1) внести відповідні зміни до Положень про конкретний ЦОВВ із фіксацією правової компетенції кожного суб'єкта НССК або 2) розробити концепції страткому конкретного суб'єкта відповідно до інтеграції його функціональних повноважень. За базову модель, з урахуванням визначених в нашій роботі недоліків, пропонується узяти Концепцію стратегічних комунікацій МО України та ЗС України. Запроваджена модель як національної системи страткому, так і її правового регулювання, утворить можливості для ефективнішої реалізації стратегічного потенціалу нашої держави.

Ключові слова: державна політика, національна система стратегічних комунікацій, правове регулювання, правове регулювання, сильна держава, стратегічна політика, стратегічні комунікації, функції держави.

ABSTRACT

Karabush O.S. Legal fundamentals of building the national system of strategic communications in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for obtaining an educational-scientific degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the specialty 081 “Law”. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2025.

The dissertation is comprehensive research on building the national system of strategic communications in Ukraine.

The author defines the legal prerequisites for legitimizing strategic communications amidst the new realities of the new world order and rethinking the role and effectiveness of law as a regulator of social relations. The analysis of a reflection on the concept of strategic communications in the current statutory acts has revealed its poor legal certainty. It is formulated the need for a well-managed

analysis of the components of social relations in stratcom followed by their clear description. Based on the above, a hypothesis is formulated about the existence of an independent type of social relations – *social relations in the field of strategic communications*. The author summarizes that one of the mechanisms for addressing the issues raised in the present thesis is the adoption of a relevant legal act, most likely in the form of a strategic law-making act. This is driven by all legal grounds: 1) the existence of a separate circle of social relations; 2) the presence of a significant number of interrelated components; 3) correlation and synchronization of the functioning of all components, the dependence of the outcome on the successful functioning of each element of the stratcom system. It is stated that administrative law regulation of social relations in the field of strategic communications will contribute to the effective functioning of the specific system, and this will affect the predicted and planned strategic development of our sovereign state.

The author has defined the concept of strategic communications and determined the ones crucial for effective legal regulation of their ***characteristics***: 1) they are built and based primarily on the state development strategy and sectoral strategies of state policy; 2) form a specific *strategic environment*, which contains a new type of social relations where all levels of public administration are shaped, created and implemented – *social relations in the field of strategic communications*; 3) aimed at achieving a strategic outcome through using specific strategic tools: strategic influence, strategic policy, strategic course of the state, strategic planning, forecasting, and foresight; 4) the need to provide strategic law-making acts that should be organically linked by a common strategic goal; 5) determine the legal regulation of interaction and coordination of competent subjects of stratcom; 6) find external expression through legal and organizational forms of implementation; 7) act as a systemic tool for achieving national self-identity; 8) clearly identify and formulate algorithms for managing the continuum of rivalry and strategic confrontation; 9) constitute an effective policy of statehood assertion; 10) form a holistic dimension of the systemic strategy of state

development for practical implementation. The author's definition of the concept of ***strategic communications*** is formulated: indoctrination by strategic architects into the minds of national and foreign actors of Ukrainian national values, strategic interests, strategic goals at all levels of strategic management through purposeful, regulated by law, coordinated synchronization of activities of all competent actors of stratcom with appropriate systemic support and implementation within the national strategy.

A typological model of scientific approaches to formulating the concept of strategic communications as a legal category is formed; in particular, the following are highlighted: 1) communication; 2) information and interaction; 3) activity; 4) process; 5) political and managerial; 6) security; 7) instrumental. It is outlined the key features characterizing the definition for each of the approaches we have identified.

The author renders the legal dimension for building the national system of stratcom through the reflection on the processes described in the Annual Addresses of the President of Ukraine. It is noted that in Ukraine there are still ongoing discussions about “*the need to form a national system of strategic communications*” – its individual elements, their correlation, etc. Instead, valuable time and essential opportunities for implementing the relevant system at the national level and shaping its effective organizational and functional structure were lost. This, in particular, has become one of the significant reasons for the lack of clear criteria and scientifically based strategic forecasts determining the indisputable fact of the inevitability of the Russian Federation's armed aggression against Ukraine.

The author determines the state of legal regulation of the national system of strategic communications through a dogmatic and legal analysis of the relevant acts of strategic law-making, as well as a logical and semantic analysis of scholarly works devoted to the problems of legal regulation of public relations in stratcom. It is argued that there is no systematic approach to both implementing the system and shaping an effective system for its legal regulation. It is proposed developing the

Concept of the National System of Strategic Communications, which lays the groundwork for developing the following pursuant to the types of components of public relations in stratcom: 1) Public Diplomacy Strategy; 2) Information and Cyber Security Strategy (already designed); 3) Military Relations Strategy (may be included as a separate section in the Military Security Strategy of Ukraine); 4) Strategy of Information and Psychological Operations; 5) Strategy for Promoting the Goals of the Ukrainian State.

The author summarizes the stages of evolution of the institutionalization of the national system of strategic communications in Ukraine through a consistent analysis of the legal competence of the National Cybersecurity Coordination Center as a working body of the National Security and Defense Council of Ukraine, the Center for Strategic Communications and Information Security under the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, and the Center for Countering Disinformation (CCD) as a working body of the National Security and Defense Council of Ukraine (NSDCU). The author states that it is necessary to change the purpose of establishing the National Cybersecurity Coordination Center (NCCC), which may have the following form under the formation of the national system of stratcom: advancing interaction and coordination of strategic communications entities in the field of cybersecurity, assistance in creating conditions for the safe functioning of cyberspace, and its use in the interests of the individual, society and the state based on strategic national interests in cybersecurity, analysis of existing and potential cyber threats, goals and objectives of ensuring cybersecurity of Ukraine. It is marked the need for a clear overlap of powers between the StratCom Center and the Center for Countering Disinformation. The author establishes that the CCD tasks duplicate similar tasks defined in the Information Security Strategy and emphasizes the institutional inconsistency: while the National Cybersecurity Coordination Center and CCD are designated as working bodies of NSDCU, the StratCom center does not have such status as a separate legal entity. It is established that at the current stage of state-building, there are no organizational structures whose functional responsibilities

would include the formulation and implementation of the state policy on strategic communications, i.e., based on a scientific study, it is evident that currently there is no single sustainable national system of strategic communications.

The distinction between strategic communications, communication policy and communication technologies made it possible to formulate scientifically sound conclusions about the war against Ukraine from the standpoint of strategic communications, as well as to present practical research findings that illustrate the fundamental differences between strategic communications and communication policy: 1) strategic communications construct and change the social environment and social reality as a whole; 2) their transformation not only affects individual and social behavior but also determines it; 3) strategic communications rely on the strategy and act as an effective tool for adapting the global meaning-making project to modern realities, trends, and legal reality. It is additionally stressed that acts of strategic lawmaking, in particular, the Military Security Strategy of Ukraine, state: “strategic communications and information policy”, i.e., these two terms are presented as separate consecutive phrases – different concepts.

The author renders the content of legal aspects of building the national system of strategic communications and substantiates the need to distinguish a separate type of state policy – state policy on strategic communications. The relevant concept is conveyed: *the vector of state policy on strategic communications* is a direction of state policy that has a well-defined range of social relations (subjects, objects, legal facts) and essential systemic characteristics of its description, strategic focus and expected results from its implementation in a direct connection with the national strategy and areas of security policy. The reasons impeding the formation of the national system of stratcom are highlighted.

The subjects of the national system of strategic communications are identified through a consistent analysis of legal competence: the Ministry of Defense of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the State Tax Service of Ukraine, situation centers, the former Ministry of Information Policy of Ukraine, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, the Reforms Delivery Office of the

Cabinet of Ministers of Ukraine, the National Security and Defense Council, and the Verkhovna Rada. The author highlights the importance of each NSSC subject having a well-defined administrative law competence within the Regulations on the relevant central executive authorities or specialized concepts, as is done within the MoD of Ukraine. It is stressed the need to define the legal status of the President of Ukraine in the formation and implementation of the state policy on strategic communications, as well as his place and role in building the national system of strategic communications. The author separately mentions such a subject as non-governmental organizations and formulates their respective tasks in implementing the state policy on strategic communications.

It is offered a model of the national system of strategic communications, which was preceded by an analysis of the functional component of each entity, the system's functional purpose, the tasks of the national system of stratcom, and the principles of its formation and functioning. The original model of *the national system of strategic communication* composes the following: 1) the National Center for Strategic Communications of Ukraine; 2) the Government Center for Strategic Communications; 3) stratcom centers of the defense and security sector; 4) stratcom centers of central executive authorities, regional, Kyiv and Sevastopol city state administrations; 5) reserve stratcom centers; 6) non-governmental stratcom centers. The model's effective functioning becomes possible through the appropriate legal regulation mechanism with such a structure: development of the ***Concept of the National System of Strategic Communications*** as an act of strategic lawmaking, approved by a presidential decree and enacted by the NCCC decision. It should consist of the blocks specifying: 1) the purpose of the concept, its place in the hierarchical system of legal acts regulating social relations in the field of formation and implementation of the stratcom state policy; 2) basic terms and concepts; 3) components of social relations in the field of strategic communications; 4) principles of state policy on strategic communications, and among them, the objects of stratcom; 5) the subjects of the NSSC with a clear division of powers pursuant to the subject competence of each CEA; 7) methods of

strategic communications pursuant to the goals of the state policy on the strategic communications, given the powers of the NSSC subjects; 8) forecast and indicative indices of the state policy on stratcom, and, in addition, 9) a description of the institutional landscape of the NSSC functioning; 10) a statement of the purpose, tasks, functions, principles, and methods of the NSSC functioning.

Based on the Concept, it is necessary to: 1) make appropriate amendments to the Regulations on a particular CEB, specifying the legal competence of each NSSC entity or 2) develop the concepts of stratcom for a particular entity in accordance with the integration of its functional powers. Taking into account the shortcomings identified in the present work, it is proposed using the Concept of Strategic Communications of the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine as a basic model. The introduced model of both the national system of stratcom and its legal regulation will create opportunities for more effective realization of the strategic potential of our state.

Key words: legal regulation, legal regulation, national system of strategic communications, state functions, state policy, strategic communications, strategic policy, strong state.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Меленко О.С. Стратегічні комунікації: до визначення поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2023. № 64. С. 42–51. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.64.9>.

2. Меленко О.С. Стратегічні комунікації і комунікативні стратегії: еволюція співвідношення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 696–701. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/168>.

3. Меленко О.С. Стратегічні комунікації як правова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 85–95. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.15>.

4. Меленко О.С. Правовідносини у сфері стратегічних комунікацій: підходи до формування складових. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 202–211. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.26>.

5. Меленко О.С., Крінціленко В.С. Муніципальна реформа: роль стратегічних комунікацій і принципів національної стійкості. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : тези доповідей Сьомої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 25 серпня 2023 р. Київ : АПСВТ, 2023. С. 60–64.

6. Меленко О.С. Щодо необхідності розроблення правових засад стратегічних комунікацій. *Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики* : збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 27–28 квітня 2023 р. / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого : у 2 ч. / редкол. : А.П. Гетьман, В.М. Гаращук, Т.О. Коломоєць, Ю.В. Мех, В.Я. Настюк, Р.В. Шаповал та ін. Харків : Друкарня Мадрид, 2023. Ч. 1. Серія «Сектор безпеки України». Вип. 43. С. 172–177.

7. Меленко О.С. Стратегічні комунікації: необхідність легітимації. *Публічна служба: нова архітектура та стратегії для деокупованих територій* : збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Всеукраїнського круглого столу, м. Харків, 23 червня 2023 р. / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків : Друкарня Мадрид, 2023. С. 211–217.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	18
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	29
1.1 Правові передумови легітимації стратегічних комунікацій	29
1.2 Поняття та зміст стратегічних комунікацій	44
1.2.1 Легальна дефініція поняття „стратегічні комунікації” у законодавстві України.....	44
1.2.2 Словникові джерела.....	47
1.3 Стратегічні комунікації як правова категорія.....	50
Висновки до першого розділу	72
РОЗДІЛ 2 СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ	81
2.1. Рефлексія формування національної системи стратегічних комунікацій у щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради України	81
2.2 Національна система стратегічних комунікацій: стан правового регулювання	92
2.3 Еволюція інституціоналізації національної системи стратегічних комунікацій в Україні	104
2.4 Співвідношення стратегічних комунікацій, комунікаційної політики і комунікативних стратегій	112
2.4.1 Відмінності страткому від комунікаційної політики.....	123
Висновки до другого розділу.....	127
РОЗДІЛ 3 ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ.....	130
3.1 Адміністративно-правові аспекти формування системи стратегічних комунікацій в Україні	130
3.2 Суб’єкти національної системи стратегічних комунікацій.....	136

3.2.1 Міністерство оборони України як суб'єкт стратегічних комунікацій.....	136
3.2.2 Підходи до формування суб'єктного складу НССК.....	144
3.3 Модель національної системи стратегічних комунікацій.....	155
Висновки до третього розділу	164
ВИСНОВКИ	172
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180
ДОДАТОК.....	208

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АД – аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України „Про внутрішнє та зовнішнє становище України”

АПР – адміністративно-правове регулювання

АСП – акт стратегічної правотворчості

ВРУ – Верховна Рада України

ДКУ – державний кордон України

ДП – державна політика

ЗСУ – Збройні Сили України

ЗУ – закон України

ІпсО – інформаційно-психологічні операції

МОУ – Міністерство оборони України

НІСД – Національний інститут стратегічних досліджень

НКЦБ – Національний координаційний центр кібербезпеки

НПА – нормативно-правовий акт

НССК – національна система стратегічних комунікацій

ПД – публічна дипломатія

РНБОУ – Рада національної безпеки і оборони України

Ров – російські окупаційні війська

СОУ – сили оборони України

ССО – Сили спеціальних операцій

Стратком – стратегічні комунікації

ТОТ – тимчасово окупована територія

ЦОВВ – центральні органи виконавчої влади

ЦПД – Центр протидії дезінформації

ЦСКІБ – Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю забезпечення конституційного ладу і територіальної цілісності, формування умов для реалізації державності і відповідно розбудови правової, соціальної й безпекової держави у воєнних і повоєнних умовах. Потребують також перегляду і трансформації чинні безпекові системи, підходи до визначення їх стійкості, а головне – правове регулювання стратегічної політики, а в її рамках – функціонування національної системи стратегічних комунікацій.

Формування національної системи стратегічних комунікацій відбувається у рамках нових реалій зміни світового порядку, безпекової архітектури, трансформації ролі права як всезагального й обов’язкового регулятора суспільних відносин. Нині констатуємо, що роль міжнародних інституцій у реалізації політики стратегічних комунікацій і збереженні національної стійкості та балансу міжнародної безпекової архітектури значно підірвана, їхня дієвість стає дедалі більш неочевидною та сумнівною. Так само як реалії війни продемонстрували значний потенціал для удосконалення інституційної системи в Україні, що чинить вплив на необхідність удосконалення механізму правового регулювання у цій сфері.

Право використовують залежно від сили і авторитету держави, а такі цінності, як справедливість, права людини, гуманізм, добро, – дедалі більше зміщуються у більш абстрактну площину і все щонайменше впроваджуються у практику. Право поступово перетворюється на інструмент сильних для забезпечення власних інтересів за рахунок більш слабких. На цьому тлі стратегічні комунікації мають стати для українських правників та взагалі вчених окремим предметом серйозних теоретико-прикладних системних міжгалузевих досліджень. Адже від цього залежить наше стратегічне виживання як державотворчої нації і унітарної держави.

У згаданому контексті формування національної системи стратегічних комунікацій доцільно досліджувати в динаміці, через аналіз її трансформації відповідно до сучасних реалій право- і державотворення. Адже від правильного розуміння сутнісного, а не лише структурно-функціонального призначення означеної системи, залежить досягнення державних цілей, реалізація стратегічного курсу держави і формування правової, соціальної й безпекової держави.

Наукова проблема правильного визначення змісту національної системи стратегічних комунікацій на сучасному етапі, її змістового наповнення, суб'єктного складу, функціонального призначення і системного виміру має стати однією із важливих для подальшого ефективного розвитку державності.

Значна кількість публікацій за обраною темою дисонує із чіткістю та парадигмальністю визначення і розуміння ключового поняття. За таких умов постає потреба у зосередженні уваги на теоретичному осмисленні та науковому визначенні дефініції поняття „стратегічні комунікації”, передусім в аспекті розуміння її як правової категорії.

Системно питання формування національної системи стратегічних комунікацій досліджують такі українські вчені: А. Баровська, О. Капштик, Д. Коник, В. Ліпкан, Г. Почепцов, Т. Сивак, С. Соловійов, М. Шклярчук.

Окремі елементи стратегічних комунікацій розглядалися у публікаціях таких дослідників, як: С. Гуцал, Н. Драгомирецька, Д. Дубов, І. Іжутова, В. Князєв, Л. Компанцева, О. Кушнір, В. Кушнір, Ю. Лапутіна, Є. Макаренко, Д. Мартиненко, М. Ожеван, Н. Орлова, В. Петров, В. Пилипчук, Г. Почепцов, С. Соловійов, Є. Тихомирова, О. Уфимцева, Т. Федорів, Л. Хорішко, М. Чеховська, Ю. Шлапак, А. Яковець.

Певні фрагменти підходів до вивчення стратегічних комунікацій як *правової категорії* були предметом розгляду у публікаціях І. Остапенко та І. Шопіної.

Згадаємо також доробок зарубіжних дослідників, які вивчали стратегічні комунікації,— С. Бей, Р. Брукс, Б. Гамільтон, Д. Гейдж, К. Гелахан, П. Глендай, Е. Голдман, Д. Гольцхаузен, В. Йохансен, К. Йорк, П. Корніш, Дж. Ліндсі-Френч, У. Марселіно, Д. Мьорфі, К. Пол, М. Радемейкер, А. Рідінг, А. Рідерх, Б. Роллер, Т. Свейс, Р. Л. Хес. Вони здебільшого розглядали стратегічні комунікації як інструмент забезпечення державної безпеки, елемент міжнародних відносин.

Однак правові основи формування національної системи стратегічних комунікацій не стали предметом окремого і самостійного правового дослідження, що потребує подальшого вивчення цього питання з урахуванням нових правових реалій та є свідченням актуальності й практичної значущості дисертаційної роботи.

Тому актуальність теми полягає в необхідності визначення правових основ формування національної системи стратегічних комунікацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах планів наукових досліджень Запорізького національного університету на 2016–2020 і на 2020–2025 роки, комплексного наукового проєкту «Основні напрямки удосконалення адміністративного законодавства України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0129U000370), планів роботи Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем службового права Національної академії правових наук України.

Мета та задачі дослідження. *Мета* роботи – на підставі аналізу наявних наукових і нормативних джерел дослідити загальну характеристику національної системи стратегічних комунікацій та особливості її трансформації у сучасних умовах, визначити напрями удосконалення її правового регулювання.

Відповідно до поставленої мети у роботі було сформульовано такі основні завдання:

- визначити правові передумови легітимації стратегічних комунікацій;
- з'ясувати поняття та зміст стратегічних комунікацій;
- охарактеризувати стратегічні комунікації як правову категорію, категорійно-понятійну систему дослідження, визначити зміст основних категорій;
- сформулювати правовий вимір національної системи стратегічних комунікацій через аналіз щорічних послань Президента України до Верховної Ради України;
- визначити стан правового регулювання національної системи стратегічних комунікацій;
- узагальнити етапи еволюції інституціоналізації національної системи стратегічних комунікацій в Україні;
- з'ясувати аспекти співвідношення стратегічних комунікацій і комунікаційної політики та комунікативних технологій;
- розкрити зміст правових аспектів формування національної системи стратегічних комунікацій;
- встановити суб'єктів національної системи стратегічних комунікацій;
- подати модель національної системи стратегічних комунікацій.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що пов'язані з формуванням національної системи стратегічних комунікацій в Україні.

Предмет дослідження – правові основи формування національної системи стратегічних комунікацій в Україні.

Методи дослідження. Методологічна база визначена з урахуванням мети дослідження, його об'єкта і предмета. У роботі як основний загальнонауковий метод використовувався системний підхід, що уможливило розглядати формування національної системи стратегічних комунікацій у нерозривній єдності внутрішніх і зовнішніх зв'язків, виявити сучасні фактори, що впливають на її трансформацію та зумовлюють її,

встановити закономірності формування суб'єктного складу і структурно-функціональної моделі. Використання методів формальної логіки (аналізу й синтезу, узагальнення, абстрагування) дало змогу встановити елементи національної системи стратегічних комунікацій, визначити основні поняття та сформулювати науково обґрунтовані висновки (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3).

Використання логіко-семантичного та герменевтичного методів послугувало формулюванню структури категорійно-понятійної системи дослідження, визначенню його ключових понять (підрозділи 1.1, 1.3). Застосування *методів дедуктивної логіки* стало інструментом вироблення цілісного розуміння стратегічних комунікацій як системного правового явища, а відповідної системи – як окремого елемента державної системи (підрозділ 2.2). Застосування методів правничої герменевтики, формально-юридичного підходу дало підставу спростувати прагматичність та доцільність використання фрагментарного підходу для вивчення стратегічних комунікацій і відповідної їм системи (підрозділи 2.1, 2.3).

За допомогою *еволюційного методу* було простудійовано етапи еволюції інституціоналізації національної системи стратегічних комунікацій (підрозділ 2.2.), а за допомогою *історико-правового та хронологічного методів* – державно-правові і політичні явища у тісній пов'язі з певно визначеною історичною ситуацією, еволюцію державно-правових поглядів, викладених у щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради України на стратегічні комунікації, з метою розуміння векторів державної політики щодо формування відповідної національної системи на різних етапах право- і державотворення (підрозділ 2.1).

За допомогою методів правової антропології було сформовано розуміння правових процесів у сфері реалізації державної політики стратегічних комунікацій, а також механізмів організації відповідної національної системи (підрозділи 2.2, 3.1).

За допомогою структурно-функціонального підходу було виокремлено критерії будови національної системи стратегічних комунікацій, визначено окремі особливості їх адміністративно-правового статусу (підрозділ 3.2).

Засобом застосування компаративного аналізу було здійснене наукове порівняння стратегічних комунікацій від комунікаційної політики і комунікативних технологій (підрозділ 2.4).

У роботі також було використано основні положення сучасного праворозуміння, поєднання та інтеграції юридичного позитивізму, соціологізму, інтегративної юриспруденції, правового моделювання (підрозділи 2.2, 3.2, 3.3).

Нормативну основу дослідження становить законодавство України.

Емпірична основа дослідження – статистичні дані, рішення Конституційного Суду України та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є однією із перших у вітчизняній теоретико-правовій науці комплексних наукових робіт, присвячених вивченню правових проблем формування національної системи стратегічних комунікацій в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, що виносяться на захист, зокрема:

уперше:

– запропоновано авторське визначення поняття «стратегічні комунікації» як індоктринація стратегічними архітекторами у свідомість національних і зарубіжних суб'єктів українських національних цінностей, стратегічних інтересів, стратегічних цілей на всіх рівнях стратегічного управління через цілеспрямовану, врегульовану нормами права, узгоджену синхронізацію діяльності всіх компетентних суб'єктів національної системи стратегічного управління із відповідним системним супроводженням та реалізацією у рамках національної стратегії;

– виділено визначальні характеристики стратегічних комунікацій: будуються і ґрунтуються передусім на стратегії розвитку держави і секторальних стратегіях державної політики; утворюють специфічне *стратегічне середовище*, а в ньому новий вид суспільних відносин, в якому формуються, творяться і реалізуються всі рівні публічного управління (стратегічний ландшафт та рівні впливу на всіх рівнях на всі його компоненти) – *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*; спрямованість на досягнення стратегічного результату через використання специфічного стратегічного інструментарію: стратегічний вплив, стратегічна політика, стратегічний курс держави, стратегічне планування, прогнозування, передбачення; забезпечення актами стратегічної правотворчості, які пов'язані між собою спільною стратегічною метою; зумовленість правового регулювання взаємодії та координації компетентних суб'єктів страткому; унаочнення потреби у зовнішньому вираженні у вигляді правових та організаційних форм її здійснення; є системним інструментарієм досягнення національної самоідентичності; формує для реалізації у практичній площині цілісний вимір системної стратегії розвитку держави;

– сформовано типологічну модель наукових підходів до формування поняття стратегічних комунікацій, яка складається із таких елементів: 1) комунікаційний; 2) інформаційно-інтеракціоністський; 3) діяльнісний; 4) процесний; 5) політико-управлінський; 6) безпековий; 7) інструменталістський. Виділено ключові ознаки, які характеризують визначення по кожному із визначених нами підходів;

– запропоновано авторську модель національної системи стратегічних комунікацій: Національний центр стратегічних комунікацій України; Урядовий центр стратегічних комунікацій; центри страткому органів сектору безпеки і оборони; центри страткому центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, резервні центри страткому; недержавні центри страткому;

удосконалено:

- аргументацію стосовно необхідності ухвалення відповідного нормативно-правового акта, що регулює суспільні відносини у сфері формування національної системи стратегічних комунікацій у вигляді акта стратегічної правотворчості, який має містити такі елементи: ключові терміни та поняття; реальні загрози та небезпеки розвитку державності (вони є ширшими за загрози національній безпеці, викладені у відповідному законі та стратегії); визначення чіткої організаційно-функціональної структури та модельних алгоритмів їх взаємодії і координації; формулювання чітко визначених компонентів страткому, стратегічних цілей та відповідних пріоритетних завдань по кожній із них; встановлення прогностичних та індикативних показників ефективності функціонування означеної системи; інструментарій корекції алгоритмів управління системою стратегічних комунікацій;

- обґрунтування щодо необхідності виділення окремого виду правових відносин – правові відносини у сфері стратегічних комунікацій;

- підходи до формування реальних і потенційних загроз, які є предметом державної політики стратегічних комунікацій;

- визначення поняття стратегічних комунікацій з урахуванням критерію загроз: *стратегічні комунікації* – вид державної політики, регламентованої актами стратегічної правотворчості, зміст якої визначається адміністративно-правовим статусом суб'єктів національної системи стратегічних комунікацій синхронізована, цілеспрямована та скоординована діяльність яких утворює необхідні умови для забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності державних кордонів, демократичного конституційного ладу, балансу влад, стратегічних національних інтересів;

- аргументацію щодо розрізнення стратегічних комунікацій і комунікаційної політики;

набули подальшого розвитку:

- ідеї дослідження національної системи стратегічних комунікацій крізь її державоцентричний вимір через уособлення ідеї єднання державності і верховенства гарантування прав людини;
- положення про необхідність виділення окремого виду правових відносин: правові відносини у сфері стратегічних комунікацій із подальшим розробленням механізму їх правового регулювання;
- ідеї та наукові положення щодо адаптації наукових підходів до вивчення напрямів формування національної системи стратегічних комунікацій;
- положення про те, що складові системи нормативно-правового регулювання мають бути детерміновані компонентами суспільних відносин, які становлять систему стратегічних комунікацій, і включати такі акти стратегічної правотворчості: 1) Стратегію публічної дипломатії; 2) Стратегію інформаційної і кібербезпеки (вже розроблено); 3) Стратегію військових зв'язків (може бути включено окремим розділом у Стратегію воєнної безпеки України); 4) Стратегію інформаційно-психологічних операцій; 5) Стратегію просування цілей Української держави;
- ідеї щодо необхідності розроблення правових засад державної політики стратегічних комунікацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у таких напрямках:

- *науково-дослідницькій діяльності* – для розроблення теоретичних і практичних проблем правового регулювання функціонування національної системи стратегічних комунікацій в Україні;
- *правотворчій діяльності* – для підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавства;
- *правозастосовній діяльності* – у процесі правового регулювання формування національної системи стратегічних комунікацій в Україні;

– *освітньому процесі* – у викладанні студентам закладів вищої освіти дисциплін «Теорія держави та права», «Актуальні проблеми теорії держави та права», «Основи стратегічних комунікацій», «Адміністративне право України» для підготовки посібників із відповідних дисциплін, а також наукових статей і повідомлень.

Особистий внесок здобувача. Дане дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою. Усі теоретичні положення та сформульовані висновки у дисертації, що визначають наукову новизну дослідження, його теоретичне та практичне значення, сформовані автором особисто. Наукові статті у фахових виданнях є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації були оприлюднені на трьох науково-практичних конференціях, круглому столі: «Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості» (м. Київ, 25 серпня 2023 р.); «Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики» (м. Харків, 27–28 квітня 2023 р.), «Публічна служба: нова архітектура та стратегії для деокупованих територій» (м. Харків, 23 червня 2023 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення у чотирьох наукових статтях, які опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, а також у трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях, круглому столі.

Структура та обсяг дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, основного тексту – 161 сторінка. Список використаних джерел налічує 247 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Правові передумови легітимації стратегічних комунікацій

Війна проти Української держави зумовила необхідність по-новому подивитись на багато проблем соціально-політичного та правового характеру. Деякі з них проявились активно, окремі – набули нових форм вираження. Незважаючи на активну нормотворчу діяльність РНБОУ, ухвалення численних стратегій, стратегічні комунікації так і не стали рушієм та тією системою, в рамках якої можна було оперувати стратегічними поняття, рішеннями та прогнозами. І реалізація стратегічної політики поки що залишається предметом здебільшого теоретичних дискусій, які лише зберігають потенціал для практичної операціоналізації.

Позиція окремих науковців і тиражування методології ототожнення захищеності із безпекою, стабільності зі стійкістю тощо зумовили, з-поміж багатьох інших причин, відсутність ефективних та дієвих національних стратегій, а головне – дієвих векторів державної політики. Спрямування політики на нейтралізацію *загроз*, формування відповідних систем безпеки відповідно до *загроз* і взагалі визначення *загроз* як визначального і чи не єдиного критерію інституційного дизайну і державотворення взагалі – все це відбиває пережитки минулого, застарілі й віджилі підходи, які не дали результати, призвели до війни і є неефективними щодо нелінійних систем.

Характерним прикладом виступають тези окремих учених, які без наведення наукових аргументів стверджують, що „розглядати феномен стратегічних комунікацій слід разом із дослідженням категорії стійкості” [11, с. 7]. Такі твердження одразу нівелюють стратегічні комунікації до рівня описової характеристики системи, якою виступає стійкість [102]. Тобто порушені правила формальної логіки, особливості аналізу окремих типологічних утворень стратегічного рівня. Автори замість коректності у

застосуванні наукової методології, вираженості у формулюванні понять подають схоластичні думки у формі наукових.

Використання методології детермінізму, певне нехтування із застосуванням міждисциплінарного підходу призвело до неготовності інституційної системи до своєчасного виявлення тих чинників, причин та умов інших детермінант, які роками формували підґрунтя для знищення української державності. Саме тому в окремих публікаціях натрапляємо фразу на кшталт *„гібридні загрози набули актуальності із початком агресії Росії”* [62, с. 67].

На наш погляд, така позиція є не релевантною тим тенденціям розвитку соціальних та правових систем, які відбуваються зараз. Уважаємо, що основне завдання науковців полягає у прогнозуванні та передбаченні перебігу тих чи тих подій, формуванні моделей розвитку різноманітних сценаріїв функціонування інституційної системи і системи стратегічних комунікацій. Опис реального стану і констатації того, що вже існує, здебільшого перебуває у царині публіцистики і може бути використано науковцями лише як джерельна бази для дослідження, а не виступати його предметом. На нашу думку прогностична функція має бути у сучасній науці визначальною.

Зазначимо, що такий підхід нами встановлено при аналізі концепції національної безпеки Німеччини 2023 року [71, с. 582–599], в якій при розгляді змісту пропонованого концепту „інтегративна безпека” фактично відбувається опис стану суспільних відносин без визначення чітких дій, відповідальності, термінів і механізмів страткому [245]. А тому не можемо стверджувати про суто національну хворобу затятого тупцювання на місці та послуговування ортодоксальним методологічними кліше – цей підхід притаманний багатьом науковим школам сучасної комунікативістики, право- і безпекознавства.

Водночас, зважаючи на змінюваність та характер загроз, ускладнення безпекового ландшафту, постає потреба у побудові ефективної системи стратегічних комунікацій, зважаючи на завдання сучасного державотворення [48, с. 54], місію держави як політико-територіальної організації громадянського суспільства [17] та формування гарантованої системи реалізації національних інтересів у межах загальнонаціональної [49] і державної [49] ідеології.

Здійснений нами догматико-юридичний аналіз сучасних публікацій за темою дослідження сформував уявлення про те, що у переважній більшості публікацій під поняттям страткому розуміється лише модерна назва комунікаційної політики або ж „чародійний” інструмент розв’язання складних питань чи то у сфері оборони, безпеки, державного управління [44], чи протидії гібридним загрозам [43], захисту свідомості тощо.

Так, наприклад, у монографії „Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця” за редакцією Л. Компанцевої, як наголошено самими авторами, „продовжується цикл видань наукової школи Національної академії СБ України з питань стратегічних комунікацій... узагальнюється досвід України у протидії гібридній агресії РФ, пропонуються технології асиметричних відповідей на цю агресію, надаються практичні рекомендації фахівцям державних і безпекових інституцій щодо протидії деструктивним гібридним впливам на основі аналізу і оцінювання українського досвіду” [177, с. 2].

По-перше, навіть назва цитованої праці одразу викликає запитання щодо науковості та відповідності вимогам МОН до праць монографічного характеру. На наш погляд, така назва не прийнятна для наукових студій, а от щодо публіцистичного твору бути дуже ефективною. Тобто встановлюємо факт порушення стилю мовлення: науковий стиль підмінено публіцистичним.

По-друге, навіть в анотації зроблено помилку в слові (виділили жирним, оскільки цитували мовою оригіналу), адже правильно треба писати „гібридним”. Наукова праця, на наш погляд, має становити взірець не лише за змістом наукових положень, структурою мислення, формувати новий світогляд, а й передусім за формою, грамотністю, мовленнєвою культурою. Тож робота редактора над монографічним дослідженням є обов’язковим елементом і результуючою константою наукового дослідження.

По-третє, відповідно до назви, предметом роботи мали б виступати саме стратегічні комунікації, але за змістом анотації йдеться виняткового про гібридну агресію та протидію їй. Але подальший структурний аналіз названого дослідження додатково сформулював підстави для виділення таких компонентів, які склали його реальний предмет і були згруповані авторами та упорядниками видання до таких розділів:

1) *дискурсивні механізми протидії гібридним впливам* (у цьому розділі особливо вразив матеріал Т. Гончарової про дискурсивну особистість футбольного фаната у вимірі гібридних викликів державній безпеці [177, с. 38–56]);

2) *стратегічні комунікації на перетині дисциплін: геополітика, право і юридична лінгвістика* – у зазначеному розділі виділяється матеріал Г. Маляр (яка, до речі, перебуваючи певний час на відповідальних та керівних посадах в МО, своїми діями фактично знищила систему стратегічних комунікацій, яка вибудовувалася в МО роками), котра аналізувала в монографії зі стратегічних комунікацій питання „кваліфікації агресивної війни в кримінальних провадженнях” [177, с. 95–119]. Також викликає питання щодо відповідності проголошеному змісту монографії розгляд Л. Юдко питань лакуарності поняття „заклику” в національному законодавстві [177, с. 120–123];

3) *методологія інформаційних і психологічних операцій* – в означеному розділі аналізувалися питання агентів впливу, протидії негативним інформаційним впливам, наслідки інформаційної війни;

4) *гендерний вимір стратегічних комунікацій* – названий розділ було презентовано аналізом питань гендерної рівності, висвітленням російської агресії крізь призму антигендерних груп, виділення експліцитних та імпліцитних моделей в гендерній політиці;

5) *психологія стратегічних комунікацій* – у цьому розділі аналізувалися питання психологічної обумовленості міжособистісного спілкування у сучасному соціумі, кризові комунікації в умовах неконвенційної війни, ігровий імператив сучасної війни. Нашу увагу привернув матеріал В. Осьодло, який одним із перших у цій колективній публікації відповідає проголошеній назві роботи, адже висвітлює особливості побудови системи стратегічних комунікацій в інституціях сектору безпеки і оборони України [177, с. 333–348];

6) *аналітичний вимір стратегічних комунікацій* – розділ присвячений аналізу матеріалів проєкту Stop Fake [177, с. 372–389], у ньому також сформульовано перелік інформаційно-аналітичних засобів протидії гібридним загрозам національній безпеці [177, с. 398–409];

7) *практичні механізми консолідації в системі страткому* – у цьому розділі розглянуто роботу діалогової поліції, виявлено стан еволюційних процесів у здійсненні стратегічних комунікацій, констатовано про необхідність здійснення наукової співпраці як компонента стратегічних комунікацій у системі євроатлантичної інтеграції України.

Отже, здійснений нами структурний аналіз названої вище монографії уможливило виділити декілька важливих висновків, які стосуються переважної більшості публікацій під назвою „стратегічні комунікації”:

- назва роботи повністю не відповідає змісту;
- матеріали різних авторів не узгоджені за змістом і спільною парадигмою розуміння страткому;
- у монографії не визначено базові концептуальні поняття: стратегічні комунікації, система стратегічних комунікацій, компоненти стратегічних комунікацій;

- відсутнє розуміння авторами змісту поняття страткому призвело до того, що фактично його в аналізованій монографії безпідставно і науково необґрунтовано зведено до протидії гібридним загрозам;
- автори в роботі плутають поняття: виклик і загроза; інформаційна загроза і гібридна загроза; державна і національна безпека; суб'єкти забезпечення безпеки і безпекові суб'єкти;
- автори не проаналізували міжнародний досвід функціонування систем стратегічних комунікацій, а також не здійснили аналіз правового регулювання здійснення державної політики стратегічних комунікацій;
- у роботі не продемонстровано структурно-генетичного зв'язку між компонентами стратегічних комунікацій, тому виділення чи то дискурсу футбольних фанатів, чи то євроатлантичної інтеграції, чи то лакуарності поняття закликів, чи то застосування кримінального права – виглядають штучними, такими що порушують правила наукового дослідження, не формулюють цілісне уявлення про предмет дослідження і отже, названа праця не є такою за змістом, а становить збірку окремих не об'єднаних загальним задумом і концепцією авторських поглядів, викладених публіцистичною мовою, через що не може бути визнаними цілісним і логічним оригінальним дослідженням стратегічних комунікацій.

Ну і наостанок, твердження про *„продовження циклу видань наукової школи НАСБ з питань стратегічних комунікацій”* викликає наукові запитання щодо необхідності аналізу та посилок на попередні дослідження і публікації зі стратегічних комунікацій „цієї школи”, її здобутки, формування її бібліографії за темою стратегічних комунікацій. Цього в монографії не зроблено, тож знову встановлюємо факт застосування публіцистичного стилю в науковому дослідженні, що є суперечить вимогам до такого типу робіт.

Інша концепція подана в колективній монографії Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка „Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах”, у якій досліджено концептуальні і прикладні аспекти стратегічних комунікацій як інноваційного інструментарію у сфері міжнародних відносин, здійснено аналіз ролі стратегічних комунікацій у практиці дипломатичної діяльності провідних міжнародних акторів та України [176].

Однак загалом у переважній більшості наукових публікацій превалює презентація обмеженої позиції щодо розуміння страткому [173; 126; 57], що резонує загальному не системному розвитку безпекової науки, а також впровадження нових нелінійних парадигм у правові науки, зокрема в адміністративне право.

Окремий розгляд комунікаційних технологій [92], протидії пропаганді і дезінформації [124; 122], стратегічних наративів [109; 171], публічного управління [166], зв'язків з громадськістю, публічної дипломатії [147; 163; 14] тощо не дає бажаного ефекту, оскільки системно стратком розглядається у переважній меншості публікацій. Війна проти нашої держави довела, що без стратегічного прогнозування [175] діяльності усіх елементів страткому як єдиної та несуперечливої системи досягти перемоги вкрай важко.

Можна багато:

1) ухвалювати різних *стратегій*, але якщо існує тотальна корупція, ба більше – вона перетворилася на функцію держави, то ані публічна дипломатія (складова страткому), ані зусилля лобістів України за кордоном (складова страткому), ані залучення прямих іноземних інвестицій тощо, не допоможуть;

2) досліджувати *стратегічний наратив*, але якщо головними медійними особами виступають радники, телеграм- та „ютюб експерти”, блогери, які не мають жодних повноважень [37] і не можуть виступати від імені держави та взагалі озвучувати напрями державної політики, якщо

зовнішньою політикою всупереч Конституції України керує не МЗС, то говорити й оцінювати ефективність страткому є недоречним і безпідставним;

З) „дякувати” Польщі за ту серйозну допомогу і братерське плече, яку підставив польський народ і керівництво держави, але все це нівелюється лобіюванням олігархічних інтересів і зернотрейдерів, заявами з трибуни ООН та діями окремих осіб із числа керівництва Української держави щодо подачі позовів до суду на Польщу, яка могла зачинити свої кордони і відстоювати власні „національні інтереси”, запобігаючи потоку нелегальних мігрантів із нашої держави.

Тож без легітимації інституту стратегічних комунікацій, він і надалі залишатиметься ігровою кулькою в руках маститих ілюзіоністів, які будуть викручувати його у такий спосіб, щоб Україна ніколи не змогла стати сильною унітарною і правовою державою – суб'єктом міжнародного права.

Формування системи стратегічних комунікацій потребує передусім чіткого визначення ключового поняття. Незважаючи на тривалу гібридну війну проти України, відкриту агресію та варварську війну Росії, ключові наукові дослідження, а також відповідні державні інститути передусім НІСД, зосереджені на інших, „більш важливих”, на їхню думку, питаннях. Тож і досі маємо певне ігнорування страткому як системного феномену і у полі зору науковців, і у практичній царині. Більш детально із конкретними прикладами про це йтиметься далі в дослідженні.

Різноманітні оратори, спікери, державні чиновники, пресекретарі, ключові лідери, лідери громадської думки, блогери, артисти, розвідники – цей перелік так званих „провідників” державної політики можна продовжувати нескінченно. Кожен із них вважає себе частиною системи страткому. Це стало можливим через прикру помилку і калькування недостовірних і хибних кліше щодо визначення онтологічного змісту нерозривної словосполучки „стратегічні комунікації”, яку домінантна більшість авторів аналізують через індуктивну логіку.

Численні наукові конференції, присвячені стратком, так і не посприяли появі не тільки цілісної теорії, а й навіть парадигмальної дефініції, консенсусному розумінню його змісту і складових.

На наш погляд, є певна провина у цьому і вчених-правників, які самоусунулися від вивчення стратегічних комунікацій і ледве можна знайти принаймні до десяти маститих публікацій правничого змісту, в яких би стратком виступав й аналізувався як правова категорія, було визначено зміст суспільних відносин у відповідній сфері, вивчено відповідне правове явище.

Непослідовна державна політика, відсутність стратегічного управління, неможливість досягнення стратегічної мети, незрозуміле і непослідовне ставлення до стратегічних партнерів, знехтування актами стратегічної правотворчості, їх анемія, відсутність стратегічно виважених рішень, заснованих на аналізі та стратегічному плануванні – все це і є актуальним полем і середовищем, в якому потрібно розглядати стратегічні комунікації як систему, складовий елемент державного управління і державної безпекової політики, пов'язані із реалізацією стратегічних національних інтересів і національної стратегії розвитку, який потребує правового регулювання.

Тому актуальність теми полягає в обґрунтуванні необхідності легітимації стратегічних комунікацій і формування ефективної системи їхнього правового регулювання.

Останніми роками проблематика стратегічних комунікацій дедалі частіше порушується дослідниками різних напрямів. Утім визначальною рисою і вектором розвитку думок й аналітики виступають переважальні підходи щодо ототожнення стратегічних комунікацій із комунікаційною політикою або PR (А. Баровська, Г. Почепцов) [126; 10].

Автори аналізують:

- поняття стратегічного, аналітичного наративу (Д. Дубов, О. Мандзюк) [94];
- прагнуть виписати стратком як *інструмент*: протидії гібридним війнам (В. Горбулін, Є. Магда) [158; 89], бібліотечній справі (Н. Аксьонова, Я. Маленко, В. Пальчук);
- розглядають стратком *елементом*: системи публічного управління (Т. Сивак, С. Соловйов, М. Шклярчук, А. Фролова) [205; 164; 169; 172], оборони (І. Іжутова, В. Кушнір);
- інтерпретують і подають як окрему макросистему, пропонуючи утворення окремого відповідного ЦОВВ (В. Ліпкан, О. Кушнір);
- стратегічні комунікації у міжнародних відносинах (С. Даниленко, В. Копійка, М. Ожеван, Є. Тихомирова) [176; 90; 193] тощо.

Але визначальною рисою таких публікацій виступає застосування фрагментарного підходу, відходу від цілісної концепції, за якої системні явища мають аналізуватися за допомогою системної методології, зосібна через виявлення структурно-генетичних зв'язків між елементами. А тому резюмуємо, що замало публікацій присвячено вивченню системного явища і відповідно формулювання системного поняття для його означення із подальшим виходом на генерування правової категорії, яка виступає пізнавальною силою абстрактного мислення при віддзеркаленні правових структур.

Ще одним суттєвим напрямом для удосконалення і розроблення можна окреслити майже відсутність наукових публікацій, в яких би стратком аналізувався із позицій правової науки.

Отже, констатуємо: у переважній більшості публікацій не подано навіть моделі розуміння та інтерпретації правової природи поняття „стратегічні комунікації”. Це питання, як і власне вироблення ключової категорії, становить фокус наукової уваги в рамках дисертаційного дослідження.

Мета підрозділу – формулювання та композиція правового визначення поняття „стратегічні комунікації” через синтез його суттєво важливих ознак на підставі аналізу доктринальних, зосібна, іноземних джерел, а також текстів НПА, з-поміж іншого і актів стратегічної правотворчості.

Основними завданнями виступають:

- аналіз та синтез результатів, що містяться в науковій літературі з питань стратегічних комунікацій з метою виявлення важливих для закріплення і легітимації ознак, а також загального рівня розробленості означеної теми в рамках адміністративного права;
- аналіз та синтез підходів, у рамках яких надаються визначення поняттю;
- сформулювати складові компоненти стратегічних комунікацій та визначити правовий зміст поняття „стратегічні комунікації”;
- виявити ступінь легітимації як страткому цілісно, так і окремих його елементів (компонентів);
- обґрунтувати необхідність розроблення адміністративно-правових основ стратегічних комунікацій в Україні.

Останніми роками проблематика стратегічних комунікацій дедалі частіше порушується дослідниками різних напрямів. Утім визначальною рисою і вектором розвитку думок та аналітики виступають домінантні підходи щодо ототожнення стратегічних комунікацій із комунікаційною політикою, інтерпретації її як засобу, інструмента, функції, процесу або діяльності, що супроводжує інші процеси і позбавленої власного змісту. До категорії науковців, які на сучасному етапі вивчають названу тему не спорадично (написання однієї статті для річного звіту або у співавторстві з метою опонування), а системно можемо віднести, таких, як: А. Баровська, В. Ліпкан, Г. Почепцов, Т. Сивак, С. Соловйов, М. Шклярчук.

Але визначальною рисою таких публікацій виступає застосування дисциплінарного підходу, через що стратком аналізується, виходячи не з його сутнісних системних ознак, а через застосування методології тих наук (дисциплін), у рамках яких відбувається дослідження: комунікативні технології, комунікаційна політика, держане і публічне управління, безпекознавство, геостратегія.

Як результат – не стільки досліджуються стратегічні комунікації, скільки демонструються спроможності тих чи тих наук щодо вивчення значимих для них окремих аспектів страткому. Незастосування системного та синергетичного підходів унеможливорює досліджувати саме стратегічні комунікації як систему.

Отже, постає наукове завдання щодо формулювання підходів до визначення поняття стратегічних комунікацій через послідовний розгляд таких елементів:

- аналіз визначень поняття у нормативних актах;
- аналіз визначення понять страткому в наукових публікаціях;
- формулювання типологічної моделі підходів до визначення страткому;
- формулювання власної дефініції стратегічних комунікацій.

Трендовість розгляду страткому дисонує із рівнем розробленості цієї категорії у рамках адміністративного права. Незважаючи на важливість означеного питання, можемо констатувати відсутність єдиних та уніфікованих підходів до розуміння страткому, незначну кількість безпосередньо правових досліджень.

Так, проведений нами аналіз наукових джерел уможливив твердження, що **стратегічні комунікації** це:

- вид державної політики [69];
- складова публічного управління, основа державно-управлінського процесу [160];
- система стратегічних комунікацій [184];

- комплексний інструментарій забезпечення „національної сили”, „національної могутності”, який використовуються у таких сферах: дипломатичній, економічній, інформаційній та війсьній [244];
- засіб, процес, який лежить в основі забезпечення національної безпеки, інструмент просування національних інтересів [47];
- інструмент формування / досягнення національної стійкості [230; 11];
- інструмент реалізації стратегії розвитку [215];
- інструмент реалізації військової політики;
- вид комунікаційної політики, пов’язаний із впровадженням наративів [246], інноваційний тип комунікаційного інструментарію [126; 93];
- складова інформаційної політики та інформаційної безпеки [220].

Очевидним є нині, що основне призначення страткому не обмежується тільки інструментальною функцією, навіть якщо йдеться про *безпекову функцію*. Хибність векторів наукового пошуку окремих авторів стосовно страткому полягає у тому, що вони починають аналізувати системне явище, яке описується двома словами, аналізуючи кожне окремо. Однак це неправильно, оскільки „*комунікація + стратегія*” **не дорівнює** „*стратегічні комунікації*”.

Отже, аналізувати стратком через окремі підходи до вивчення комунікації, а потім стратегії є недоцільним і хибним. Стратегічні комунікації – це термін, нерозривна словосполучка, яка у своїй єдності описує одне явище і не зводиться до свого опису одним із означень однієї лексеми.

Саме тому, аналізуючи об’єкт дослідження як цілісний, потрібно оперувати адекватною його опису термінологією, якою і виступає нерозривна словосполучка „*стратегічні комунікації*”.

На наше переконання, наразі потрібно відходити від звуженого трактування стратегічних комунікацій чи як складової комунікаційної політики, чи системи урядових комунікацій, чи синхронізованого інформаційного впливу. Навіть більше, синхронізація вивчення страткому лише із комунікативним напрямом є деконструктивною [240].

Коріння такого розуміння лежать у тих підходах, які були озвучені США в 2006 році, коли сутність стратегічних комунікацій була описана через необхідність узгодження програм і заходів та синхронізацію слів і дій офіційними структурами, спрямованих на інформаційну взаємодію з цільовими аудиторіями, що є постійним комунікаційним процесом („Інтегрована концепція стратегічних комунікацій” МО США (2009) [241]; доповідь Федерального уряду США „Національна структура стратегічних комунікацій” (2009) [233].

Така сама позиція тиражувалася і окремим українськими дослідниками, які впроваджували наративи цього формату, що згідно з аналітичним дослідженням 2015 року, підготовленим Центром інформації та документації НАТО в Україні, до сфер державних комунікацій, які потребують розвитку, належать: 1) розробка національної стратегії в даній сфері; 2) налагодження комунікацій між державними органами; 3) підготовка кваліфікованих кадрів у сфері страткому [199].

Згодом необхідно акцентувати на відмові від цієї словосполучки в рамках воєнної політики США і оперуванням на сучасному етапі терміном „*синхронізація комунікацій*” [218]. Причому, якщо занурюватись у теорію соціальної комунікації, то можемо чітко встановити, що будь-які комунікації виступають засобом інтеракції і відповідно координації діяльності. Адже, згідно з теорією комунікативної дії Ю. Габермаса, комунікативна поведінка є основою порозуміння між людьми та шляхом самореалізації, через що комунікації відіграють ролі координації та інтеграції. Тож заміна американцями одного терміна на інший, не є зміною парадигми, а слугує

орієнтиром звуження термінологічного значення певних процесів у сфері державної політики до рівня однієї функції синхронізації комунікацій.

Адже якщо звернутись до першого в Україні словника термінів з державної інфраструктурної політики, підготовленого професором В. Ліпканом, то знаходимо таке цікаве визначення: ***синхронізація комунікацій*** – процес координації й узгодження програм, планів, наративів, повідомлень, образів, операцій і дій на підтримку державних стратегічних завдань для забезпечення цілісності та послідовності повідомлень до найнижчого рівня шляхом інтеграції й узгодженості комунікаційної діяльності всіх суб'єктів публічного управління [74, с. 158].

Однак у рамках європейської безпекової культури і розвитку подій в Україні, особливо із активізацією активної фази війни Росії проти України, термін „стратегічні комунікації”, як і сама політика, набули нових форм і нового значення, забарвлені національною специфікою і реальним практичним досвідом протистояння ворогу на різних рівнях публічного управління.

Підтвердженням нашої думки виступають проведення у Прибалтиці щорічних конференцій з питань страткому [234; 212; 211; 213].

Для логічності викладу матеріалу, основні підходи було подано у вигляді типологічної моделі, яка складається з таких базових блоків:

1) *нормативна група* – здійснено еволюцію легітимації поняття „стратегічні комунікації” у НПА України;

2) *словниково-енциклопедична група* – здійснено аналіз дефініцій у різноманітних словниково-довідникових виданнях;

3) *доктринальна група* – визначено різноманітні підходи до визначення поняття „стратегічні комунікації” на рівні окремих публікацій, наукових досліджень у межах різних наук із застосуванням системного міждисциплінарного підходу.

У рамках доктринальної групи було сформовано типологічну модель підходів до визначення ключового поняття, де основним критерієм виступала наукова методологія, якою послуговувались автори при дефінітивному дизайні.

Відзначимо, що в сучасних дослідженнях питання типології найбільш ґрунтовно і детально розглянула Т. В. Сивак, яка для з'ясування специфіки та відмінностей у трактуваннях терміна „стратегічні комунікації” згрупувала й узагальнили їх за *діяльнісним, процесним та системно-синергетичним підходами*, а також виокремила об'єктно- та суб'єктно-орієнтований, ресурсний підходи [165, с. 19–31].

У нашому дослідженні буде презентовано альтернативний підхід, оскільки були обрані інші критерії виділення та проаналізовано інший масив даних.

Тож наступним етапом дослідження буде з'ясування *поняття та змісту стратегічних комунікацій*.

1.2 Поняття та зміст стратегічних комунікацій

1.2.1 Легальна дефініція поняття „стратегічні комунікації” у законодавстві України

В Україні вперше легальне визначення поняття „стратегічні комунікації” було надане у Воєнній доктрині України та Доктрині інформаційної безпеки України 2017 року за часів президента П. Порошенка. Зокрема у ній зафіксоване таке визначення: *стратегічні комунікації* – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави [142; 139].

Після скасування названих вище документів визначення цього терміна було продубльовано лише в Стратегії інформаційної безпеки [184]. Натепер в оновленій Стратегії воєнної безпеки України його нема [182], як і в будь-якому іншому акті стратегічної правотворчості [185; 181].

У щорічному посланні Президента України 2022 року вказується на те, що утворено Національний координаційний центр кібербезпеки при Раді національної безпеки і оборони України та Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України, налагоджено співпрацю з Європейським центром з протидії гібридним загрозам. На регулярній основі працює Робоча група Україна – ЄС зі *стратегічних комунікацій*, у рамках якої започатковано новий формат співпраці – Діалог з питань кібербезпеки [23]. Утім поняття стратегічних комунікацій, його складові також не знайшли визначення у згаданій аналітичній доповіді, підготовленій НІСД.

Немає посилання на стратком і в найбільш свіжих на момент написання цього дослідження аналітичних доповідях НІСД 2023–2024 років „Культурна спадщина та національна безпека” [60], „Державно-церковні та суспільно-релігійні відносини в умовах війни Росії проти України” [19], „Стійкість критичної енергетичної інфраструктури та життєдіяльності громад” [187], „Аналіз загроз національній безпеці у сфері внутрішньої політики” [1].

Тобто навіть на рівні НІСД, основним завданням якого виступає наукове супроводження здійснення Президентом України, Радою національної безпеки і оборони України повноважень у сфері забезпечення національної безпеки України, стратегічні комунікації не ідентифікуються як стратегічний інструментарій та компонента стратегічної політики, що є вельми спірним і не відповідає стрімкому розвитку відповідних суспільних відносин, а головне їх значенню у реалізації стратегічних національних інтересів, збереженні та підтриманні національної стійкості в умовах турбулентності. Таку позицію, що не відповідає принципу науковості цього державного закладу, не можемо підтримати і тиражувати.

Аналізуючи єдине легальне визначення поняття *стратегічних комунікацій*, а також використовуючи метод екстраполяцій, доходимо таких важливих проміжних **висновків**:

1) *стратком* – феномен соціально-політичної реальності, принципово суб'єктивної, створеної цілеспрямованими та професійними свідомими діями суб'єктів суспільних відносин;

2) *стратком* становить серцевину стратегічної політики, яка має пріоритетне значення у визначенні стратегічних наративів та смислів розвитку в умовах нестаціонарності (миру та війни);

3) *стратегічні комунікації* – окрема сфера життєдіяльності яка характеризується власною структурою відповідних суспільних відносин;

4) *стратегічні комунікації* – ширші за комунікативну політику, урядові, кризові, антикризові та будь-які інші види комунікацій (які повністю охоплюються комунікативною політикою та відповідними можливостями компетентних суб'єктів комунікації);

5) *стратком* – безперервний систематичний процес використання комплексних і скоординованих можливостей інституційної системи, що потребують системного правового забезпечення;

6) *стратегічні комунікації* – це система (у класичному розумінні, викладеному в таких науках і теоріях, як: теорія систем, системний підхід, синергетичний та кібернетичний підходи, безпекознавство);

7) *стратегічні комунікації* – це складова державної політики, не обмежуються лише безпековою політикою, а й включають комплекс інших заходів стратегічного характеру (політичні, економічні, соціальні, комунікаційні тощо), які потребують правового регулювання;

8) *стратком* – комплексний інструментарій, спрямований на підвищення національної стійкості, яка, зі свого боку, виступає одним із індикаторів його успішності та результуючою константою;

9) *стратком* включає такі складові компоненти: 1) публічну дипломатію; 2) зв'язки з громадськістю; 3) військові зв'язки; 4) інформаційні та психологічні операції; 5) системні, скоординовані заходи, спрямовані на просування стратегічних цілей держави. Відповідно до сформульованих та виділених нами компонентів можна моделювати п'ять груп відповідних суспільних відносин, що загалом можуть бути об'єднані до загальної групи, яку ми назвали: *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*.

Такий підхід можна віднести до рубрики уперше, адже нами було уперше з позицій правових наук обґрунтовано необхідність і доцільність формування окремого виду суспільних відносин у сфері страткому.

1.2.2 Словникові джерела

В Україні на рівні енциклопедичних та словникових видань, тезаурусів, глосаріїв, стратегічні комунікації не стали об'єктом окремого наукового розгляду. Тому відзначимо лише перший в Україні словник основних понять і термінів у сфері стратегічних комунікацій під редакцією В. Ліпкана [80], а також словник термінів з державної інфраструктурної політики, в якому автор надає визначення ключових понять дендриту „стратегічні комунікації” [77, с. 176–181]; а також акцентуємо увагу на внеску у термінологічну сферу фахових дослідників із МО, які підготували глосарій зі стратегічних комунікацій на 12 сторінок [40], а також термінологічний довідник НАТО зі страткому на 22 сторінки [191].

Незважаючи на констатацію багатьма українськими дослідниками значного розроблення цього питання у західних розвідках насправді, це не зовсім відповідає дійсності. Адже згадування цього терміна і послуговування ним, почасти відбувається без надання його визначення. Це відповідає західній ментальності, науковому стилю, а також взагалі підходу до відповідних досліджень.

Адже якщо в українських дослідженнях все починається із визначення базових та концептуальних понять, то в західних розвідках, це відбувається із застосуванням описового методу, коли фактично дослідник описує системне явище через вивчення його окремих елементів. Це також важливо враховувати багатьом молодим авторам, які цитують іноземні дослідження. Якщо в Україні вища освіта – дефінітивна, то в країнах Болонського процесу зі сталою традицією його вкорінення у систему освіти, формулювання понять взагалі не є ключовим навиком, оскільки не наближає до практичних знань (на думку модераторів Болонського процесу). Саме тому, незважаючи на значну кількість публікацій, ми не можемо виділити адекватну кількість підходів до вивчення страткому, не кажучи вже про розмаїтість та строкатість чітких понять, дефініцій, правових категорій тощо.

Одним із небагатьох досліджень, яке нам вдалося ідентифікувати у цьому плані валідним виступає профільний словник. Отже, у „Словнику військових та асоційованих термінів МО США” дається визначення поняття *стратегічних комунікацій*: зосередження зусиль уряду на розумінні та залученні ключових аудиторій з метою створення, зміцнення, збереження сприятливих умов для просування державних інтересів США, використовуючи скоординовані програми й плани, які синхронні з діями всіх інструментів державної влади [228, р. 230].

Також цікавим свого часу був підхід, викладений в Міжнародній енциклопедії стратегічних комунікацій, де вони традиційно розуміються як зовнішні корпоративні комунікації, такі як: зв'язки з громадськістю, маркетингові комунікації та реклама, з недостатнім урахуванням її ролі як інструмента переконання.

Відображаючи поточну міжнародну тенденцію у галузі комунікаційних досліджень загалом, в енциклопедії подано результати поточних зусиль лідерів думок і практиків у всьому світі щодо критики, інтеграції та реорганізації форм, структур, функцій і цілей зовнішньої та внутрішньої комунікації організацій. З цією метою редактори залучили міждисциплінарну

команду авторів, включаючи вчених і професіоналів галузі з усього світу, які діляться ідеями та досвідом у чотирьох основних сферах: стратегія, організація, управління та соціокультурний вплив. Характерною стала спроба авторів енциклопедії визначати найбільш впливові стратегічні концепції, моделі, теорії, контексти та професійні практики в основі стратегічних комунікацій XXI століття. Визначальним критерієм виступала необхідність застосування *стратегічного впливу* для досягнення результатів, які служать інтересам соціальних систем і тих, на кого вони прагнуть впливати. Стратегічні комунікації пропонується розглядати із соціокультурних позицій поза межами корпоративної сфери для ширшого уявлення про їхні функції для всіх суспільних інституцій [247].

Детальний аналіз структури наведеного визначення, а також поданих у названій енциклопедії ключових 44 стратегій, уможливорює висновувати, що попри заявлені: „міждисциплінарний підхід, корисність даного дослідження для дослідників усього світу”, у ньому не відображено цілісного наукового підходу до розуміння сутності поняття „стратегічні комунікації” його складових компонентів.

Отже, на наш погляд більш упорядкованими у концептуальному плані виглядають саме *наукові дослідження*, в яких автори, звужуючи предмет страткому до методології відповідної окремої науки (наукового напрямку), яку вони репрезентують, формують чітке його розуміння.

З урахуванням зазначеного вище надалі нашу увагу буде зосереджено на аналізі *наукових публікацій* з метою виявлення ключових підходів, якими послуговуються автори для конструювання дефініції із подальшим виділенням його ключових передусім правових ознак. Результатом стане пропозиція власного наукового обґрунтованого бачення щодо формулювання авторського визначення поняття стратегічних комунікацій як правової категорії.

1.3 Стратегічні комунікації як правова категорія

Отже, наступним логічним етапом нашого дослідження виступає звернення до *наукових підходів до визначення поняття стратегічних комунікацій як правової категорії у рамках юридичних наук* [98].

Нині **стратегічні комунікації не становлять правову категорію**, яка має відбивати діалектику життєво важливих процесів і явищ державно-правової дійсності.

Категорія страткому має багатопланове навантаження. Її осягнення має відбуватись через розуміння сутності правових абстракцій, оскільки в них відбувається конкретизація права: вони виражають основні сторони внутрішньої організації правової форми суспільного життя і виступають опорними пунктами структурних рядів правових категорій. Понад те, з їх допомогою відображаються моменти розвитку і дії права, через що вони є необхідними для характеристики генези і функціонування усієї правової системи, особливо в повоєнний період.

Сьогодні для українських учених-правників формується новий виклик: розроблення *правових засад ефективного функціонування системи стратегічних комунікацій*. Тож додаткового наголосимо: що далі із застосуванням хронологічного критерію звертатимемо увагу на ті публікації, у яких здійснено аналіз страткому з позицій правових наук.

У нашій країні наукових правничих публікацій із цієї теми небагато. Тому розглянемо основні з них із використанням хронологічного критерію.

Першим, хто порушив питання формування *права стратегічних комунікацій*, був В. Ліпкан, який визначив його як галузь внутрішнього права, принципи і норми якої регулюють суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій [76, с. 285]. Учений констатує наявність: 1) правового явища – стратегічні комунікації; 2) суспільних відносин, які формуються і розвиваються у сфері страткому; 3) окремих принципів та норм, які мають системно чинити правовий вплив на цю групу відносин.

Під редакцією В. Ліпкана у 2015 році був підготовлений і наступного року надрукований перший в Україні словник, в якому феномен стратегічних комунікацій розглядається з позицій системного підходу та сучасних інформаціологічних і комунікативних стратегій. Важливим є те, що основна термінологія довідника успішно була успішно апробована як при реалізації інформаційної політики Т. Поповою, яка підготувала передмову до нього, так і при організації першої в Україні магістерської програми і викладанні В. Ліпканом в Одеському регіональному інституті державного управління при НАДУ при Президентові України курсу „Стратегічні комунікації” [113]. Ключовою позицією науковця виступає інтеграція, через що термінологія словника відбиває категорії різних галузей знань. Але для нас важливою є вказівка саме на право, зокрема інформаційне.

Заслуговує на схвалення позиція вченого, який зазначає, що „за концепцією словника, у трактуванні ключової термінології відбувається злиття законодавчого, мовно-лексикографічного і доктринального тлумачення; враховувалася динаміка змін у законодавстві, доповнення чинних нормативних актів новими поняттями або модернізації вже існуючих” [79, с. 18]. Перу В. Ліпкана належить чимало наукових статей, в яких розкриваються поняття, зміст і призначення, функції та завдання стратегічних комунікацій, які будуть аналізуватися нами далі.

Не можна оминати увагою і чималий доробок представників наукової школи В. Ліпкана, які стратегічні комунікації аналізували крізь призму державотворчих процесів і також у розрізі дослідження правових засад інформаційного суспільства [80; 64; 73].

Однак *констатуємо*: незважаючи на значний масив публікацій та аналітики в роботах В. Ліпкана, стратегічні комунікації так і не стали, і не виступали безпосереднім об’єктом дослідження, ба більше, не аналізувалися як правова категорія.

У 2017 році побачила світ наукова публікація Ю. Лапутіної, в якій авторка стверджує, що здійсненню стратегічних комунікацій надається важлива роль у системі забезпечення обороноздатності держави, просування її інтересів у світі. Однак попри назву статті щодо „*правового регулювання страткому*”, у тексті не натрапляємо конкретних пропозицій щодо удосконалення саме правового регулювання [67].

Важливими у контексті нашої роботи вважаємо дослідження Д. Дубова і А. Баровської, де здійснено спробу окреслити організаційно-правові проблеми впровадження системи стратегічних комунікацій [30]. Але знову відзначаємо: автори не запропонували конкретні механізми правового регулювання, не сформулювали чітку аргументацію щодо існування окремих правовідносин у сфері страткому, а самі стратегічні комунікації на презентували і не ідентифікували як правову категорію.

Змістовною убачається підготовлена у 2020 році публікація І. Шопіної, в якій стратегічні комунікації інтерпретуються правовою категорією [208]. Однак авторка одразу ж чітко звузила стратком до „інформаційної діяльності суб'єктів публічного адміністрування” [208, с. 159]. У статті аналізуються питання винятково комунікативного характеру, так само як і відповідні їм НПА, які регулюють суспільні відносини, наводяться результати соціологічних досліджень ефективності різноманітних комунікаційних стратегій. Відтак, по суті, поняття „стратегічні комунікації” було підмінено аналізом понять „комунікативної політики” та комунікаційних стратегій. Результатом такої підміни і виступило пропоноване авторкою визначення *страткому*: визначені Конституцією і міжнародними договорами України, законами України та підзаконними НПА види інформаційної діяльності суб'єктів публічного адміністрування й інститутів громадянського суспільства, спрямовані на досягнення їх цілей глобального характеру [208, с. 161].

У 2021 році Д. Пономарьова, обсервуючи *стратегічні комунікації*, відзначила, що вони за своєю сутністю є видом інформаційної взаємодії, суб'єкти якої прагнуть досягати своїх цілей за допомогою арсеналу спеціальних засобів, найбільш важливим з яких є стратегічний наратив; організаційні та нормативно-правові аспекти стратегічних комунікацій однозначно охоплюються *методологічним апаратом правової науки* [121].

У цьому ж році згадку про *правовий аспект страткому* натрапляємо і в науковій публікації І. О. Остапенка, який вказує, що стратком, виступає складовою національного спротиву. Зокрема, дослідник відзначає: „Подальша розбудова стратегічних комунікацій в умовах стрімкого розвитку інформатизації суспільства та високого рівня інформаційних викликів і загроз є необхідною та невід'ємною умовою правового забезпечення національного спротиву в Україні” [114, с. 118].

Звісно, певним чином в основу розроблення теми нашого дослідження можуть лягти як окремі наукові публікації [117; 159; 161; 173; 198; 199; 204], в рамках напрацювань щодо організаційних форм становлення і будови стратегічних комунікацій, так і відповідні НПА [118; 119; 129; 130].

Проте це матиме більше характер екстраполяції і характеризується нами як масив допоміжної, додаткової, суміжної інформаційної та джерельної бази, яку, однак, не можемо віднести до багажу саме правничих розвідок, в яких чітким та однозначним предметом визначені стратегічні комунікації. Однак, і це безперечно, перелічені публікації надалі будуть нами використані при аналізі стану та напрямів підвищення ефективності функціонування системи стратегічних комунікацій.

Для логічності викладу, бібліографію за темою дослідження було типологізовано залежно від підходів, які автори сповідували при визначенні ключового поняття.

Отже, ці визначення згрупуємо залежно від ключових наукових парадигм, на підставі яких вони були сконструйовані, що уможливить виділити інтегративні ознаки із подальшим формулюванням авторських дефініцій. Відтак нижче буде подано *типологічну модель наукових підходів до визначення поняття стратегічних комунікацій*, що може розглядатися як елемент наукової новизни і буде віднесене до рубрики *уперше*.

Комунікаційний підхід

Представники цього напрямку чітко відзначають, що стратком виступає *одним із видів комунікації*.

Як вказує Н. Драгомирецька, стратегічні комунікації – один із перших чотирьох глобальних *напрямів комунікації* в державному управлінні, поряд із кризовими, масовими та міжособистісними комунікаціями і визначаються як вид діяльності [25, с. 93].

Водночас К. Пол визначає *стратком* як: 1) узгоджені дії, повідомлення, образи та інші форми представлення або взаємодії, призначених для інформування, впливу або переконання суспільства з метою підтримки національних інтересів; 2) систематична *серія довготривалих і послідовно пов'язаних між собою дій* [237, с. 28], що проводяться через стратегічні, операційні і тактичні рівні, які дають змогу зрозуміти цільові аудиторії і канали, де може бути розміщене повідомлення для встановлення потрібних типів поведінки цільової аудиторії [236, с. 11].

Видом інформаційно-комунікаційної діяльності визначає *стратегічні комунікації* Г. Почепцов: з майбутнім часовим циклом; з об'єктами, які будуть сформовані у визначеній часовій точці, з-поміж іншого завдяки стратегічним комунікаціям; з урахуванням діяльності опонента / противника; спрямована на вузькі цільові групи, які здатні внести зміни в потрібні типи об'єктів [126, с. 13].

На те, що *стратком* – це цілеспрямовані комунікації, здійснювані на виконання своєї місії, вказує К. Гелахан [224, с. 4].

Стратком – постійний комунікаційний процес, а не набір можливостей, організацій або окремих заходів [241].

Натомість Д. Коник взагалі зводить **стратком** до комунікації зі зміни поведінки, розроблені комунікаційні програми, що мають впливати на добровільні ставлення, поведінку та практику цільових аудиторій для досягнення стратегічних цілей, а окремі дослідники інтерпретують стратком як комунікації, що забезпечують розробку і реалізацію стратегії соціального суб'єкта з допомогою комунікаційних ресурсів, засобів, інструментів; до того ж, комунікація стає стратегічною лише тоді, коли вбудована у розроблення й реалізацію відносин влади між організацією і її середовищем і має на меті досягнення стратегічних цілей організації [57, с. 26–27].

Якщо зазначений дослідник звертає увагу на комунікаційні ресурси, то Є. Макаренко апелює до комунікативних технологій, визначаючи **стратком** як інтегровані комунікативні технології, спрямовані на забезпечення міжнародної взаємодії і формування тривалих формальних і неформальних зв'язків між урядовими інститутами, міжнародними акторами, дипломатичними установами і політичними лідерами з метою реалізації політичних, економічних, безпекових, культурних, соціальних і гуманітарних ініціатив і проектів [90; 91].

На те, що в основі страткому лежать комунікаційні стратегії, вказує також група інших дослідників, а деякі ототожнюють його із оптимізацією комунікативних спроможностей у секторі безпеки [52, с. 17–29].

Отже, узагальнюючи позиції представників означеного напрямку, **стратком** – це: напрям, вид цілеспрямованої інтегрованої комунікації (комунікативні технології), зміст яких полягає в інформуванні, впливі та переконанні з метою: 1) реалізації національних інтересів; 2) досягнення стратегічних цілей; 3) реалізації політичних, економічних, безпекових, культурних, соціальних і гуманітарних ініціатив і проектів.

Інформаційно-інтеракціоністський підхід

В окрему від комунікаційного підходу групу, ми виділили дослідження, в яких стратком презентується певним видом *інформаційної взаємодії*.

Стратком – *синхронізація* слів та вчинків і їхнє сприйняття окремими аудиторіями, а також програми і заходи, свідомо спрямовані на інформаційну взаємодію з цільовою аудиторією, зокрібна, ту, що реалізується за допомогою суспільно-політичних зв'язків, публічної дипломатії та через фахівців з інформаційних операцій [233].

Чимало дослідників акцентують увагу на іманентності синхронізації при визначенні поняття страткому, констатуючи, що **стратком** – це *синхронізація* діяльності урядових структур в комунікаційній активності з метою проєктування у свідомість національних і зарубіжних аудиторій інтересів, цінностей і цілей шляхом адекватного узгодження різнобічної діяльності у найбільш важливих сферах життєдіяльності з її відповідним комунікаційним супроводженням. За такого визначення, наголошуючи на правильності виокремлення такої ознаки, як „синхронізація”, трапляється певна логічна помилка, адже стратком визначається фактично як „синхронізація шляхом узгодження”, що і є, по суті, синхронізацією, а тому може вважатися нами порушенням дефінітивного дизайну.

У 2021 році Д. Пономарьова, розглядаючи *стратегічні комунікації*, відзначила, що вони за своєю сутністю є *видом інформаційної взаємодії*, суб'єкти якої прагнуть досягати своїх цілей за допомогою арсеналу спеціальних засобів, найбільш важливі з яких – стратегічний наратив; організаційні та нормативно-правові аспекти стратегічних комунікацій однозначно охоплюються *методологічним апаратом правової науки* [121].

Стратком як публічну інформаційну діяльність, що ґрунтується на глибокому розумінні цільової аудиторії та її культурних особливостей, визначає А. Ділай [21, с. 27].

Змістовною видалася підготовлена у 2020 році публікація І. Шопіної, в якій стратегічні комунікації інтерпретуються як правова категорія [208]. Однак авторка одразу ж чітко звузила стратком до „інформаційної діяльності суб'єктів публічного адміністрування” [208, с. 159]. У статті аналізуються питання винятково комунікативного характеру, як і відповідні їм НПА, що регулюють певні суспільні відносини, наводяться результати соціологічних досліджень ефективності різноманітних комунікаційних стратегій. Отже, по суті поняття „стратегічні комунікації” було підмінено аналізом понять „комунікативної політики” та комунікаційні стратегії. Результатом такої підміни і виступило пропонуване авторкою визначення *страткому*: визначені Конституцією та міжнародними договорами України, законами України та підзаконними НПА види інформаційної діяльності суб'єктів публічного адміністрування та інститутів громадянського суспільства, спрямовані на досягнення їх цілей глобального характеру [208, с. 161].

Крім того, важливо відзначити діяльність катедри стратегічних комунікацій в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського, на якій „запроваджено проведення наукових конференцій, семінарів, круглих столів, ділових зустрічей з питань розвитку стратегічних комунікацій” [61, с. 116].

На необхідність запровадження механізму скоординованого та належного використання комунікативних можливостей держави як у сфері забезпечення державної безпеки України в умовах зовнішньої агресії, налагодження міжвідомчої координації, так і у створенні єдиних теоретико-методологічних підходів до формування понятійного апарату з питань стратегічних комунікацій, акцентує у своїй публікації Ю. Лапутіна [67, с. 29].

Також заклики до формування такої системи без презентації власної наукової позиції, обмежені лише констатацією „необхідності запровадження системи стратегічних комунікацій” фіксуємо у багатьох інших публікаціях [202].

Висновки:

- 1) стратком визначається видом інформаційної взаємодії;
- 2) метою страткому визначено реалізацію інформаційної взаємодії або досягнення її цілей;
- 3) описовою ознакою, яка притаманна більшості визначень, які ми помістили до цієї групи, є „синхронізація”.

Діяльнісний підхід

Представники *зазначеного напрямку* визначають поняття стратегічних комунікацій через активну формулу *діяльності*.

Стратегічні комунікації – система взаємопов’язаних дій, що здійснюються на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях управління, і визначає метою досягнення розуміння інтересів і потреб цільових аудиторій, виявляє ефективні методи і механізми активації та підтримки певних типів поведінки з боку цих аудиторій [242].

Комплексом заходів, спрямованих на управління цільовими аудиторіями як усередині країни, так і за її межами, що складається з трьох частин: зв’язки з громадськістю, суспільна дипломатія і інформаційні операції, визначає **стратком** С. Тазем [243, с. 2].

На думку М. Яшко, стратком – цілеспрямована і скоординована діяльність органів державної влади для інформаційного впливу на внутрішні і зовнішні аудиторії [210].

Отже, як ми змогли переконатися, переважна більшість представників цієї групи за нашою умовною класифікацією вважають що стратком становить стратегічну скоординовану діяльність, змістом якої виступає управління цільовими аудиторіями як всередині власної країни, так і на міжнародному рівні.

Висновок: визначальним для представників цієї групи виступає акцент на діяльності, яка становить чи то систему дій, чи то комплекс, які є цілеспрямованими і скоординованими. Метою діяльності визначено: інформаційний вплив та взагалі управління цільовими аудиторіями.

Процесний підхід

До зазначеної групи ми окремо віднесли тих дослідників, які, на відміну від членів попередньої, при визначенні аналізованого поняття, акцентують увагу на тому, що **стратком – це не просто діяльність, а перманентний процес**. Підкреслимо, що на противагу позиціям представників попередньої групи, ці вчені чітко зазначають і акцентують саме на безперервності діяльності і позначають її терміном „*процес*”.

Так, вивчаючи питання інформаційного супроводження соціальних ініціатив Президента України, деякі автори стверджують, що *стратегічні комунікації* становлять процес, який базується на основі фактичних даних, орієнтованих на встановлення довгострокових відносин з громадянами, нерозривно пов'язаних зі стимулюванням позитивних та вимірюваних поведінкових і соціальних змін [42, с. 48].

Зокрема, Т. Сивак підкреслює, що *стратком – процес* узгодження слів і справ з метою впливу та надання інформації і результат цього процесу [169, с. 80]; *процес* координації та синхронізації комунікацій і дій суб'єктів публічного управління, спрямованих на встановлення довіри до держави (органів публічної влади) та довготривалих взаємозв'язків між державою та її внутрішніми і зовнішніми аудиторіями; як технологію публічного адміністрування (складової публічного управління [165, с. 31].

У схожому руслі викладає свою позицію Д. Гейдж, який інтерпретує *стратком як процес* синхронізації дій, образів й слів, що має на меті досягнення бажаного ефекту [222]. Акцентуючи на синхронізації, поняття страткому визначається і в деяких інших джерелах з певними уточненнями: процес синхронізації наративів, тем, послань, образів, операцій і дій у межах всієї пов'язаної комунікаційної діяльності [237].

Стратком – процес, призначений для координації комунікацій (словами та вчинками) між міжвідомчими акторами з метою зміцнення їх стратегічного ефекту. Для цього стратегічні комунікації використовують надбаний досвід та знання, які можна почерпнути із різноманітної інформації

та отримати у відділах комунікацій. Мета стратегічних комунікацій – це сприяння формуванню поведінки цільових аудиторій, сприятливої для цілей суб'єктів діяльності і, отже, формування операційного середовища [238, с.10].

Як процес і *функції забезпечення* інтерпретують стратком також інші дослідники, аргументуючи власну позицію тим, що він виконує роль інформаційного супроводження реалізації місії і стратегії.

Висновок:

- 1) ключовою ознакою процесу більшість авторів цієї групи визнають „синхронізацію”;
- 2) тавтологічно ознакою процесу помилково називають „комунікацію”, „супроводження”, які апріорі за суттю та змістом становлять процес;
- 3) мета страткому визначена як або конкретне досягнення певної поведінки цільовими аудиторіями, або абстрактно у вигляді словосполучки „досягнення стратегічної мети”.

На наш погляд, такий підхід найменш науково обґрунтований, в його рамках не існує достатніх аргументів на користь формулювання підходів до визначення поняття страткому саме через пропоновану формулу „процес”. Адже і синхронізація, і комунікація, і узгодження є процесами, а описувати „процес за допомогою процесу” є помилковим.

У цьому зв'язку більш ґрунтовними виглядають пропозиції авторів, які ми об'єднали до наступної групи, умовно назвавши її „*політико-управлінський підхід*”.

Політико-управлінський підхід

Цілком слушно конкретизувати наведене визначення, залучивши парадигмальний підхід до формування дефініцій через смислоутворення іманентних та системоутворювальних ознак, що всебічно його описують. Адже означення страткому лише як чи то „діяльності” чи то „процесу”, певним чином нівелює та вихолощує зміст, не утворює самостійного об'єкта дослідження, особливо в рамках адміністративного права. Тому нам резонує

позиція вітчизняного вченого В. А. Ліпкана, який визначає та розглядає стратком як *вид державної політики*, причому саме *державної*, а не публічної [84; 83].

Такий підхід зауважуємо і в колективній монографії „Інформаційно-комунікативна діяльність органів публічної влади”, в якій стратком розглядається крізь призму *державного управління*. Утім зміст названого поняття з’ясовується через аналіз стратегічного наративу і комунікативної політики місцевих органів влади [44], тобто феномен описується через дослідження окремих його фрагментів без виходу на аналіз системних зв’язків.

Солідаризуючись із цими концепціями, О. Кушнір наголошує на необхідності використання проактивного підходу, який має бути покладений в основу формування *системи стратегічних комунікацій* [63, с. 31].

Т. Сивак також відзначає, що стратком становить певну сукупність дій, які мають бути послідовно, належним чином із використанням конкретних засобів і прийомів реалізовані суб’єктом публічного управління для досягнення стратегічної мети, реалізації *державної політики* та захисту національних інтересів [165, с. 31]. Тобто авторка, хоча і дотично згадує про „суб’єктів публічного управління”, врешті-решт, за її ж власним визначенням, вони реалізують „державну політику”.

Саме тому пропонуємо виділити в окрему групу ті дослідження, в рамках яких стратегічні комунікації розглядаються складовою державного управління, метою якого є ефективна реалізація стратегічних національних інтересів у рамках стратегічного державного управління [206; 86]. Відповідно формуємо назву, згідно з методологією, яку було покладено в основу визначення розглядуваного нами поняття *„політико-управлінський підхід”*.

До цієї групи відносимо наукові студії, в яких стратком презентувався крізь призму як *державного*, так і *публічного управління*, відповідно, виділивши *дві підгрупи*.

Так, М. Шклярук визначає *стратегічні комунікації* як окремий *стратегічний напрям державної політики*, метою якого є забезпечення високої ефективності державно-управлінських рішень шляхом упровадження комплексної системи зовнішньої та внутрішньої комунікативної взаємодії органів державної влади й суспільства, забезпечення доступу до інформації і широкого залучення громадськості до процесів підготовки, ухвалення та реалізації цих рішень, підвищення рівня легітимації державної влади, її спроможності до протистояння будь-яким зовнішнім агресивним впливам (інформаційна, економічна, військова агресія тощо) та формування позитивного міжнародного іміджу держави [204, с. 4].

Обставину, що стратком передусім спрямований на роботу із цільовими аудиторіями з метою створення, зміцнення і збереження сприятливих умов для *просування національних інтересів* і цілей через реалізацію скоординованої інформації, комплексних планів, програм і дій та синхронізації з іншими елементами національної влади також констатував Д. Мьорфі [232].

Для В. Гамільтона *стратком* – це використання слів, дій, зображень чи символів для впливу на масову свідомість з метою формування мотивації і усвідомлення політичних інтересів міжнародних акторів або для досягнення поставлених цілей [225, с. 4].

Стратком – сфокусовані зусилля, спрямовані на розуміння та залучення ключових цільових аудиторій у створення, зміцнення та збереження сприятливих умов для розширення інтересів, політики і завдань через реалізацію координаційних програм, планів, тем, ключових повідомлень і синхронізованих продуктів з використанням всіх інструментів державної влади [243].

Зі свого боку, В. Ліпкан визначає *стратком* як скоординовані урядом держави зусилля, спрямовані на розуміння цільової аудиторії з метою створення, зміцнення та збереження сприятливих умов для просування національних інтересів, політики та цілей держави через використання

узгоджених концепцій, стратегій доктрин і програм, планів, тем, меседжів і продуктів, поєднанні та синхронізовані з діями усіх елементів національної могутності [79, с. 350].

У цьому ж році згадування про *правовий аспект страткому* знаходимо і в науковій публікації І. Остапенко, який вказує, що стратком, виступає складовою національного спротиву. Зокрема, дослідник відзначає: „Подальша розбудова стратегічних комунікацій в умовах стрімкого розвитку інформатизації суспільства та високого рівня інформаційних викликів і загроз є необхідною та невід’ємною умовою правового забезпечення національного спротиву в Україні” [114, с. 118].

Також згадаємо дослідження Д. Дубова і А. Баровської, в яких здійснено спробу окреслення організаційно-правових проблем впровадження системи стратегічних комунікацій [30]. Однак далось взяти суб’єктивне розуміння та інтерпретація засад системного підходу, відсутність упровадження синергетичного підходу і взагалі уникнення навіть теоретичних згадувань про нелінійність світу й непрогнозованість багатьох проблем, позаяк автори керувалися застарілою методологією.

Адже, як слушно зауважує В. Ліпкан, під редакцією якого було підготовлено і видано перший в Україні словник стратегічних комунікацій, „у трактуванні ключової термінології відбувається злиття законодавчого, мовно-лексикографічного і доктринального тлумачення; враховувалася динаміка змін у законодавстві, доповнення чинних нормативних актів новими поняттями або модернізації вже існуючих” [79, с. 18]. Далі вчений наголошує на тому, що система страткому є відкритою, тобто постійно змінюється і адаптується до умов як зовнішнього середовища, так і збереження власних суттєво важливих характеристик для ефективного функціонування.

Водночас назвемо і тих дослідників, котрі вивчають вплив і роль страткому саме в *публічному управлінні* [170; 172; 41].

Зокрема, Т. Сивак наголошує, на не ефективному використанні комунікаційного потенціалу стратегічних комунікацій в публічному управлінні, основними причинами якого є: відсутність стратегічних комунікацій у діяльності органів публічної влади; несистемність використання комунікаційних стратегій і неузгодженість їх зі стратегіями розвитку, відсутність ефективного стратегічного управління; низький рівень компетенції фахівців із комунікацій в органах публічного управління [162, с. 57].

Стратегічні комунікації в публічному управлінні авторка визначає як: своєрідний принцип публічного управління, який має бути імплементований на усіх рівнях формування і реалізації державної політики з метою реалізації національних інтересів та забезпечення національної безпеки; як технологію публічного адміністрування (складової публічного управління), тобто певну сукупність дій, що мають бути послідовно, належним чином із використанням конкретних засобів і прийомів реалізовані суб'єктом публічного адміністрування для досягнення стратегічної мети, реалізації державної політики. Обов'язковою умовою стратегічних комунікацій як технології є чітке визначення мети, суб'єктів та об'єктів (цільових аудиторій), шляхів і засобів впливу, а також зворотного зв'язку [167, с. 41].

Досліджуючи стратком у розрізі публічного управління, М. Шклярук ствердує, що *стратегічні комунікації*, з одного боку, є сполучною ланкою між державними органами та суспільством, а з іншого – потужним бар'єром на шляху до узурпації влади та монополізації вузьким колом державних діячів імперативного права на владу і процеси ухвалення управлінських рішень [206, с. 30].

До того ж, така позиція знаходить вияв і у працях зарубіжних дослідників, в яких обґрунтовано зв'язок стратегічних комунікацій і стратегій розвитку, з урахуванням зазначення на ту обставину, що вони мають бути обов'язковим компонентом на *стратегічному рівні управління* і стати *органічною частиною державної політики* [215].

Висновки:

- 1) стратком виступає складовою частиною державного управління на стратегічному рівні, тобто стратегічного управління;
- 2) мета – формування умов для реалізації стратегічних національних інтересів, підтримка ефективних відносин зі стратегічними партнерами, реалізації державної політики в розрізі досягнення стратегічних цілей, або завдань, що мають стратегічне значення;
- 3) інформаційна взаємодія, процеси та технології інші процеси й види діяльності розглядаються **інструментом страткому**;
- 4) стратком детермінує національні стратегії розвитку, формуючи нові види правовідносин, визначає вектори розроблення актів стратегічної правотворчості.

Безпековий підхід

О. Кушнір визначає *стратком* як процес, який лежить в основі *забезпечення національної безпеки України* загалом й реалізації державних інтересів, зосібна в інформаційній сфері, та до здійснення якого залучені суб'єкти не лише стратегічних комунікацій, а й з інших сфер діяльності; стратегічна взаємодія й взаємовплив в інформаційному середовищі між окремими суб'єктами (державними чи визначеними для виконання державних цілей), що полягає у всебічному залученні можливостей кожного окремого компонента стратегічної комунікації у комплексі або відокремлено, та спрямовані на досягнення визначеної мети [64].

Стратком – один із керівних чинників *національної стратегії безпеки*, оскільки вони, пояснюючи наміри або дії міжнародних акторів, сприятимуть використанню комунікативного впливу як у безпековій, так і зовнішньополітичній сферах, тобто є невід'ємною складовою стратегічного планування і здійснення політики [217].

На думку Р. Брукса, стратегічні комунікації більше стосуються стратегії, ніж комунікації, адже, по суті, все-таки є комунікацією, не лише тим, що ми кажемо, а й тим, що ми робимо [214].

Важливими та цікавими можуть також стати висновки, отримані внаслідок проведеного дослідження щодо становлення та розвитку системи стратегічних комунікацій:

- *сектору безпеки і оборони* [173; 52];
- силових структур [116];
- інтерпретації страткому *державним механізмом у секторі безпеки і оборони* [46; 178; 67].

На думку В. Ліпкана, який досліджував стратком через застосування безпекознавчого підходу, його *мета* – створення сприятливих умов для реалізації державної політики України через попередження, своєчасне виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз безпеці України і запобігання їм; припинення інформаційних, психологічних, розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також громадських об'єднань, транснаціональних корпорацій, окремих груп та осіб, з-поміж них і анонімних або таких, які не діють від імені або в інтересах будь-якої держави чи організації, на національну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення [79].

А тому з позицій безпекознавчого підходу стратегічні комунікації цей вчений визначає як: 1) скоординоване і належне використання системних спроможностей держави – публічної дипломатії, агентів впливу, зв'язків із громадськістю, залучення ключового лідера, військових зв'язків, інформаційних та психологічних, інших спеціальних операцій, цілеспрямованих заходів, спрямованих на творення геостратегії держави; 2) розподіл (переорієнтація) ресурсів впливу, тобто спосіб реалізації стратегічних цілей соціального суб'єкта шляхом передавання нематеріальних ресурсів впливу на об'єкт [75, с. 177].

Продовжуючи цю думку, М. Стрельбіцький додає, що своєчасне застосування стратегічних комунікацій має вирішальне значення у запобіганні сучасним викликам і загрозам національній безпеці України, зосібна в інформаційній сфері; тому виникає нагальна потреба дотримання

інтересів національної безпеки України та проведення ефективних заходів зі стратегічних комунікацій, для якісного виконання чого необхідні створення та розвиток як державних, так і відомчих механізмів стратегічних комунікацій, виходячи із міжнародного досвіду [186, с. 61].

У дещо спрощеному вигляді, але зі збереженням головного напрямку, розмірковує і Л. Хорішко, відзначаючи, що **стратком** – це сукупність засобів впливу на громадськість, які використовуються у внутрішній і зовнішній політиці, сприяючи реалізації національних інтересів держави; є дієвим інструментом включеності суб'єкта у формування внутрішнього та зовнішнього порядку денного, синхронізації зусиль владних структур у позиціонуванні національних інтересів та залученні ресурсного потенціалу стейкхолдерів для їх реалізації. [200, с. 105].

Досліджуючи державні механізми стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України, О. Капштик в авторефераті також зводить стратком до засобу забезпечення національної безпеки [46, с. 8]. Відмітною виступає компіляція начебто „авторської наукової новизни”: автор саме собі присвоює визначення, що : „...особливою та невід'ємною складовою державного управління у сфері національної безпеки є державні механізми стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України, зокрема системна діяльність державних органів, 9 посадових осіб, об'єднаних єдиними цілями та завданнями на основі використання сукупності механізмів для впровадження стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України, спрямованих на забезпечення національної безпеки за допомогою скоординованого використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій з метою просування загальнодержавного наративу, формулювання і впровадження ключових повідомлень для підвищення розуміння діяльності складових сектору безпеки і оборони України суспільством, налагодження їх дієвої та ефективної координації і досягнення цілей держави” [46, с. 8–9].

Насправді цитований вище текст повністю ідентичний визначенню поняття стратегічних комунікацій, зафіксованому у Воєнній доктрині України та Доктрині інформаційної безпеки України 2017 року [142; 139] і поєднаному із визначенням поняття системи стратегічних комунікацій у першому словнику зі страткому [79].

Ну і звичайно, якщо звернутись до пропозицій автора щодо удосконалення страткому, то він виділив такі позиції:

1) розвиток стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України;

2) удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення розвитку стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України з урахуванням нових загроз національній безпеці України в інформаційній сфері;

3) розвиток міжнародної взаємодії щодо стратегічних комунікацій у воєнній сфері [46, с. 11].

Отже, можемо стверджувати про абстрактність, декларативність, розмитість, неточність, неясність проаналізованої та багатьох інших науково-довідкових праць, присвячених аналізу багатоаспектної проблематики стратегічних комунікацій і формування відповідної системи. Адже в роботі майже не запропоновано нічого конкретного і нового, переважна більшість наукових визначень не відповідають лінгвістичним нормам дефінітивного дизайну, не відображають семантичної валентності понять і почасти суперечать нормам щодо формування наукових категорій, а головне – стратком не розглянуто як систему.

Існують також підходи, автори яких взагалі формулюють занадто абстрактне визначення, яке унеможлиблює означати його як дефініцію. Одним із таких прикладів є спроба наближення до конструювання визначення авторами М. Чеховською та О. Уфимцевою, які стратком з питань енергетичної безпеки трактують як сукупність взаємопов'язаних елементів (зокрема, держава; об'єднання держав; міжполітичні сили та організації, що

діють на світовій арені; уряди; експертне середовище; міжвідомча співпраця) з упорядкованими внутрішніми зв'язками (економічними, фінансовими, матеріально-технічними, адміністративними, організаційно-управлінськими, правовими, політичними, дипломатичними, гуманітарними, аналітичними, інформаційними, пропагандистськими тощо), об'єднаних метою прогнозування та керування енергетичною безпекою [203, с. 102].

По-перше, дефініція має точно відображати іманентні ознаки описуваного явища, бути зрозумілою, чіткою, логічною, не містити понять, які потребують додаткового або тлумачення, або уточнення. Так, авторки, причому з науковим ступенем, прагнучи проілюструвати своє бачення в одному визначенні, уживають двічі дужки, тобто вони настільки непереконливі самі для себе щодо вживаної ними термінології, що вдаються до розтлумачення самих себе.

По-друге, якщо застосувати метод редукціонізму, прибравши зайві пояснення в дужках, то визначення поняття *страткому* матиме такий вигляд: сукупність взаємопов'язаних елементів із упорядкованими внутрішніми зв'язками, об'єднаних метою прогнозування та керування енергетичною безпекою. Наведений текст:

- не відповідає правилам дефінітивного дизайну;
- подана дефініція у жодний спосіб не розкриває змісту страткому як явища;
- простий набір слів, які в сукупності позбавлені змісту;
- будь-яка система тому і є системою, що її елементи поєднані упорядкованими внутрішніми зв'язками;
- поняття керування та управління є різними за змістом, поняття керування вжито неправильно і навіть більше – помилково;
- через нерозуміння сутності поняття управління, авторки вказують на одну із функцій управління – прогнозування, наводячи її як однорідний член речення із родовим поняттям. Зрозуміло, отже, що планування прогнозування, контроль тощо є функціями управління.

По-третє, метою страткому виступає реалізація державної політики, безпека за такого випадку виконує роль одного із механізмів її реалізації. Тобто як стратком, так і безпекова політика є механізмами реалізації державної політики.

Визначаючи стратком *формою взаємодії* між державними структурами, приватними компаніями, громадянським суспільством, метою якої є багаторівневе забезпечення енергетичної безпеки [203, с. 108], автори фактично суперечать самим собі, адже, за текстом, стратком не обмежується лише рамками інтеракціоністської парадигми.

Висновки:

- 1) стратком – вид державної безпекової політики;
- 2) інструментом страткому виступає стратегічне планування;
- 3) *мета страткому* – створення сприятливих умов для реалізації державної політики України через попередження, своєчасне виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз будь-якого характеру і походження безпеці України і запобігання їм.

Інструменталістський підхід

У рамках означеного підходу ми згрупували ті визначення, в яких автори чітко ілюстрували й ідентифікували стратком як інструмент або засіб чи то державної чи то комунікаційної політики.

Як зауважує В. Князєв, **стратком** – важливий *інструмент* формування позитивного іміджу органів державної влади, що покликаний забезпечувати різні форми взаємодії держави та громадськості на основі узгодження спільних потреб, інтересів, позицій і налагодження співпраці [194, с. 158].

Стратком – *національний ресурс* управління дипломатією, інформацією, збройними силами та економікою, що охоплює всіх міжнародних акторів, який містить системну оцінку значущості стратегічних комунікацій у зовнішній і безпековій політиці країни [241].

Прямо не відзначаючи це у визначенні, але ж акцентуючи увагу на технологіях, Т. В. Сивак зауважує: „Обов’язковою умовою стратегічних комунікацій як *технології*, є чітке визначення мети, суб’єктів та об’єктів (цільових аудиторій), принципів, шляхів і засобів впливу та зворотного зв’язку” [165, с. 31].

Натомість Ю. Шлапак пропонує розглядати *стратком інструментарієм* системи публічного управління стратегічними цілями [207, с. 28]. Водночас Е. Голдман, зберігаючи підхід до ідентифікації страткому як „інструмента”, визначає *його інструментом асиметричної війни*; в його основі лежить управління сприйняттям, в якому найбільш важливу роль має відігравати координація інформаційних потоків, ідей, дій і рішень, спрямована на приведення сприйняття цільових аудиторій у відповідність до цілей державної політики [223].

Як механізм трактують стратком й інші дослідники, відзначаючи, що *ефективна система стратегічних комунікацій* – це дієвий **механізм** реалізації інформаційної політики з метою досягнення стратегічних цілей держави шляхом залучення наявних каналів комунікації та заходів із реалізації інформаційних впливів [111, с. 63].

Чимало авторів інтерпретують стратегічні комунікації засобом чи то забезпечення безпеки, чи то боротьби з дезінформацією тощо [50].

Висновки: в рамках цієї групи стратком позбавляється права на наявність окремого предмета, окремої сутності та окремого призначення. Його роль зводиться до служниці чи публічного управління чи комунікативної політики, асиметричної війни чи будь-чого іншого. Такий підхід дисонує нашій науковій позиції, яка послідовно викладена в авторських статтях.

Окрему незначну групу досліджень становлять публікації, в яких робиться спроба аналізувати стратегічні комунікації як правову категорію. З урахуванням важливості для нашої роботи результатів досліджень цієї умовної за нашою класифікацією групи, виділимо їх в окреме дослідження в рамках наукової статті [98].

У результаті проведеного дослідження для наукової дискусії подається таке авторське визначення, що виступає **елементом наукової новизни: *стратегічні комунікації*** – індоктринація стратегічними архітекторами у свідомість національних і зарубіжних суб'єктів українських національних цінностей, стратегічних інтересів, стратегічних цілей на всіх рівнях стратегічного управління через цілеспрямовану, врегульовану нормами права узгоджену синхронізацію діяльності всіх компетентних суб'єктів стратегічному із відповідним системним супроводженням та реалізацією в рамках національної стратегії.

Через значне превалювання в українській науковій думці позиції щодо ототожнення стратегічного та комунікаційної політики, вважаємо за доцільне детальніше зупинитися на питаннях його кардинального розрізнення через надання послідовної системи аргументації й обґрунтування положення, згідно з яким комунікаційна політика виступає лише одним із компонентів структури системи стратегічних комунікацій.

Висновки до першого розділу

Формування національної системи стратегічних комунікацій відбувається у рамках нових реалій зміни світопорядку і переосмислення ролі та дієвості права як регулятора суспільних відносин. Стратегічні комунікації так і не стали предметом серйозних правових досліджень, відповідні суспільні відносини досі не визначені [97]. Примітним недоліком такого нехтування включення стратегічного до уваги правників є неможливість з наукових позицій пояснити і спрогнозувати на підставі правової методології

розвиток суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій, а головне – спрогнозувати вектори необхідної державної політики.

Недостатність і відносно мала кількість саме правових досліджень стала наслідком провідної практики імплементації іншомовної термінології для позначення тих чи тих явищ у сфері державотворення, знецінення українських лексем і як наслідок – забруднення чужими наративами інформаційного та комунікаційного простору. Звідси – жодна наука сьогодні не може чітко визначити зміст поняття стратегічних комунікацій, його компоненти, а отже, і форми прояву, що є необхідним для формування ефективної системи правового регулювання. За таких умов постає потреба у зверненні уваги на стратегічні комунікації з позицій адміністративного права.

У розділі здійснено аналіз панівних думок до визначення ключових понять, виділено та згруповано їх, з наступним виділенням адекватних наукових підходів. Проаналізовано рівень рефлексії цього поняття у чинних нормативно-правових актах, відзначено недостатній рівень його правової визначеності. Сформульовано потребу у чіткому аналізі складових страткому, з наступним чітким описом відповідних складових. На підставі викладеного формується гіпотеза про існування самотійного виду суспільних відносин – *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*.

З огляду на сказане виділено характеристики страткому, причини, що заважають успішному впровадженню його ефективної системи. Сформульовано реальні загрози, які становлять предмет політики стратегічних комунікацій і визначають її завдання.

Висновується, що одним із механізмів розв’язання порушень у цій роботі питань, є ухвалення відповідного нормативно-правового акта, найбільш імовірно у вигляді акта стратегічної правотворчості. Для цього є всі підстави: 1) існування окремого кола суспільних відносин; 2) наявність значної кількості пов’язаних між собою компонентів; 3) кореляція та синхронізація функціонування усіх компонентів, залежність результату від успішного функціонування кожного елемента системи страткому.

Констатовано, що адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій сприятиме ефективному функціонуванню такої системи, а це впливатиме на прогнозований, запланований стратегічний розвиток нашої суверенної держави.

Осмислення поняття страткому пов'язано із комплексом проблем та нереалізованих завдань, які протягом останнього часу прагнуть розв'язати і на практиці, і в рамках певних наукових досліджень. Феномен страткому знаходить відображення як у зовнішній, так і у внутрішній політиці. На жаль, у нашій державі на рівні правового регулювання можна говорити лише про правове регулювання окремих елементів стратегічних комунікацій, натомість не сформовано та остаточно не уконституйовано сферу стратегічних комунікацій, не виділено окрему групу соціальних відносин: суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій.

Виокремлюємо основні суттєво важливі для ефективного правового регулювання *характеристики стратегічних комунікацій*:

- 1) стратегічні комунікації будуються і ґрунтуються передусім на стратегії розвитку державу і секторальних стратегіях державної політики;
- 2) утворюють специфічне *стратегічне середовище*, а в ньому новий вид суспільних відносин, у якому формуються, творяться і реалізуються всі рівні публічного управління (стратегічний ландшафт та рівні впливу на всіх рівнях на всі його компоненти) – *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*;
- 3) спрямованість на досягнення стратегічного результату через використання стратегічного інструментарію страткому: стратегічний вплив стратегічна політика, стратегічний курс держави, стратегічне планування, прогнозування, передбачення;
- 4) необхідність забезпечення актами стратегічної правотворчості, які мають бути органічно пов'язані між собою спільною стратегічною метою;
- 5) необхідність правового забезпечення підвищення інституційної спроможності у сфері страткому;

- 6) зумовленість правового регулювання взаємодії та координації компетентних суб'єктів страткому;
- 7) унаочнення потреби у зовнішньому вираженні у вигляді правових та організаційних форм її здійснення;
- 8) виступає системним інструментарієм досягнення національної самоідентичності;
- 9) чітко описує континуум суперництва і стратегічного протиборства;
- 10) становить ефективну політику утвердження державності;
- 11) формує для реалізації у практичній площині цілісний вимір системної стратегії розвитку держави;
- 12) антикризові комунікації є складовою страткому, оскільки ними передбачається лише вихід із кризи, натомість стратком спрямований на досягнення стратегічної мети і напрями її досягнення позначаються поза горизонтом кризових ситуацій, лежать в основі загальної політики держави. Криза є одним із елементів системи, яка, утім, лише ним аж ніяк не вичерпується.

Проголошені характеристики зумовлюють дотримання низки правових принципів стратегічних комунікацій, дослідження яких становитиме предмет окремого дослідження.

Констатовано, що поняття стратегічних комунікацій має нормативне визначення, однак потребує подальших уточнень з урахуванням як викладеного нами вище, так і сучасних тенденцій до впровадження в суспільні відносини мілітарного дискурсу, імперативного застосування сили в міжнародних відносинах, а також необхідності удосконалення правового регулювання страткому в період війни і у повоєнний [79].

Результатом наукового аналізу вироблених підходів стало виділення нами трьох типів джерел, в яких містяться визначення ключового поняття: 1) нормативні; 2) словникові, енциклопедичні; 3) доктринальні.

У рамках третьої групи сформовано типологічну модель наукових підходів до формування поняття стратегічних комунікацій, що може бути подано як елемент наукової новизни, зокрема виділено такі підходи:

- 1) комунікаційний;
- 2) інформаційно-інтеракціоністський;
- 3) діяльнісний;
- 4) процесний;
- 5) політико-управлінський;
- 6) безпековий;
- 7) інструменталістський.

Виділено ключові ознаки, які характеризують визначення по кожному з визначених нами підходів.

За результатами проведеного дослідження як тему для наукової дискусії пропонуємо таке авторське визначення, що виступає **елементом наукової новизни: стратегічні комунікації** – індоктринація стратегічними архітекторами у свідомість національних і зарубіжних суб'єктів українських національних цінностей, стратегічних інтересів, стратегічних цілей на всіх рівнях стратегічного управління через цілеспрямовану, врегульовану нормами права узгоджену синхронізацію діяльності всіх компетентних суб'єктів стратегічному із відповідним системним супроводженням та реалізацією в рамках національної стратегії [99].

Формальний опис „загроз”, постійне переписування роками в різних концепціях їх проявів у різних інтерпретаціях залежно від політичного режиму, зумовили суттєве відставання рівня правового впливу на суспільні відносини, від впливу (почасти руйнівного й деструктивного) цих відносин на державну політику і взагалі подальший розвиток державності та державний суверенітет.

Розбудова системи стратегічних комунікацій в Україні з урахуванням національних традицій право- і державотворення уможливить надання гідної відсічі справжнім загрозам, акумульованим нині у зовнішній сфері, утім за умови анемії законодавства і дилетантства у державній політиці дуже швидко можуть трансформуватися на небезпеки внутрішні та зруйнувати нашу державу.

До таких реальних *загроз*, які є *предметом політики стратегічних комунікацій*, ми включаємо:

- псевдоборотьбу з кліматичними змінами;
- нівелювання національних інституційних структур, зокрема у сфері охорони здоров'я, через зміцнення наднаціональної архітектури у цій сфері зі збереженням провідної ролі ВООЗ;
- готовність до нових пандемій;
- смарт міста, 15-хвилинні міста, включаючи технологію соціального кредиту / рейтингу із застосуванням Face ID та інших біометричних даних;
- запровадження криптовалют центральних банків, суттєве обмеження обігу готівкових та фіатних грошей;
- тотальний цифровий контроль;
- вуглецеві кредити;
- впровадження цілей стійкого розвитку.

Стратком відкриває нові можливості для опису справжніх загроз, адже на відміну від більшості теоретичних концепцій він є практичним та постійно змінюваним процесом, який фактично регулює інші процеси та управляє ними. Отже, вважаємо, мають бути легітимовані такі поняття, як: трансгуманізм, метавсесвіт, базовий дохід, декарбонізація, соціальний рейтинг, глибинна держава тощо.

З огляду на *критерій загроз* можемо як предмет наукової дискусії запропонувати таке визначення *поняття стратегічні комунікації* – вид державної політики, регламентованої актами стратегічної правотворчості, зміст якої визначається адміністративно-правовим статусом суб'єктів національної системи стратегічних комунікацій синхронізована, цілеспрямована та скоординована діяльність яких утворюють необхідні умови для забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності державних кордонів, демократичного конституційного ладу, балансу влад, стратегічних національних інтересів.

В Україні процес становлення системи стратегічних комунікацій може тривати роками, однак характер та інтенсивність небезпек значно звужують горизонти очікування. Тому одним із механізмів розв'язання порушених у нашому дослідженні питань, є ухвалення відповідного НПА, найбільш імовірно у вигляді *акта стратегічної правотворчості*. Для цього є всі підстави:

- 1) існування окремого кола суспільних відносин;
- 2) наявність значної кількості компонентів, пов'язаних між собою;
- 3) кореляція та синхронізація функціонування усіх компонентів, залежність результату від успішного функціонування кожного елемента системи страткому.

Основною метою створення та розвитку системи стратегічних комунікацій виступає гарантування національних інтересів через налагодження ефективної інформаційної взаємодії та діалогу між усіма компонентами інституційної системи; утвердження позитивного іміджу України, просування інтересів держави у світі, формування ефективної системи потрібного Україні сприйняття нашої держави як регіонального лідера, надійного та сильного передбачуваного партнера, що має власну розроблену стратегію розвитку.

Реалізація страткому базується на *проактивному управлінні*, що уможливить ефективно досягати прагматичних цілей та реалізовувати весь спектр національних інтересів. Це, зі свого боку, сприятиме кращому розумінню міжнародними партнерами внутрішньої і зовнішньої політики держави, забезпечить міжнародну підтримку та поліпшить імідж України як надійного і передбачуваного партнера.

Важливим висновком, який мають винести з війни і правники, є той, що *призначення законодавства полягає у завчасному формуванні нових відносин*, а не лише у реалізації інструментальної функції, заснованої на застосуванні реактивного підходу і фактичній констатації існування тих чи тих суспільних відносин.

Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій сприятиме ефективному функціонуванню цієї системи, що впливатиме на прогнозований, запланований стратегічний розвиток нашої суверенної держави.

Пропонований нами відповідний НПА стратегічного рівня щодо регулювання суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій має містити такі елементи:

- ключові терміни та поняття;
- реальні загрози і небезпеки розвитку державності (вони є ширшими за загрози національній безпеці, викладені у відповідному законі та стратегії);
- визначення чіткої організаційно-функціональної структури та модельних алгоритмів їх взаємодії і координації;
- формулювання чітко визначених компонентів страткому, стратегічних цілей та відповідних їм пріоритетних завдань по кожній з них;

- встановлення прогностичних та індикативних показників ефективності функціонування означеної системи;
- алгоритми корекції алгоритмів управління системою стратегічних комунікацій.

РОЗДІЛ 2

СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ

2.1 Рефлексія формування національної системи стратегічних комунікацій у щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради України

Важливим для нашого дослідження задля дотримання послідовності застосування еволюційного підходу, підійти до аналізу *причин несформованості НССК*, зокрема відповідних її суб'єктів. Цьому сприяє аналіз аналітичних доповідей до Щорічних послань Президента України до Верховної Ради України (далі – АД).

Як відомо, до приходу у владу команди В. Зеленського Щорічне послання і відповідна аналітична доповідь виступали найбільш змістовним документом стратегічного характеру, в якому за допомогою наукової методології здійснювався комплексний аналіз усіх складових державної політики, а також здійснювався стратегічний прогноз, формувалося підґрунтя для розуміння змісту стратегічної політики і стратегічного курсу держави [107]. Не все і завжди було реалізовано, але з позицій право- і державотворення за допомогою ретроспективного аналізу змісту даних АСП можна визначити рівень розуміння явищ.

У продовження викладеного вище, залучивши хронологічний метод, проведемо такий аналіз, починаючи із аналітичних доповідей (далі по тексту – АД) з 2015 року – року, коли вперше у документах стратегічного характеру з'явилася не лише згадка про них, а й їхнє трактування. Важливість цього зумовлюється необхідністю з'ясування коренів відсутності НССК, і загалом розуміння потенціалу нашої держави та стратегії розвитку страткому.

2015

У 2015 році чітко акцентувалася хибність ототожнення страткому й інформаційної протидії. Вказувалося, що для України принциповим є вибір засобів інформаційної протидії на користь *стратегічної комунікації* на шкоду пропаганді / контрпропаганді, в чому переконує сучасний євроатлантичний досвід.

Уже тоді було слушно зауважено, що пропаганда і контрпропаганда виступають арсеналом інформаційного протистояння попередніх часів. Їхня ключова відмінність від сучасного інструментарію полягає у тому, що ним є *стратегічні комунікації*, тобто відсутність зворотного зв'язку, принципова відмова бачити в аудиторії, на яку спрямовано вплив, повноцінного суб'єкта, що має власну позицію. У рамках страткому акцент робиться на формування його *спроможностей* [2, с. 381].

2016

Важливим аналітичним джерелом для розуміння еволюції НССК виступає аналіз не лише самої доповіді, а й безпосереднього тексту доповідей президента в парламенті, зокрема „Про внутрішнє та зовнішнє становище України”.

Відзначимо, що акцентовано і системно **вперше** через розкриття безпосереднього змісту було вказано на *стратегічні комунікації* в аналітичній доповіді до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України „Про внутрішнє та зовнішнє становище **України в 2016 році**” [7].

Зокрема безпосередньо стратегічним комунікаціям тут було присвячено підрозділ 9.3, в якому *стратком* презентувався крізь призму двох основних блоків:

- 1) інформаційно-психологічні операції;
- 2) міжнародний імідж України та публічна дипломатія [7].

Автори доповіді, сповідуючи комунікативну парадигму, визначили *стратегічні комунікації* як „проактивну, довгострокову, системну та систематичну комунікативну діяльність, що ґрунтується на чітко визначеній ідеї (наративі), який пояснює цінності західної демократії та сенс її існування... порядок денний доповнився завданням *розвитку спроможностей* органів державної влади України у сфері стратегічних комунікацій” [7, с. 204].

По-перше, можемо вітати сам факт акцентуації на стратегічних комунікаціях. Означена аналітична доповідь – один із небагатьох офіційних документів, в якому на офіційному рівні артикулюється передусім наявність стратегічних комунікацій, тобто відбувається їхня легітимація на операціональному рівні.

По-друге, нами в першому розділі детально із поданням наукової аргументації було доведено факт недоцільності ототожнення страткому і комунікаційної політики, тим більше комунікаційної діяльності.

По-третє, стратком увиразнюється в аналізованій доповіді як „спроможності” органів державної влади. Тобто станом на 2016 рік ще не йдеться про презентацію страткому як державної політики: він виступає завданням, інструментарієм, однією зі спроможностей.

По-четверте, викликає подив обмеження процесів інституціоналізації лише формування спроможностей органів державної влади, при цьому не згадуючи про інститути громадянського суспільства.

По-п’яте, акцент на проактивному підході відбувається лише у вигляді його артикуляції, адже зазначення у тексті спочатку на проактивний підхід, а потім не „формування спроможностей” без виходу на будову „системи страткому” не відповідає головній меті.

По-шосте, стратком має пояснювати українські національні цінності, зміст існування Української держави, вектори її розвитку, а не перетворюватися на обслуговуючий елемент західних демократій, їхніх цінностей. Ба більше, події агресивної війни московського режиму проти

України чітко увиразнили різність розуміння і самої демократії як політико-правового режиму, і її корінних цінностей та методів їх реалізації / відстоювання. Звідси стратком – це передусім інструмент національний, а не наддержавний чи позадержавний; він має власну специфіку і регулюється нормами національного права, тож відображає зміст державної політики України – політики стратегічних комунікацій.

По-сьоме, важливим є звернення до змісту страткому – процесу створення спільних ідей та наративів, смислів, на відміну від таких понять, як „інформування” та „висвітлення”, які описують чітку систему управління і визначають заздалегідь зміст комунікативного процесу як лінійну систему без зворотного зв’язку.

У Річній національній програмі співробітництва Україна – НАТО на **2016 рік** були окреслені середньострокові цілі та пріоритетні завдання на поточний рік, з-поміж яких і вироблення стратегії протидії російським кампаніям з дезінформації та пропаганди в Україні з урахуванням досвіду держав-членів НАТО, а також розроблення за участю фахівців Альянсу моделі системи стратегічних комунікацій в Україні [133].

Змушені визнати це завдання невиконаним: модель не було створено, не було впроваджено, вона виявилася недієздатною, тожє апріорі НССК не могла сприяти запобіганню війни.

Адже саме ця пропаганда і лягла в основу значного руху колаборантів, відвертої державної зради чималої кількості місцевих органів влади, представників правоохоронних органів та спецслужб, які в перші дні нападу на Україну переходили на бік окупантів.

І цьому є декілька важливих *причин*:

1) чимало європейських політиків виявилися корумпованими з боку РФ, через що вони навмисно і з прямим умислом відводили в інший бік вектори комунікаційної політики як власних держав, так і формулювали моделі страткому для України із наперед неефективною метою;

2) жодна країна не мала позитивного досвіду протидії російській пропаганді та дезінформації, зосібна у сфері кібербезпеки, тож говорити про те, що вони могли створити модель страткому для України було від самого початку помилковим і безперспективним. Наша думка знаходить підтвердження і в окремих інших публікаціях, в яких вказується на неготовність Європи і західних держав загалом, яка охоплює весь спектр існування західної цивілізації: від свідомості пересічних громадян до політичних процесів і процедур, необхідність дотримання яких використовується Росією для досягнення її зовнішньополітичних цілей [33], це знайшло свої приклади і під час проведення у Франції в липні-серпні 2024 року Олімпіади, під час якої було здійснено низку кібератак на залізничну інфраструктуру, через що суттєво ускладнено рух залізницею;

3) будь-які моделі апробовані в одних державах, не завжди працюють в інших, тим більше жодна країна не мала успішного досвіду протистояння РФ, з-поміж іншого, і в сфері стратегічних комунікацій.

Підтвердженням нашої думки є аналіз, здійснений 2022 року в рамках протидії дезінформації з боку РФ країнами Люблінського трикутника (Україна, Польща, Литва). В підсумковому документі було сформульовано основні *елементи стійкості* до російської дезінформації в Литві, Польщі та Україні через поетапне розв'язання таких завдань:

- 1) розгляд подібностей та відмінностей основних наративів і повідомлень, спрямованих проти країн Люблінського трикутника;
- 2) визначення основних джерел дезінформації і аналіз її прикладів;
- 3) дослідження із подальшим наданням оцінки заходам, які вживалися для боротьби з дезінформацією [239].

До основних *рекомендацій* у згаданому Звіті включено:

- підвищення обізнаності, що є наріжним каменем *стійкості* до російських зловмисних інформаційних кампаній;
- створення критично важливого координаційного *органу*, відповідального за *стратегічну комунікацію* як всередині країни, так і за кордоном;
- розробка або зміцнення комплексної системи *моніторингу дезінформації* в режимі реального часу;
- участь в обміні практичними навичками та ноу-хау з іншими країнами і партнерами, які також вразливі до російської дезінформації;
- заохочення міжнародного та багатостороннього *політичного діалогу* з метою об'єднання зусиль у боротьбі з дезінформацією;
- створення прозорості та вимірної *системи оцінки з відстеження ефективності зусиль* для підвищення стійкості до дезінформації [18].

Але здійснений нами аналіз наявних лексем унеможливив виділити формулювання авторами чіткого розуміння стратегічних комунікацій: у розділі „ключова термінологія” визначаються поняття: дезінформації, пропаганди, наративів, повідомлень, операцій впливу, фейки і маніпуляції. Визначення терміна страткому – немає.

Отже, якщо здійснити аналіз запропонованих рекомендацій, то в них, окрім вказівки на необхідність формування органу, відповідального за стратком, не міститься жодної конкретної пропозиції у правовій сфері, а також щодо удосконалення законодавства, удосконалення інституційних спроможностей через переформатування вже напрацьованих елементів страткому в різних ЦОВВ.

Тож визнаємо, що з погляду адміністративного права такі рекомендації мають почасти загальний і декларативний, а головне – позаправовий характер. Відсутність конкретних пропозицій, рішень не сприяє формуванню системи страткому, адже час демагогії і пропозицій у вигляді неверифікативних і неапробованих практикою моделей вже минув. Війна

змушує переходити до практичних кроків у будові практичної та дієвої системи страткому, а головне, відповідно до предмета нашого дослідження, – формувати ефективну систему її нормативно-правового регулювання.

Цікавим є відзначення у згаданій вище аналітичній доповіді того, що „одним із лідерів інституційних змін у сфері стратегічних комунікацій стало Міністерство закордонних справ, в якому відповідний відділ було створено у складі Департаменту секретаріату міністра” [7, с. 205]. Проте із позицій адміністративного права, лідерство відображається не через суб’єктивні, нічим не аргументовані, науково не обґрунтовані оцінки окремих фахівців із НІСД, а передусім через ефективну правозастосовну діяльність, наявність її чітко визначеного нормативного поля, кореляції між визначеними та легітимованими завданнями у сфері страткому й отриманими результатами.

Важливими в аналізованій аналітичній доповіді і прогресивними на той час стали пропозиції *заходів щодо удосконалення сфери страткому*:

- вироблення відповідного наративу, а також формування меню інтерпретацій для різних цільових аудиторій відповідно до їхніх потреб в інформації (проактивні комунікативні компанії, деконструкція міфів через аналіз тенденцій [110], роз’яснення та протидія дезінформації, систематичне висвітлення змісту і векторів, сутності та призначення державної політики);
- ухвалення рамкового документа, яким визначити та нормативно закріпити: суб’єктів реалізації, загальну систему і механізм координування стратегічних комунікацій, належну взаємодію;
- забезпечення реалізації координування стратегічних комунікацій у спосіб створення на базі РНБО України постійно діючої міжвідомчої групи з питань стратегічних комунікацій, взявши за модель її формування та функціонування досвід групи з інформаційної безпеки. Альтернативою може стати покладання відповідних повноважень на профільне міністерство, яким є Міністерство інформаційної політики України, проте для цього необхідне відповідне кадрове та фінансове забезпечення [7, с. 206].

Наголосимо і на такому: у *Доктрині інформаційної безпеки України, розробленої за часів Президента П. Порошенка* **розвиток системи стратегічних комунікацій у 2016 році** було визнано пріоритетом [142].

Отже, **2016 рік** можна сміливо визнати **роком страткому, коли було:**

- 1) артикульовано на існуванні стратегічних комунікацій як окремого об'єкта;
- 2) визначено його складові елементи;
- 3) відділено стратком від комунікаційної політики;
- 4) закладено підстави для формування *державної політики стратегічних комунікацій і формування їх відповідної національної системи.*

2017

Можна згадати і **2017 рік**, коли за ініціативи Міністерства інформаційної політики України планувалося створити Координаційну раду з питань стратегічної комунікації. Було констатовано на важливості продовження реалізації Дорожньої карти України – НАТО зі стратегічних комунікацій. Тоді ж було зазначено: „наразі відбувається оптимізація організаційної взаємодії державних суб'єктів” [3, с. 51]. Як покаже час, цей термін „відбувається” з роками, а отже, так і не зміниться, і не набуде довершеної форми.

Понад те, у **2017 році** навіть порушувалося питання про створення *національної системи стратегічних комунікацій*. Так, відзначалося, що „важко переоцінити важливість залучення до взаємодії та ефективність використання інститутів громадянського суспільства для творення фактично на наших очах національної системи стратегічних комунікацій. Такий підхід дозволяє посилити спроможність до побудови демократичного соціально орієнтованого суспільства, створює додатковий імпульс для розвитку суспільних відносин, формуючи їх на принципах відкритості, прозорості та діалогічності” [3, с. 44].

2018

У 2018 році в АД згадується про „розбудову системи стратегічних комунікацій з іноземними інвесторами”, яка передбачає: 1) запровадження регулярних консультацій із потенційними інвесторами; 2) формування інформаційного банку даних щодо об’єктів які потребують інвестицій; 3) створення інтернет-платформи для комунікації із потенційними інвесторами; 4) забезпечення проведення під патронатом Президента України міжнародних форумів [4, с. 421].

У АД за 2018 рік також згадується Центр стратегічних комунікацій «StratCom Ukraine» як організація, якій Велика Британія надає свою підтримку [4, с. 170]. Для чого і на що вона була спрямована, які конкретно результати цієї організації, як вони співвідносять не лише із завданнями цього Центру а й державною політикою – питання, на які потрібно дати відповідь не лише в теоретичному плані, а й в юридичному з огляду на корисність означеної діяльності для реалізації стратегічних національних інтересів.

Ключовим для нашого дослідження виступає твердження: „Треба визнати, що, незважаючи на активні зусилля органів державної влади та долучених до цього процесу неурядових структур і іноземних консультантів, система *все ще перебуває в процесі створення*” [4, с. 303].

Тобто Президент Порошенко чітко визнав, що впродовж чотирьох років його правління „процес ще й досі перебуває в стадії процесу”, тобто правничою мовою: завдання щодо формування НССК, які ставилися у минулі роки, не було виконано, ніхто не поніс за це відповідальність.

2019

У 2019 році після приходу до влади команди В. Зеленського в посланні жодної згадки про стратегічні комунікації не було, як, з-поміж іншого, про будь-який *стратегічний контекст* чи навіть натяків на нього. Ці результати є наслідком проведеного нами контент-аналізу, в якому ключовою лексемою

виступав термін „стратегічний”. Тобто висновуємо: **2019 рік – рік без страткому.**

2020

У 2020 році в АД згадуються лише „стратегічні комунікації з громадянами України, які проживають на окупованих територіях” [5]. Сама АД докорінно різниться за формою та змістом від попередніх документів такого порядку:

- 1) нагадує кольорову „мурзилку”, в якій відсутня справжня аналітика;
- 2) у доповіді застосовується не наукова лексика;
- 3) відсутній адекватний термінологічний апарат, притаманний документам такого стратегічного рівня;
- 4) текст подано в публіцистичному стилі;
- 5) відсутні стратегічні посили, спрямовані на стратегічний розвиток держави в найбільш важливих сферах життєдіяльності;
- 6) не сформовано ключові меседжі та стратегічні наративи;
- 7) за змістом цільові аудиторії, на які спрямовано цей текст – ментально слабо структуровані індивіди з оперативним горизонтом прогнозування і передбачення подій („трендів” – як було зазначено в цитованому тексті).

2021

У 2021 році в АД також не знаходимо жодної згадки про *стратегічні комунікації* [6]. Натомість вже з’являється „стратегічна термінологія”, натрапляємо такі поняття, як: стратегічний курс, стратегічне партнерство, стратегічна ціль, стратегічні завдання тощо. Але висновуємо: **2021 рік – черговий, третій поспіль рік команди Зеленського без страткому.** Хоча в цьому році робляться певні кроки в інституційному плані і утворюються: ЦПД як робочий орган РНБОУ, а також Центр страткому при Мінкульті, про що згадується лише через рік – у доповіді наступного року. Але це не є запланованою і логічною подією у стратегії державного управління.

2022

У 2022 році в АД вказується на результат у вигляді посилення потенціалу у сфері страткому і кібербезпеки через утворення Національного координаційного центру кібербезпеки при РНБОУ та Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України, налагодження співпраці з Європейським центром з протидії гібридним загрозам. На регулярній основі працює Робоча група Україна – ЄС зі стратегічних комунікацій, у рамках якої започатковано новий формат співпраці – Діалог з питань кібербезпеки [23, с. 96]. Також відзначено на ЦПД, який у рамках власних повноважень бере участь у „структурованих діалогах із питань стратегічних комунікацій і протидії дезінформації” [23, с. 97].

Як **висновок** ствердимо: в Україні досі тривають дискусії на тему „необхідності формування національної системи стратегічних комунікацій”, щодо окремих її елементів, їх співвідношення тощо. Натомість втрачено цінний час, суттєві можливості для впровадження означеної системи на національному рівні та формування ефективної організаційно-функціональної її структури. Це, зокрема є однією з причин відсутності чітких критеріїв і науково обґрунтованих стратегічних прогнозів із визначенням беззаперечного факту невідворотності збройної агресії РФ проти України.

На цю обставину також звертає увагу Т. Сивак, підкреслюючи: „Стратегічні комунікації наразі перебувають на етапі передінституціональному або формально-політичному” [165, с. 149].

Тож важливим наступним етапом дослідження виступає з’ясування **стану правового регулювання системи стратегічних комунікацій**.

2.2 Національна система стратегічних комунікацій: стан правового регулювання

Останніми роками проблематика стратегічних комунікацій дедалі частіше порушується українськими дослідниками різних напрямів. Однак визначальною рисою і вектором розвитку думок й аналітики виступають підходи щодо розгляду стратегічних комунікацій через аналіз його окремих елементів. До ключових авторів, які досліджують не тільки стратком, а й передусім підходи до формування його національної системи на сучасному етапі, можна віднести: А. Баровську, Д. Дубова, І. Іжутову, В. Кушніра, В. Ліпкана, Т. Сивак, М. Шклярука та ін.

Однак у статтях названих дослідників стратегічні комунікації не розглядаються як правова категорія і не досліджуються за допомогою методології правових наук, не інтерпретуються елементом правової ідеології, а питання будови відповідної національної системи порушуються фрагментарно і здебільшого поза контекстом методології правових наук лише через екстраполяцію адміністративно-правової компетенції окремого суб'єкта.

Метою підрозділу є формулювання та композиція комплексної аргументації щодо правової сутності стратегічних комунікацій, доведення гіпотези про те, що вони виступають правовою категорією, а суспільні відносини у сфері формування їхньої національної системи вимагають правового регулювання. Відповідним завданням виступає розроблення моделі нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері формування національної системи стратегічних комунікацій в Україні.

В Україні вказівку на стратегічні комунікації натрапляємо у Стратегії сталого розвитку „Україна–2020” [144] після ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС, при визначенні першочергових реформ і програм, зокрема програми 10: Програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, яка з-поміж інших завдань

має фокусуватися на забезпеченні підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій (далі – *стратком*).

У Воєнній доктрині України та Доктрині інформаційної безпеки України 2017 року за часів президента П. Порошенка було закріплено терміни:

1) *стратегічні комунікації* – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави;

2) „*стратегічний наратив*” – визначався як спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій із метою інформаційного впливу на цільову аудиторію [142; 139].

Відзначимо, що це визначення ідентичне запропонованому у 2009 році в проєкті „*Політики стратегічних комунікацій НАТО*” за редакцією А. Расмуссена, де *стратегічні комунікації* визначалися як: скоординоване та належне використання комунікативних можливостей і діяльності НАТО – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків з громадськістю, інформаційних і психологічних операцій у разі необхідності для підтримки політики Альянсу, операцій та заходів із метою просування цілей НАТО [235].

Доктрина втратила чинність на підставі Указу президента В. Зеленського [140].

Замість неї було ухвалено Стратегію інформаційної безпеки, в якій визначено такі поняття:

1) *стратегічні комунікації* – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави;

2) *стратегічний наратив* – спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію. Також надано визначення поняттям: *урядові комунікації, кризові та антикризові комунікації, стратегічний наратив*.

Отже, виходячи з наведеного визначення, доходимо таких висновків:

- стратегічні комунікації набагато ширші за урядові, кризові, антикризові та будь-які інші види комунікацій (які повністю охоплюються комунікативною політикою) і комунікаційну політику;
- стратегічні комунікації – ширші за комунікативну політику (що було нами доведено в першому розділі);
- стратком – процес використання комплексних можливостей;
- структура комплексних можливостей страткому, тобто його складові компоненти, включають: 1) публічну дипломатію; 2) зв'язки з громадськістю; 3) військові зв'язки; 4) інформаційні та психологічні операції; 5) заходи, спрямовані на просування цілей держави. Відповідно до означених компонентів можна моделювати п'ять груп суспільних відносин, що загалом можуть об'єднатися у загальну групу: *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*.

Відзначимо той факт, що сам термін згадується також у певних НПА. Проте це відбувається без будь-яких пояснень або відсилок на його визначення, яким оперують укладачі. До таких НПА належать:

- Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між РНБО та Міжнародним секретаріатом НАТО, від 22 вересня 2015 року [24];
- Рішення РНБО від 27 січня 2016 року „Про Стратегію кібербезпеки України” (у тексті *Стратегії кібербезпеки України від 28 серпня 2021 згадка про стратком взагалі відсутня*);
- Указ Президента України № 92/2016 від 4 березня 2016 року „Про концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України”;

- Указ Президента України № 240/2016 від 6 червня 2016 року „Про Стратегічний оборонний бюлетень України”.

У такому аспекті чергове питання до професійної компетентності укладачів актів стратегічної правотворчості, їхньої ідеології, зосібна й правової, та державницької позиції, а взагалі необхідності надання правової оцінки їх діяльності в інтересах держави, адже фактично відбувається відсилання до того поняття, визначення якого не зафіксоване у чинному законодавстві України.

Звичайно, в рамках аналізу зарубіжного досвіду ми встановили більший рівень як вивченості цього поняття, так і спроб його легітимації в рамках рішень різних органів.

Зокрема, у Спільному зверненні до Європейської ради 2016 року *стратегічні комунікації* визначаються як інструментарій, здатний підвищувати соціальну стійкість [229].

Утім, якщо прагматично аналізувати рівень операціоналізації ключовим поняттям, то формуємо висновок: нині термін „стратегічні комунікації” вживається довільно, без належної кореляції із легітимованим у Стратегії інформаційної безпеки поняттям. Це нівелює його стратегічне значення, а також унеможлиблює сформувати ефективну державну політику стратегічних комунікацій загалом.

З урахуванням теоретично-прикладного вектора цього дослідження і його предмета – стратегічні комунікації як правова категорія, нами було здійснено контент-аналіз, в якому ключовими денотатами виступали терміни **„стратегічний”** і **„комунікація”**. Отже, на підставі герменевтичного і формально-юридичного аналізу, а також методів правничої герменевтики у роботі здійснено спробу сформулювати легальне ядро категорійно-понятійної системи, дериват правничих термінів, де ключовим поняття виступає лексема „стратегічний”. Для аналізу візьмемо акти стратегічної правотворчості, видані Президентом України у 2021 році, тобто році, який передував війні, і теоретично мав закласти фундамент для реалізації саме

стратегії розвитку України. Терміни будуть подані в дужках і розділені відповідно крапкою з комою.

Відзначимо, що відповідно до п. 66 Стратегії національної безпеки України в редакції 2020 року, у **2021 році Президент України затвердив такі стратегії:**

1) Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь („стратегічний”: стратегічний плацдарм, стратегічний курс; „комунікація”: комунікаційні заходи, засоби комунікацій);

2) Стратегія воєнної безпеки України („стратегічний”: стратегічний аналіз, стратегічне розгортання військ, Стратегічний оборонний бюлетень, *стратегічні комунікації у сфері оборони*, стратегічні дії (стратегічне розгортання, територіальна оборона України, руху опору, операції сил оборони), воєнно-стратегічні обмеження, стратегічне планування, стратегічна мобільність, стратегічно помилкові рішення; „комунікація”: канали комунікації, телекомунікації);

3) Стратегія людського розвитку („стратегічний”: стратегічне значення, стратегічна ціль; „комунікація”: комунікаційна ціль, комунікаційна кампанія, інформаційно-комунікаційні технології);

4) Стратегія економічної безпеки України („стратегічний”: стратегічний курс, стратегічно корисні копалини, стратегічні галузі економіки, стратегічне значення, стратегічні партнери, стратегічні об'єкти державного значення, стратегічні документи, стратегічне планування. *Жодного фрагмента із лексемою „комунікація” або атрибутивом „комунікативний” – не встановлено*);

5) Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України („стратегічний”: стратегічне планування, стратегічна роль, стратегічний рівень, стратегічні документи, стратегічні галузі промисловості, стратегічний менеджмент, стратегічне значення; „комунікація”: телекомунікаційна галузь);

6) *Стратегія зовнішньополітичної діяльності України*

(„стратегічний”: стратегічний курс, відносини пріоритетного стратегічного характеру, стратегічна автономність ЄС, Стратегічна концепція НАТО, стратегічне партнерство, стратегічне значення, стратегічна сфера, стратегічний енергетичний діалог, **ефективна система стратегічних комунікацій** (п. 221), стратегічно виражена зовнішньополітична діяльність; „комунікація”: ефективна комунікація, інформаційно-комунікаційна система, інтенсивні політичні комунікації);

7) *Стратегія кібербезпеки України* („стратегічний”: стратегічні види сировини, стратегічні цілі, стратегічні завдання, стратегічний рівень, стратегічні відносини, стратегічно важливі установи; „комунікація”: електронні (квантові) комунікації, інформаційно-комунікаційні технології (системи), телекомунікаційні системи);

8) *Стратегія біобезпеки та біологічного захисту* („стратегічний”: стратегічний план, стратегічний національний пріоритет. *Жодної лексеми із атрибутивом „комунікація”, не встановлено*);

9) *Стратегія інформаційної безпеки* („стратегічний”: стратегічні цілі, **стратегічні комунікації, ефективна система стратегічних комунікацій, сфера стратегічних комунікацій, стратегічні комунікації сил оборони**, стратегічний наратив, стратегічне планування, стратегічний курс, стратегічні питання розвитку; „комунікація”: антикризові комунікації, кризові комунікації, урядові комунікації, комунікативні можливості, засоби комунікацій, телекомунікаційні мережі).

З-поміж проаналізованих документів згадка про стратегічні комунікації є лише у: Стратегії інформаційної безпеки, Стратегії воєнної безпеки і Стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Причому якщо в Стратегії інформаційної безпеки вказується на „стратегічні комунікації сил оборони”, то у секторальному документі воєнної сфери міститься пряма вказівка на „стратегічні комунікації у сфері оборони”. Тож навіть при вживанні лише трічі у ключових актах стратегічної правотворчості, не можемо

стверджувати про застосування нормотворцем (авторами / учасниками нормопроектної діяльності) уніфікованої термінології. І це насамперед свідчить про нерозуміння укладачами правової сутності страткому, неволодіння елементарними азами юридичної техніки.

Зауважимо і відсутність згадки про будь-які „комунікації” у двох стратегіях. А також посилення лише одного разу на „*стратегічний наратив*”.

Також є згадка і в *Стратегії забезпечення державної безпеки* [183], яку було ухвалено напередодні агресивної варварської війни, однак у цьому документі також є вказівка на „*стратегічні і концептуальні*” документи, утім визначення цього поняття не надається.

Стилістика названих документів, численні юридичні помилки, відсутність гіперзв’язків, неефективність, кон’юнктурність тощо – виступатимуть окремою темою нашого розгляду, підкреслимо – наукового і об’єктивного. Питання не у тому, за якого президента готувалися ті чи ті НПА, а у тому, чи були вони підготовлені із додержанням усіх вимог юридичної техніки, чи справили вони початково запрограмований вплив на суспільні відносини, чи були ефективними в розрізі реалізації національної стратегії. Тому будь-яка критика з нашого боку є суто науковою і має розглядатися в аспекті наукового плюралізму.

Висновуємо щодо рівня розповсюдженості терміна „стратегічні комунікації” у чинних НПА. Ця категорія ще не стала правовою і не отримала належного визнання, розповсюдження і легального визнання.

Навіть на сайті профільного Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, який було утворено при міністерстві культури та інформаційної політики України, прямо *не зазначається необхідність правового регулювання стратегічних комунікацій* [145].

Немає згадки про стратегічні комунікації і в Законі України „Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності”, який визначає мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної і громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України [137]. Адже якщо стратком є ширшим за національну безпеку, то він має бути присутнім у будь-якій складовій національної безпеки. Це звичайне правило дедуктивної логіки.

Однак позитивним є надання у ст. 7 згаданого закону визначення поняттю „*стратегічні документи*”, на що, без позначення змісту, вказано в Стратегії забезпечення державної безпеки від 2022 року.

Стратегічними документами державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є:

- 1) *Стратегія* утвердження української національної та громадянської ідентичності;
- 2) *державні цільові, регіональні та місцеві програми* з утвердження української національної та громадянської ідентичності;
- 3) *плани заходів* із утвердження української національної та громадянської ідентичності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Отже, фактично, вбачаємо презентовану мікромодель ієрархічної системи документів, які у своїй сукупності мають системно регулювати суспільні відносини в означеній сфері.

Підсумовуючи вищевикладене, формуємо на підставі аналізу НПА два відповідні деревати термінології, категорійно-понятійної системи страткому:

- 1) **стратегічний:**
 - автономність;
 - аналіз;
 - важливі установи;

- види сировини;
- відносини пріоритетного стратегічного характеру;
- відносини;
- галузі економіки, промисловості;
- діалог;
- діяльність стратегічно виражена;
- документи;
- значення;
- комунікації / ефективна система стратегічних комунікацій / сфера
страткому / стратком сил оборони / стратком у сфері оборони;
- концепція;
- корисні копалини;
- курс;
- менеджмент;
- мобільність;
- наратив;
- національний пріоритет;
- об'єкти державного значення;
- обмеження;
- партнери / партнерство;
- питання розвитку;
- планування / план;
- плацдарм;
- помилкове рішення;
- рівень;
- розгортання;
- роль;
- сфера;
- ціль;

2) **комунікація / комунікаційний:**

- антикризові / кризові;
- електронні;
- ефективні;
- засоби;
- заходи;
- інформаційно-комунікаційні технології / система;
- кампанія;
- канали;
- можливості;
- політичні;
- телекомунікації/телекомунікаційна галузь, системи, мережі;
- урядові;
- ціль.

Якщо проаналізувати ці терміни, які, за задумом представників фрагментарності та індуктивної логіки, начебто мають складати ядро „категорійно-понятійної системи” страткому, дійдемо чіткого висновку: вони не описують стратегічні комунікації, жодне зіставлення, конфігурація та їхнє об’єднання не приводять до розуміння сутності страткому. Адже вони мають до нього лише побічний стосунок. Окремий аналіз перелічених термінів з метою розуміння сутності страткому як системи, можемо виразити хрестоматійним прикладом неправильностей мови (за Аристотелем), зокрема одним з підвидів: неправильне поєднання слів: неправильне поєднання: „Сократ дурень. Сократ музикант. Отож, Сократ – дурний музикант”.

Тож, нами було чітко проілюстровано і доведено хибність застосування фрагментарного підходу до аналізу системних явищ. Стратегічні комунікації мають аналізуватися як нерозривна лексична одиниця, стійке словосполучення, здатне позначати окремий вид суспільних відносин, предмети, явища та їх атрибутивні ознаки.

Сформульовано науково обґрунтований **методологічний висновок**: застосування методів індуктивної логіки, індукції унеможливлює розуміння стратегічних комунікацій як системного явища. Звідси: будь-які спроби аналізувати стратком через вивчення його окремих елементів приречені на провал, оскільки не будуть відображати системної картини універсуму та взагалі системності страткому як комплексного явища.

Важливим для повноти аналізу стало звернення нами уваги у першому розділі дослідження до правничих досліджень, з метою закріплення цілісності уявлення про репрезентацію у правовому дискурсі такої категорії, як **стратегічні комунікації**.

Здійснений догматико-юридичний аналіз відповідних актів стратегічної правотворчості, а також логіко-семантичний аналіз наукових праць, присвячених проблемам правового регулювання суспільних відносин у сфері страткому, дає змогу дійти висновку про **відсутність системного підходу щодо як впровадження цієї системи, так і формування ефективної системи її правового регулювання**.

Понад те, як авторами, так і в текстах окремих НПА лише наголошується на необхідності „**формування ефективної системи стратегічних комунікацій**”, однак конкретних пропозицій, моделей, підходів нами не виявлено.

Коріння цього криються у недостатньо повному розумінні правниками сутності означеного явища, а також строкатості наукових підходів до розуміння ролі та призначення, структурних компонентів і зв'язків між ними в рамках єдиної системи стратегічних комунікацій. Також дається взнаки прагнення окремих груп авторів відпрацьовувати грантові кошти, і у власні наукові публікації вкладати наперед визначений та потрібний замовнику гранта зміст.

Такий підхід не сприяє формування об'єктивного знання про те чи те явище. Навіть більше, не дає можливості формулювати закономірності розвитку системи страткому в умовах ведення агресивної війни, перерозподілу в глобальному світі сил впливу та контролю над природними ресурсами, виразних тенденціях ревізіонізму, зокрема, використання значного впливу лобістських структур й агентурної мережі за кордоном для нівелювання зовнішньої політики України.

На думку одного із засновників теорії страткому в Україні В. А. Ліпкана, ключовим *завданням стратегічних комунікацій* виступає гарантування реалізації національних інтересів через державну політику у сферах функціонування і розвитку медіапростору, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації та захисту інформаційних прав людини, в галузях інформаційної безпеки та електронного урядування тощо [79; 83].

І хоча у цьому визначенні акцентовано лише на одну сферу суспільних відносин – інформаційну, при безпосередньому визначенні поняття вчений описує *стратегічні комунікації* як скоординовані урядом держави зусилля, спрямовані на розуміння цільової аудиторії з метою створення, зміцнення і збереження сприятливих умов для просування національних інтересів, політики та цілей держави через використання узгоджених концепцій, стратегій, доктрин і програм, планів, тем, меседжів і продуктів, поєднаних та синхронізованих з діями усіх елементів національної могутності [79, с. 350–351]. Як бачимо, отже, стратегічні комунікації тісно переплетені з національними інтересами, навіть більше – вплетені у структуру й організм державної політики.

Розвиваючи думки щодо необхідності застосування системного підходу при вивченні страткому стосовно публічного управління Т. Сивак, визначає це поняття як складну систему, якій притаманна сукупність властивостей, таких як цілісність, адаптивність, інтеграційність, емерджентність, синергетичність, завдяки яким доповнює і забезпечує розвиток системи публічного управління; *стратегічні комунікації у системі*

публічного управління визначаються як процес координації та синхронізації наративів, тем, повідомлень, окремих заходів і дій у межах усієї пов'язаної ієрархічної комунікаційної системи суб'єктів публічного управління для взаємодії з цільовими аудиторіями, окремими групами суспільства, на які здійснюється інформаційний вплив з метою досягнення стратегічних цілей [160, с. 132].

Важливим у наведеному визначенні є твердження авторки, що стратегічні комунікації впливають на всі рівні державного управління: стратегічний, тактичний та оперативний, тобто є формою стратегічного розвитку [106]. А отже, коло та сфера суспільних відносин є значними для того, щоб правники врешті-решт взяли це явище до свого предметного аналізу.

2.3 Еволюція інституціоналізації національної системи стратегічних комунікацій в Україні

Унаслідок проведеного аналізу чинних НПА, а також аналітичних доповідей та доктринальних джерел, стверджуємо, що в контексті формування національної системи стратегічного наголошено на утворенні і функціонуванні *таких організаційних структур*.

2015

22 вересня 2015 року Секретарем РНБО України О. Турчиновим і Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом було підписано *Дорожню карту Партнерства у сфері стратегічних комунікацій*. Метою Партнерства є надання допомоги Україні у питанні побудови національної системи стратегічних комунікацій, протидії російській пропаганді та інформування широкої світової громадськості про події в нашій державі [24].

У документі було сформульовано три основні рівні напрямів роботи:

1) *на стратегічному рівні* – створення самодостатньої внутрішньовідомчої та урядової / міжвідомчої системи стратегічних комунікацій; розроблення і реалізація національної стратегії України у галузі стратегічних комунікацій; створення системи підготовки у галузі стратегічних комунікацій (підготовка інструкторів) – станом на початок 2024 року завдання не виконані в повному обсязі: 1) системи не створено; 2) не розроблено і не ухвалено національної стратегії страткому; 3) не сформовано систему підготовки фахівців у сфері страткому (окрема спроба була здійснена в рамках ОРІДУ НАДУ в 2018 році, але програму з підготовки магістрів зі стратегічних комунікацій після першого випуску з невідомих причин було припинено);

2) *на операційному рівні* – вдосконалення нормативних документів, що регламентують процес комунікації у структурах безпеки і оборони; підвищення ефективності державних ЗМІ – якщо вважати централізацію всіх ЗМІ елементом підвищення ефективності, то частково це завдання, можна вважати виконаним, натомість у частині удосконалення нормативної бази – воно також не виконане;

3) *на тактичному рівні* – невідкладні заходи з підготовки наявного персоналу у галузі зв'язків з громадськістю / публічної дипломатії в оборонних і безпекових структурах – завдання також не виконано, що підтверджується численними результатами проведених наукових досліджень [165].

Тож здійснене нами дослідження етапів еволюції легітимації поняття „стратегічні комунікації” ретроспективно уможлиблює стверджувати про значну увагу питанням страткому за часів президенства П. Порошенка, поживавлення міжнародних зв'язків та відповідних контактів, активізацію аналітичної діяльності і спроби формування векторів розвитку правового поля. Однак з плином часу, станом на 2024 рік доводиться констатувати, що більшість корисних ініціатив так і залишилися на папері, вони не були

реалізованими, і можливо тому, збройна агресія РФ 24 лютого 2022 року стала несподіванкою не лише для пересічних громадян, а й для більшості суб'єктів безпекового сектору, які вірили не у факти і розвідувальну інформацію, а в міфи, вдало інкорпоровані до системи управління у сфері формування та реалізації безпекової політики.

2016

Національний координаційний центр кібербезпеки як робочий орган Ради національної безпеки і оборони України утворений в 2016 році, рішення його є обов'язковими для розгляду органами державної влади, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, підприємствами, установами та організаціями. Причому здійснений формально-юридичний аналіз уможливив дійти висновку про відсутність точно визначеної та легітимованої мети утворення цього органу.

Через бланкетну норму, звертаємось до ст. 14 ЗУ „Раді національної безпеки і оборони України” [138], де зазначено, що для опрацювання і комплексного розв'язання проблем міжгалузевого характеру, забезпечення науково-аналітичного та прогностичного супроводження діяльності Ради національної безпеки і оборони України за її рішенням в рамках коштів, передбачених Державним бюджетом України, можуть утворюватися міжвідомчі комісії, *робочі та консультативні органи* [136].

Мету утворення зазначеного органу знаходимо у тексті Стратегії кібербезпеки України [185]: поліпшення координації діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони, які забезпечують кібербезпеку, сприяння у розв'язанні найбільш складних проблем у цій сфері. Тобто функціонально, цей робочий орган формально і догматично не можна включити до системи страткому, оскільки його мета та завдання чітко обумовлені конкретною сферою суспільних відносин: кібербезпека. Ба більше, його функціонування відбувається вже у форматі чинного акта стратегічної правотворчості – Стратегії кібербезпеки України.

Це можна зробити, **якщо скоригувати мету**, а також внести відповідні зміни до згаданої щойно стратегії кібербезпеки.

Отже **мета формування** означеного робочого органу *може* в контексті утворення системи страткому мати такий вигляд: підвищення рівня взаємодії та координації діяльності суб'єктів стратегічних комунікацій у сфері забезпечення кібербезпеки, сприяння у створенні умов для безпечного функціонування кіберпростору [28], його використання в інтересах особи, суспільства і держави на основі стратегічних національних інтересів у сфері кібербезпеки, аналізу наявних та потенційних кіберзагроз, цілей та завдань забезпечення кібербезпеки України.

Отже, **за умови реалізації пропонованих нами змін**, досягається певна системність і наступність, консолідованість:

1) відзначається, що суспільні відносини у сфері кібербезпеки є складовими відносин у сфері стратегічних комунікацій;

2) родовим об'єктом виступають відносини у сфері страткому, видовим об'єктом – суспільні відносини у сфері забезпечення кібербезпеки;

3) сфера кібербезпеки є складовою сферою страткому, тобто кібербезпека є складовим елементом страткому;

4) визначається ключові завдання щодо забезпечення кібербезпеки, які чітко визначені в акті стратегічної правотворчості;

5) утворюється відповідний робочий орган який забезпечує у визначених законодавством формах: 1) планування реалізації Стратегії; 2) координацію; 3) контроль стан її виконання та ефективність;

6) визначено чітку систему **суб'єктів**, які реалізують державну політику стратегічних комунікацій у сфері забезпечення кібербезпеки: 1) суб'єкти національної системи кібербезпеки; 2) Міністерство закордонних справ України; 3) Міністерство цифрової трансформації України; 4) Міністерство освіти і науки України; 5) інші суб'єкти забезпечення кібербезпеки в межах їх компетенції.

Натомість відзначимо, що у тексті документа нема жодної згадки про стратегічні комунікації, сфера кібербезпеки не визначається її складовим елементом.

Тобто фактично згадка і акцент на означеному робочому органі в контексті *„формування системи страткому”* є неправильною і не відповідає дійсності.

Навіть більше, застосування еволюційного підходу уможливило виділити та наголосити на постійній демагогії авторів НІСД, які з року в рік стверджували про необхідність *„формування системи стратегічних комунікацій”*, тобто цей процес, який фактично і нині, у 2024 році, є у стані „перебування і становлення”:

1) аналітична доповідь 2016 року: стратегічні комунікації розглянуті крізь призму ІПсО, публічної дипломатії. Мотивацією інституційних змін було відокремлення поточної роботи – „гасіння пожеж” – та вироблення пропозицій стратегічного характеру й діяльності щодо *реформування системи комунікацій* [7, с. 205];

2) *аналітична доповідь 2017 року* : в контексті гібридної війни, яка супроводжується масштабними інформаційними атаками та операціями, вибудовою ефективної системи протидії, і навіть у межах системи стратегічних комунікацій [3, с. 19]; з метою імплементації оргструктури стратегічних комунікацій для координації комунікаційної активності на стратегічному рівні відповідно до стандартів НАТО [3, с. 79]; донесення позиції державних інституцій до цільових аудиторій [3, с. 636].

2021

Другою організаційною структурою, утвореною у 2021 році, визначено Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України [201].

Названий центр, стверджується на його офіційному сайті, виступає „як один із механізмів *протидії дезінформації* спільними зусиллями держави і громадянського суспільства. Робота Центру сфокусована на комунікаційній **протидії зовнішнім загрозам, зокрема – інформаційним атакам Російської Федерації**”.

Протидія зовнішнім загрозам та інформаційним атакам РФ розбита на три основні блоки:

- *розбудова стратегічних комунікацій*: 1) напрацювання наративів для зміцнення позицій України з тем, що найбільше таргетуються агресором; 2) розроблення меседжів для скоординованої державної комунікації; 3) об'єднання зусиль держави та громадського сектору для скоординованої протидії дезінформації; 4) розроблення контрнативів РФ; 5) включення українських наративів у щоденну комунікацію уряду; 6) проведення інформаційних компаній;

- *протидія дезінформація та формування стійкості до неї*: 1) створення онлайн-ресурсів, які забезпечать: реагування на інформаційні загрози; єдину базу інформаційної присутності агресора, доступ до інструментів із формування стійкості, підтримку українських наративів; 2) проведення інформаційних кампаній; 3) формування публічного майданчика для обговорення проблем і розробки рішень з протидії дезінформації;

- *об'єднання зусиль зі світом*: 1) регулярне інформування про гібридну агресію з боку РФ на міжнародному рівні; 2) вибудова співпраці з країнами, що мають однакові з Україною інформаційні загрози; 3) спільне напрацювання механізмів з протидії дезінформації з міжнародними партнерами [145].

Назаний центр було презентовано 31 березня 2021 року як державний механізм „протидії дезінформації, що дозволить захищати інформаційний простір від викривлень та вкидів. ЦСКІБ спрямований на об’єднання зусиль громадських організацій та влади у боротьбі із дезінформацією, швидке реагування на фейки, а також на промоцію українських наративів. У структурі діятиме при МКІП, але у співпраці з Центром протидії дезінформації РНБО, за яким лишається безпекова функція і перспектива міжнародного хаб”[127].

Цікавим є те, що у тому ж 2021 році на 20 діб раніше, тобто 11 березня, при РНБОУ було створено ще один (*третій у майбутній системі страткому*) робочий орган РНБОУ – **Центр протидії дезінформації**.

Його основним призначенням декларувалося: 1) протиція поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері; 2) забезпечення інформаційної безпеки України; 3) ефективна протиція пропаганді, деструктивним дезінформаційним впливам та кампаніям; 4) недопущення маніпулювання громадською думкою [143].

Положення про названий Центр було затверджено пізніше – 7 травня 2021 року [120]. Згідно з ним його призначення дещо конкретизоване, приведене у відповідність до юридичної термінології, адже в ньому чітко визначено, що він здійснює такі заходи:

- 1) протиція поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері;
- 2) забезпечення інформаційної безпеки України;
- 3) виявлення та протиція дезінформації;
- 4) ефективна протиція пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям;
- 5) запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

Аналіз визначених свідчить про чітке дублювання повноважень між Центром страткому і ЦПД. Більше того, завдання ЦПД дублюють аналогічні завдання, визначені Стратегією інформаційної безпеки [184].

Ще одна інституційна невідповідність: якщо НКЦБ і ЦПД визначені робочими органами РНБОУ, то центр страткому такого статусу як окремого суб'єкта правовідносин не має.

Отже, чітко **констатуємо** про відсутність на нинішньому етапі державотворення організаційних структур до функціональних обов'язків яких входили б формування та реалізація державної політики стратегічних комунікацій, тобто висновуємо на підставі наукового дослідження про **відсутність у сучасних умовах єдиної національної системи стратегічних комунікацій.**

Більшість наявних органів, а також інституційних структур зосереджені на виконанні або реалізації лише однієї функції, причому вони дублюються із повноваженнями інших ЦОВВ, наприклад: забезпечення інформаційної безпеки, протидія пропаганді, реалізація окремих завдань комунікаційної політики.

Зважаючи на значний перекіс при побудові НССК у бік реалізації саме комунікаційної, а не державної політики стратегічних комунікацій, переконані у необхідності внесення ясності та формулюванні власної наукової обґрунтованої позиції щодо чіткого наукового порівняння стратегічних комунікацій і комунікаційної політики.

Наслідком наших міркувань стане формулювання моделі НССК у заключному розділі.

2.4 Співвідношення стратегічних комунікацій, комунікаційної політики і комунікативних стратегій

Безперечним здобутком та джерельною базою є роботи вітчизняного науковця Г. Почепцова, який розглядав стратегічні комунікації як *комунікаційну політику* [126; 125; 123]. Його одноосібні і публікації у співавторстві фактично сформулювали панівний вектор розгляду стратегічних комунікацій саме крізь призму комунікативістики.

Однак здійснений логіко-юридичний та догматичний аналіз уможливив констатувати, що в його роботах замало конкретних пропозицій щодо удосконалення відповідного законодавства, а також спроб щодо формулювання чітких понять та дефініцій. У розвідках цього автора стосовно страткому нема чіткості, ясності, нетривіальності.

Ототожнення страткому та інформаційної взаємодії, утвердження модної категорії „наративу”, відбувається в інтерпретаціях Д. Дубова, який визначає *стратком* як однозначну формалізовану модель взаємодії відомств, їх оперативної співкоординації для утвердження певного наративу [29, с. 19].

За такого випадку визначення – занадто аморфне і узагальнене, з якого дуже складно виділити конститутивні ознаки страткому. Навіть більше, з позицій дедуктивної логіки автор некоректно формулює це поняття, наражаючи авторів, які некритично цитуватимуть таке визначення, на суттєві омани. Для прикладу, автор вживає неспівмірну термінологію:

- однозначна модель – певний наратив;
- стратегічні комунікації – оперативна співкоординація.

Крім того, автор послуговується терміном „співкоординація”, який не застосовується у науці, однак його визначення не надає. Також звертає на себе увагу помилкове ставлення до засад теорії управління, в рамках якої концептуально виписані функції управління, і координація та взаємодія є лише одними із цих функцій, не обмежують чи, проте, системний процес управління.

Визначальним при формулюванні наукових дефініцій має стати можливість:

- 1) розширення горизонтів пізнання;
- 2) можливість бути застосованою на практиці;
- 3) здатність при потребі бути легітимованою.

Жодне з цих завдань дефініція, подана в інтерпретації цитованого дослідника, не виконує. На наш погляд, наука має бути не заради науки, а заради корисності для функціонування антропосоціальних систем.

Аналіз публікацій працівників НІСД та співробітників СБУ уможливив констатувати, що більшість з них тяжіють до імплементації зарубіжного досвіду і здебільшого, так само як і Г. Почепцов, ***ототожнюють стратком із комунікативною політикою.***

Наприклад, А. Баровська визначає *стратегічні комунікації* як „процес інтеграції досліджень сприйняття аудиторії та зацікавлених сторін (стейкхолдерів) і врахування отриманих результатів під час реалізації політики, планування та операцій на кожному рівні. Стратегічні комунікації спрямовані на підрив і делегітимізацію противника у спосіб набуття підтримки й визнання з боку місцевого населення, електорату своєї країни, міжнародної громадськості та всіх інших цільових груп” [9, с. 151].

У цьому визначенні:

- 1) постулюється реактивний підхід;
- 2) порушено правила порівняння однопорядкових категорій: порівнюються категорії різного змісту;
- 3) надання страткому негативної конотації;
- 4) суттєва фрагментація страткому за всіма системоутворювальними компонентами.

Загалом визначення поняття відсутнє. Подається хаотичний набір функцій, окремих завдань, які, на думку авторки, становлять зміст страткому.

Такий підхід також застосували майже 15 років тому аналітики корпорації RAND. Вони прямо вказували на можливість застосування

методів маркетингу при формуванні стратегічних комунікацій у доповіді корпорації RAND 2007 року [226]. Зокрема її автори запропонували в страткомі використовувати *підходи*:

- 1) точне розуміння цільової аудиторії через її сегментування і таргетування;
- 2) осмислення і чітке визначення бажаного образу майбутнього;
- 3) використання ключових концепцій брендингу (сукупність пов'язаних із продуктом сприйняття у свідомості споживачів);
- 4) синхронізація дій уряду;
- 5) задоволення потреб та очікувань цивільного населення;
- 6) врахування зворотного зв'язку з боку цивільного населення;
- 7) використання досвіду комунікаційних кампаній соціального маркетингу.

Певним чином редукуючи ці підходи, автори з СБУ пропонують реалізацію стратегічних комунікацій розглядати через поширення інформації та її донесення до цільової аудиторії, що може відбуватися через використання різноманітних *стратегій* [1]:

- *інформування* – передбачає поширення неупередженої достовірної інформації з нейтральним і максимально об'єктивним поданням фактів;
- *сприяння* – має на меті, окрім поширення інформації, також надання цільовій аудиторії практичних рекомендацій і забезпечення допоміжними ресурсами, які дають змогу реалізувати певні дії;
- *переконання* – апелює до емоцій і переживань цільової аудиторії та завжди містять певний заклик до дій або спонукання до конкретної поведінки;
- *впливу* – реалізується через використання погроз та покарань або обіцянок і винагород з метою досягнення швидких результатів в аспекті схилення цільової аудиторії до бажаної поведінки [146].

Так само можна звернутися і до праці В. Ліпкана і А. Яковця, в якій вони подали тридцять шість згрупованих у шість груп стратагем: успіху; за рівноваги сил; наступу; дій із кількома учасниками; спільних дій із третьою стороною; дій за слабкої позиції [81, с. 363–382]. Правда, автори не називають систему означених стратагем – стратегічними комунікаціями, хоча за змістом, вони набагато різноманітніші й системні, ніж більшість пропонованих дефініцій страткому.

У рамках поданого для аналізу вектора досліджень, ми виділили ті публікації, в яких відбувається психологізація страткому, незважаючи на те, що *ІІсО* – інформаційно-психологічні операції, є парадигмально визнаним окремим, але лише його компонентом.

Так, запорукою розбудови й ефективного функціонування системи стратегічних комунікацій Ю. Андрусишин вважає необхідність виокремлення *психологічних* передумов поширення інформації [8, с. 10].

Продовжуючи психологічний вектор дослідження страткому, Н. Іванова підкреслює, що *психологічна складова проактивного забезпечення стратегічних комунікацій* становить комплекс взаємопов'язаних когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів, що детермінують процес успішної комунікаційної взаємодії. Дії на випередження сприятимуть досягненню цілей стратегічних комунікацій та запобіганню деструктивних впливів ворожої пропаганди, паніки, невпевненості в майбутньому, негативних настроїв тощо [39, с. 38].

Значний посил для дискусії викликає позиція авторів з НАСБУ, які аналізують „*тендерний вимір стратегічних комунікацій*”, доходючи „маститого” майже „оскароносного” висновку: „Сучасні стратегічні комунікації потребують професіоналів зі свіжими поглядами і стратегіями досягнення поставлених цілей – жінок та чоловіків, які демонструють професійні управлінські якості й високі моральні характеристики” [31, с. 28]. Такі висновки виступають яскравою ілюстрацією непотрібного

редукціонізму, примітивної та розбещеної екстраполяції, розмивання екзистенційної суті й онтологічної форми страткому, псевдонауковості.

Ототожнення і звуження стратегічних комунікацій до комунікаційної політики знаходимо і в інших публікаціях [115; 51], де поставлено різноманітні наголоси на окремих її елементах, з-поміж іншого, й методах. Зокрема, А. Єрошин вважає, що „саме чітке координування інформаційної сутестії між собою та перетягування симпатії аудиторії на свою сторону є головною сутністю стратегічних комунікацій” [34, с. 110].

Здійснений аналіз наведеного визначення унеможливорює сформулювати чітке уявлення про чітку відмінність страткому від комунікативних технологій.

Ширшим є погляд О. Терещені, яка, крокуючи у фарватері комунікаційної політики і відповідних їй технологій, пропонує визначати *стратегічні комунікації* як комплексне поняття, що включає в себе локальний, регіональний, державний та міждержавний рівні, головною метою яких є розширення аудиторії з метою активнішого просування національних ідей відповідно до прийнятої стратегії, а головним завданням – підвищення ефективності промисловості, досягнення економічної та політичної стабільності, підвищення рівня культури шляхом досягнення якісної взаємодії між керівництвом держави та її народом за допомогою каналів просування відповідних ідей [190, с. 119].

Зрозуміло, можна навести ще й інші цікаві дослідження, в яких розглядаються питання індоктринації як інструмента комунікаційної політики [151; 157].

У продовження сказаного додамо, що коріння формування тих чи тих позицій легко відстежити за джерелами, на які автори покликаються наприкінці своєї публікації. Фактично можемо констатувати наявність там здебільшого одних й тих самих прізвища, що свідчить про неготовність більшості сучасних авторів ретельно працювати з різними науковими джерелами, здійснювати науковий пошук, застосовувати принцип діалогізму,

повноти й об'єктивності і достовірності наукового дослідження. А отже, констатуємо певні суттєві можливості до удосконалення напрямів та підходів дослідження поняття та змісту стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення.

І як тут не погодитись із О. Івановим, який відверто заявляє: „Наявні в нашій державі на документальному рівні стратегії, пов'язані так чи інакше з питаннями протидії російській пропаганді, спрямовані більше на „планування заради планування”, а не на пошук дієвих шляхів розв'язання такої вкрай гострої проблеми” [38, с. 29].

Дещо модифікованою є технократична позиція О. П. Дзьобаня, який вважає, що *стратегічні комунікації* є породженням науково-технічної революції й глобалізації і подальший їх розвиток буде залежати від цих двох феноменів, а також від здатності людей вчасно відповідати на питання, які ставлять перед людством інформаційно-технологічний прогрес і ситуація у світі, а успіх їх реалізації залежатиме від якісних розробок технологічної складової [20, с. 261].

Окремий пласт наукових досліджень становлять публікації, автори яких, захопившись аналізом чужих думок і значним цитуванням, так і не виходять на пропозицію власного бачення змісту поняття. Так, у статті О. Михайлової здійснено значний аналіз дефініцій чужих авторів, однак авторка так і не спромоглася надати власне бачення щодо визначення поняття страткому, позбавивши у такий спосіб власну статтю оригінальності і власного авторства [104].

Висновуючи щодо аналізу наукових досліджень, які репрезентують *стратком* крізь призму *комунікаційної політики (діяльності)* [26], зауважимо, що авторами не доведено відмінність цих понять одне від одного, не виявлено специфіку саме страткому. Адже виходячи з того, що *комунікативна стратегія* визначається як послідовність комунікативних дій та акцій, комунікаційних стратегій, об'єднаних єдиним задумом, формою, інструментарієм, направленим на досягнення кінцевої мети комунікації [12,

с. 94], не зрозуміло чим різниться означена політика від стратегічних комунікацій в інтерпретації авторів цієї групи (за нашою умовною класифікацією).

Також можна згадати про Комунікаційну стратегію ВРУ, в якій головним завданням було визначено підвищення рівня довіри до ВРУ та сприйняття її як ефективної інституції серед громадян України, громадянського суспільства, а серед основних цілей – донести до громадян України вичерпну інформацію про діяльність Парламенту в умовах реформування, а також забезпечити активну участь громадськості в процесі прийняття рішень [54].

Звертає увагу на себе і той факт, що автори використовують як синонімічні поняття „комунікативна” [152; 209] і „комунікаційна” [197], що, на думку Н. Масі, є некоректним [95].

Зокрема, Є. Романенко, стверджує: „Стратегічна комунікація в системі державного управління стає особливо результативною, оскільки передбачає реалізацію трьох основних цілей: передачу інформації, трансформацію позиції громадськості у ставленні до державно-управлінських інституцій та зміну поведінки громадянина [152, с. 5–6].

По-перше, автор вживає термін неправильно, адже „стратегічні комунікації” є нерозривною словосполучкою і вживається у множині.

По-друге, визначені автором цілі не описують змісту саме „стратегічних комунікацій”, оскільки повністю охоплюються терміном „комунікаційна політика”.

По-третьє, у рамках лінгвопрагматичних особливостей та стилістичної специфіки в українській мові узвичаєно вживається термін „комунікаційна політика”, „комунікаційна стратегія” [53; 54; 55; 68], а не комунікативна [95]. Тож автор, обираючи предмет для свого дослідження, не навів наукові аргументи для розрізнення страткому від комунікаційної політики, що певним чином унеможливило проведення виваженої дискусії із його науковим доробком.

Так само потребує уточнення з позиції права така категорія, як „громадська комунікація” [149] та „громадська дипломатія” [188]. Адже у цьому випадку за суб’єктним складом можна наплодити дуже багато „комунікацій” [150].

При аналізі досліджень цієї групи ми чітко довели нееквівалентність понять стратегічних комунікацій і комунікаційної політики, в тому числі через розкриття онтологічного призначення страткому і методів його верифікації. Стратегічні комунікації зумовлюють використання стратегічного інструментарію і відповідно категорійно-понятійного апарату.

Досягнення стратегічних цілей держави уможлиблюється винятково через застосування: стратегічної методології, стратегічних підходів, стратегічного управління [175; 192], стратегічного планування [32], прогнозування та передбачення на засадах стратегічної культури відповідно до стратегічних національних інтересів і стратегічних пріоритетів [180] їх реалізації з урахуванням стратегічних цілей, завдань та ресурсів. Стратегічні комунікації функціонують у рамках стратегічного ландшафту, який не обмежується комунікаційним. Адже кожне явище функціонує у власному середовищі.

Зокрема, *стратегічний підхід* онтологічно передбачає вихід за межі традиційних підходів та методик, технік, методів дизайну тощо. Так само стратком виходить за межі опису лише такими категоріями, як інформаційна взаємодія, інформаційний обмін, цільові аудиторії, стратегії сугестії тощо.

Стратегічний рівень передбачає перехід на розуміння екзистенціальної сутності фундаментальних процесів, які саме й покладені в основу державності. Через це помилково ототожнювати стратегічні комунікації із комунікаційною стратегією. Позаяк атрибутивним компонентом виступає лексема „стратегічні”, то саме вона – визначальна. На цю обставину також звертала увагу американська дослідниця Р. Брукс [214].

Застосування кібернетичного підходу також сприяє розумінню ще однієї відмінної риси страткому від комунікаційних стратегій: стратегічні комунікації спрямовуються очікуваним результатом. І це є концептуальним, адже зворотний зв'язок в страткомі –іманентний.

Український вчений В. Ліпкан при артикуляції еталонної моделі геостратегії і стратегічної архітектури загалом пропонує такі блоки [71, с. 242–243]:

- 1) геостратегія сучасної Української держави;
- 2) секторальні стратегії, зокрема: стратегія державної інфраструктурної політики України;
- 3) стратегічне управління, яке включає механізми стратегічного планування, прогнозування, передбачення та стратегічних комунікацій, а також стратегічну архітектуру;
- 4) стратегічні цінності як дороговказ для розвитку стратегічного мислення і стратегічної культури;
- 5) стратегічні національні інтереси з урахуванням стратегічних національних пріоритетів на базі стратегічних цінностей;
- 6) об'єкти стратегічної інфраструктури;
- 7) стратегічна правотворчість.

І головне, використання цієї моделі синхронізується із таким висновком: „стратегічні комунікації використовуються по відношенню до загальнодержавного стратегічного рівня, синхронізація комунікацій – використовується на оперативному, відомчому, а на тактичному рівні – інформаційний вплив” [78, с. 854].

Суто з методологічної позиції, сучасні комунікаційні стратегії не створюють нового смислу і значень, не послуговуються наративним аналізом і відповідно стратегічний наратив не виступає у них ключовим і важливим елементом, рушієм динаміки смислів. А тому монологічні моделі повідомлень, що чинять вплив Шенона-Уївера, Веслі-Макліна (message influence model) не можуть бути використані в стратегічних комунікаціях.

Недарма робота названих учених ще в далекому 2007 році мала назву: від спрощеного впливу до прагматичної складності [216]. У такому руслі розмірковують і Г. Любовець та В. Король, які розглядають комунікаційно-контентну безпеку напрямом креативної індустрії у безпековій сфері [87; 88].

Стратком буде нову соціальну реальність (не віртуальну і не доповнену), яка здатна підтримувати сама себе під впливом чинників різної природи, оскільки суб'єкти соціальних відносин прагнуть зберегти чинну структуру і конфігурацію смислів і значень.

Ось чому війна 24 лютого 2022 року з позицій комунікаційної політики Росії була виправданою (в їхній уяві), а з позицій страткому – безглуздою і помилковою:

1) **український і російський народи не є братніми**: українська державотворча нація має власну реальність, історію, мову, самобутню культуру та світогляд, включно із релігією;

2) в Україні ніколи **не було нацизму** (страшилки про Степана Бандеру є безплідними і недієвими, оскільки вивчення історіографічних джерел уможлиблює формувати чітке знання щодо справжньої історії, а не тих маніпулятивних і фейкових матеріалів, які подаються для вивчення в московських підручниках), тому **політика денацифікації** як проголошена мета війни перед 24 лютого 2022 року – була за визначенням **чужою, не сприйнятною** для українців;

3) Україна ніколи в своїх планах (не будемо вдаватися до героїчних подвигів наших гетьманів та князів давньої доби) ні на кого не нападала. Тож озброєння в Україні завжди було замало навіть для власного захисту, а не те, що для нападу. Тому теза російських пропагандистів про „загрозу з боку України”, безглузді слова президента РФ: „А я сейчас вам покажу, откуда на Беларусь готовилось нападение” із подальшим лозунгом про необхідність **демільтаризації** – органічно не прийнятні для українців. Ці повідомлення не спрацювали для українців, і були спрямовані на внутрішню аудиторію РФ та РБ.

Висновки з позицій стратегічних комунікацій.

Отже, ворог, на щастя, для нас:

- 1) абсолютно ***не застосував*** комплексно інструментарій та взагалі політику ***стратегічних комунікацій***, помилково ототожнивши її із комунікаційною політикою;
- 2) віра у власний міфічний меседж про „*братерські народи*”, спричинила ***помилкове та фатальне ототожнення цільових аудиторій без сегментації та таргетування***. На небезпеку міфологізації і трансформацію міфів на догми звертали увагу у своїх роботах чимало дослідників питань семіотики [65, с. 11];
- 3) відповідно модератори війни з московського боку ***обрали хибні методи*** для моделювання реальності, подальшого інституційного дизайну, медіатизації концепції „*руського мира*” при роботі з ключовими лідерами та цільовими аудиторіями;
- 4) ***не було сформовано жодних правильних ключових меседжів та наративів***, які сприймалися б саме українцями (навіть російськомовними);
- 5) ***на момент фізичного нападу як у 2014 році, так і 24 лютого 2022 року, не було утворено нової соціальної реальності***, в рамках якої сформовані й імплементовані до соціальної системи України цінності, сприймалися б як власні, природні, такі, що потребують захисту і оборони.

Фактично ***не відбулося головного***: війна для Росії почалася проти українського народу, який має власні цінності, сформовані у власній соціальній системі, що відповідають усталеній соціальній реальності та уможлиблюють непарадоксальну інтерпретацію базових цінностей у рамках наявної алгоритмічної конфігурації самотутніх смислів та значень (в парадигмальній інтерпретації семіотики і концепції національної ідентичності).

Комунікаційна стратегія росіян спричинила відтворення власних смислів і значень (далеких від смислів українців), що врешті-решт, через постійне повторення і сугестію чітких, простих меседжів призвело до результату, який мав зворотний ефект, і повністю нівелював довіру до російської влади та її лобістів серед українського політикуму та ЗМІ, блогерів. Кожна сторона почала апелювати до власних цінностей:

- **українці** – до цінностей власної незаперечної свободи, соборності, унітаризму, територіальної цілісності;
- *росіяни* до: боротьби з нацизмом, територіальної експансії, повернення земель, „які їм завжди належали” (возвратання російських земель), знищення „бандерівців / укронацистів”, роздержавлення України, ліквідації української національної ідентичності, українства та української державності.

Отже, вектор українсько-російських відносин у бік війни був неминучим, чого не побачила нова влада в Україні у 2019 році, оскільки, відповідно до предмета нашого дослідження, зменшила активність наукових досліджень стратегічних комунікацій і безпосередньо загальмувала їхню імплементацію після приходу до влади команди В. Зеленського.

Ось чому ми надаємо таку значну увагу питанням методології: **корінного порівняння комунікаційної стратегії від стратегічних комунікацій.**

2.4.1 Відмінності страткому від комунікаційної політики

Замість **висновків** висвітлимо практичні результати нашого дослідження, в яких унаочнено доведені **корінні відмінності стратегічних комунікацій від комунікаційних стратегій** [100], а також обґрунтована помилковість ототожнення страткому і комунікаційної політики.

Екстраполюючи думки А. Мартинова щодо *семіотики історії* [231], формулюємо наукову гіпотезу, що **незастосування стратегічних комунікацій унеможливило:**

1) *сформувати такі групи людей, думка яких була авторитетною не лише для них, а й для конкретних осіб, які не входять до неї;*

2) *здійснити правильну оцінку ймовірностей настання тих чи тих, зосібна й небажаних альтернатив.* Було стратегічно помилково оцінено воєнний потенціал і передусім потенціал громадянського суспільства, територіальної оборони, пасіонарність титульного етносу та гуманітарну ауру нації як фактори, які унеможливили „взяти Київ за три дні”. *Неправильна оцінка альтернатив та ймовірностей настання подій призвели до тяжких та значних втрат на початку війни з боку РФ;*

3) *пов'язати майбутнє як двох „братерських народів”.* РФ помилково зробили ставку на те, що минулі події впливають на майбутні. Застосування методів історичної реконструкції, розпаковки стабільності стали лише модними трендами в політологічній та стратегічній науці, але не були легітимовані в рамках певних НПА, і не реалізовані на рівні політико-безпекової і правової практики. Адже саме апелюючи до минулого, РФ прагне збудувати своє сьогодення і майбутнє, спираючись на міфологізовану імперськість. Звідси наративи „наші деди воєвали”. Не було враховано того факту, що Україна в 1991 році не **здобула незалежність, а відновила свою державність**, себто: історія України не почалася з моменту виходу із СРСР, а вона були призупинена тимчасовим примусовим насильницьким загарбницьким утриманням у межах СРСР протягом незначного часу української державності. Тому „нашим” в історії з москалями були: тільки одвічні війни і прагнення України до реалізації власної державності у вигляді власної соборної Української держави. Українцям були силою нав'язані наративи, які були застосовані всередині Росії, тож вони не мали нічого спільного із баченням українцями свого майбутнього, візії, розвитку своєї держави, своєї реальності і її сприйняття, тому початково і не були сприйняті і відторгнуті соціальною системою;

4) ***настання найменш імовірних подій, на які очікували очільники РФ.*** У жодних прогнозах, зокрема й західних партнерів, імовірність не програшу України розцінювалася майже нульовою;

5) ***спрогнозувати збалансовані альтернативи війни,*** оскільки насправді нічого подібного фахівці раніше не робили, причому не лише в РФ, а й в НАТО. Ось чому ця війна, є особливою не тільки через те, що ми – українці і війна в Україні, а через те, що вона відбувається не за сценарієм жодної зі сторін, і навіть її стейкхолдерів. До речі, кінець війни, ймовірно, також настане зовсім не за класичними факторами, як це описано в підручниках з воєнної стратегії;

6) ***ухвалити правильне рішення щодо війни з боку РФ:*** адже що частіше вони чули по всіх ЗМІ чиясь думку, то правильнішою вона видавалася. Фактично пропаганда РФ сама себе переконала у ворожості України, вигадавши віртуальні загрози, і почавши боротися з ними в реальному житті (за фактом – із вітряними млинами);

7) ***достукатися до душі українців,*** через суттєвий мовленнєвий бар'єр, слабку мовну підготовку „ботів, пропагандистів” та інших носіїв „руського міра”. Незастосування семіолінгвістичного підходу [105] унеможливило проникнення представників „руського міра” до семіосфери українців, зміну та форматування соціальної реальності (навіть у російськомовних українців), незважаючи на значні спроби ведення когнітивних воєн упродовж усього існування незалежної України;

8) ***дійти достовірних висновків,*** які спростували б рівень загрози з боку України, а отже, і вплинули на зміну інструментів подальшої сугестії: впевненість доходити висновків є зворотно пропорційною обмеженості інформації;

9) ***позбутися стереотипів щодо українців*** (навіть російськомовних), які живуть у власній соціальній реальності, окремих представників цих груп;

10) *відокремити факти від оцінних суджень*: інформація про загрози була сформована пропагандистською машиною, яка зумовила формування віртуальної реальності для росіян, в якій українці виступали „нацистами”, яких треба зупинити, або врятувати (якщо російськомовний, нехай і „нацист”);

11) *відділити й об’єктивно перевіряти вірогідність фактів*, чітко межуючи чи є висновок загальним правилом, або унікальним випадком.

Стратегічні комунікації, на відміну від комунікаційної політики, конструюють та змінюють соціальне середовище і соціальну реальність загалом. Відповідно їхня трансформація не лише впливає на індивідуальну й соціальну поведінку, а й визначає її. Адже стратегічні комунікації передусім мають спиратися на стратегію, вони виступають дієвим інструментом адаптації глобального смислоутворювального проекту до сучасних реалій та трендів. Навіть у Стратегії воєнної безпеки України вказано: „стратегічні комунікації та інформаційна політика”, тобто ці два терміни подаються у вигляді окремих рядоположних словосполучень як різні поняття [182].

Після невдалого бліцкригу, комунікаційна політика московського режиму не змінила ключовий вектор монодіалогу і замість проведення її аудиту та переходу до застосування стратегічних комунікацій (*наприклад*: злам притаманної соціальної реальності, дискредитація соціальних цінностей, інфільтрація динамізму до соціальної реальності із подальшою руйнацією сталих смислів і значень, із наступною можливістю їх трансформації та заміни тощо), було продовжено поглиблення впровадження нових комунікаційних стратегій.

Фахівці виділили дев’ять основних тем, поширювані нині серед українців: антизахідні наративи; наративи, що дискредитують Україну та її владу, зокрема її легітимність; події на полі битви; негативні економічні наслідки санкцій; українські біженці; становище росіян і російськомовних меншин за кордоном; загроза війни виходить за межі України; допомога Україні; теорії змови [156]. Ці теми не корелюють із національними

цінностями, не є системоутворювальними для української соціальної реальності, а отже – не дадуть жодного очікуваного ефекту.

Аналіз сучасних наративів яскраво свідчить, що вони:

- 1) засновані на тиражуванні помилкової методології комунікаційної політики;
- 2) не враховують іманентні ознаки соціальної реальності українців, не відповідають їхнім семіотичним символам.

Тож, вони є винятково популістськими та спрямованими на внутрішнього російського споживача інформації.

Фактично модератори війни в РФ повністю скопіювали помилку Дж. Буша-молодшого, який здійснив невдалу спробу впровадження свободи, яка була ідентифікована на Близькому Сході як нав'язування власних цінностей. Така ж помилка відбувається із насадженням ліберальних цінностей в Україні [16]. Результат буде прогнозованим і очевидним. Але це – предмет інших, передусім політологічних і соціологічних, наукових досліджень.

Висновки до другого розділу

1. У цьому підрозділі на підставі аналізу АД, а також АСП доведено **необхідність легітимації терміна „стратегічні комунікації”**.

2. Аналіз законодавства про стратегічні комунікації уможливив діяти методологічного висновку, що **застосування методів індуктивної логіки, індукції унеможлиблює розуміння стратегічних комунікацій як системного явища**. Звідси: будь-які спроби аналізувати стратком через вивчення його окремих елементів приречені на провал, оскільки не будуть відображати системної картини універсуму та взагалі його системності як комплексного правового явища [101].

3. Застосування методів правничої герменевтики, формально-юридичного підходу уможливили спростувати прагматичність та доцільність використання фрагментарного підходу для вивчення страткому.

4. Дослідження доктринального рівня вивчення страткому як правової категорії виявили значний потенціал у середовищі правників, наявність інтелектуальних можливостей та спроможностей для виходу на системний рівень. Незважаючи на переважальний підхід щодо ототожнення страткому із комунікаційною політикою або комунікативними технологіями, в Україні існує масив публікацій, де в той чи той спосіб доводиться його правовий зміст, наявність окремих суспільних відносин у його сфері, а також констатується, що він виступає частиною нової правової реальності. І отже, подана аргументація синтезована нами у висновок: стратегічні комунікації виступають правовою категорією.

5. Пропонується розробити Концепцію національного розвитку (різні автори пропонують власні варіанти: геостратегія, українська доктрина. Не плутати із Концепцією сталого розвитку, яка написана під відповідні документи ООН і не вповні враховує українські стратегічні національні інтереси).

6. На підставі п. 5 розробити ***Концепцію національної системи стратегічних комунікацій***.

7. На підставі п. 5 відповідно до видів складових суспільних відносин у сфері страткому, розробити:

- 1) Стратегію публічної дипломатії;
- 2) Стратегію інформаційної і кібербезпеки (вже розроблено);
- 3) Стратегію військових зв'язків (може бути включено окремим розділом в Стратегію воєнної безпеки України);
- 4) Стратегію інформаційно-психологічних операцій;
- 5) Стратегію просування цілей Української держави [183].

Інституційний ландшафт має позначатися не лише правовими змінами, а й організаційними, мають бути не лише декларації та опис НССК, а й зроблені конкретні кроки щодо її становлення та утвердження.

Сучасний стратком ґрунтується на синтезі нових діалогічних підходів у рамках комплексної моделі:

- 1) прагматичної складності;
- 2) культурно-критичного;
- 3) риторичного.

У межах означеної моделі акцентуються позитивні складові: створення і підтримання спільних цінностей; віднаходження нових спільних смислів; здійснення діалогу та спільної діяльності в різних сферах з урахуванням безпекового ландшафту, впливовістю і авторитетом ключових лідерів. Причому нівелюються усі негативні чинники й інструменти: тиск, сугестія, маніпуляції, надж, пропаганда, блюзнірство, відверта брехня, дезінформація, фейки.

Здійснений нами аналіз інституційного дизайну у сфері страткому уможливив дійти висновку, що фактична чинна системна модель страткому сформована лише на базі МО України (її дієвість буде верифікована із часом).

Тож, давши опис чинних підходів до суб'єктного складу НССК, на прикладі Міністерства оборони України проаналізуємо функціонування однієї зі складових національної системи стратегічних комунікацій і як наслідок нашого дослідження сформулюємо авторський варіант *моделі національної системи стратегічних комунікацій*.

Отже, наступним компонентом нашого дослідження виступатиме з'ясування етапів практичного формування *національної системи стратегічних комунікацій*, зокрема її суб'єктного складу.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ

3.1 Адміністративно-правові аспекти формування системи стратегічних комунікацій в Україні

У попередньому розділі було проаналізовано стан адміністративно-правового регулювання формування національної системи стратегічних комунікацій, акцентовано на відсутності чітких парадигмальних систем, у рамках яких стратком інтерпретувався б як системне правове явище.

Отже, логічним продовженням дослідження виступає з'ясування суб'єктного складу НССК через аналіз адміністративно-правової компетенції її суб'єктів із наданням пропозицій правового змісту щодо ефективного функціонування національної системи стратегічних комунікацій.

З метою утвердження зрозумілого вектора на державотворення, і для подальшого ствердження проукраїнських позицій на міжнародній арені як зараз – під час війни, так і після її завершення, Україна потребує реального запровадження функціонування **національної системи стратегічних комунікацій**, яка, на наш погляд, має складатися із таких **компонентів**:

1) *інтеракціоністський* – публічна дипломатія, зв'язки з громадськістю (PR), зв'язки зі ЗМІ, зв'язки з органам державної влади, внутрішня комунікація (між суб'єктами страткому), залучення ключових лідерів;

2) *інформаційно-психологічний* – інформаційно-психологічні операції, залучення ключових лідерів, інформування про ситуацію та документування подій;

3) *технічний* – інформаційно-телекомунікаційні системи, дії у кіберпросторі, протиборство в електромагнітному просторі;

4) *воєнний* – військові заходи на підтримку публічної дипломатії, воєнні операції, гібридні війни, цивільно-військове співробітництво, заходи міжнародного військового співробітництва, демонстрація дій військ;

5) *спеціальний* – спеціальні операції, зокрема, за кордоном, формування рухів опору, введення в оману, розвідувальне забезпечення проведення заходів, фізичний вплив, гібридні війни.

Відповідно до викладеного вище у попередніх розділах, кожному компоненту НССК має відповідати акт стратегічної правотворчості. А реформування кожного компонента аналізованої системи потребує уточнення чинного законодавства, приведення його у відповідність до сучасних реалій, структури суспільних відносин та синхронізації з усіма НПА, що регулюють суспільні відносини у сфері страткому.

Власне, це не означає проти когось, або „анти-щось”. „Це не пропаганда і не контрпропаганда – це побудова цілісного світосприйняття та просування його на всіх рівнях і всіма методами. Це – єдиний шлях” [2].

На сьогоднішньому етапі розвитку наша держава стикнулась із низкою серйозних і складних проблем, розв’язання яких потребує не стандартних, а почасти асиметричних підходів. Подальша інтерпретація страткому лише елементом обслуговування комунікативної політики є неефективною, а головне, нівелює призначення страткому саме як системного інструмента виконання складних завдань в умовах невизначеності, зменшує його значення при реалізації державної політики, збіднює адміністративно-правовий статус суб’єктів НССК.

Актуалізація звернення до страткому відбулась у контексті *безпекоренесансу*, який, за В. Ліпканом, означає „закономірний процес відродження усвідомленого стратегічного інтересу до безпеки, обумовлений низкою об’єктивних і суб’єктивних, загальноцивілізаційних і специфічних чинників, які визначають швидкість, спрямованість, глибину та характер, взаємозв’язок процесів у сфері безпеки” [70, с. 26].

Адже наявна парадигма комунікаційної політики разом зі своїми технологіями, урізноманітнені підходи до впровадження публічної дипломатії [148], навіть проведення інформаційно-психологічних операцій через відсутність об'єднання загальним стратегічним замислом, непов'язаність зі стратегічним наративом не мали системного ефекту і не змогли попередити агресивну війну московського режиму проти України.

Свого часу в 2015 році Україна сподівалась, що, продемонструвавши світовому товариству усвідомлення власної відповідальності за збереження миру й безпеки в Європі й світі та реалізацію державної політики, спрямованої передусім на **мирне** врегулювання конфлікту, отримає реальну та дієву військово-політичну допомогу, яка унеможливила б його переростання у загарбницьку війну та сприяла поверненню територій, населення, виплаті матеріальної шкоди з боку Росії тощо.

Цього не сталося. Ключові політичні лідери світу стратегічно помилися, помилися за рахунок сотень тисяч майбутніх українських життів, зруйнованої долі десятків тисяч українських родин, колосальних матеріальних збитків. Підкреслю: поки що тільки українських. За умови збереження нерозуміння і недієвості європейських політиків, війна може дуже швидко перекинутися на Європу, в якій, за соціологічними опитуваннями, зокрема проведеними в Польщі та Німеччині, готові воювати за власні країни не більше 15 % населення.

Мирні пропозиції насправді сприяли уколисуванню Європи, а також кардинальній мілітаризації нашого ворога, формуванню почуття відсутності відповідальності, вседозволеності і здатності безкарно порушити засади світового порядку. Мирні процеси супроводжувалися занадто слабкими комунікативними стратегіями, здебільшого спрямованими не на утвердження українства, української національної ідеї, стратегічних національних інтересів, врешті-решт – перемогу України, а передусім на антизаходи. Тобто державна політика перетворилася на реакційну, а не проактивну,

законодавство стало інструментом закріплення суспільних відносин постфактум, втративши важливу прогностичну й упорядковувальну функції.

Стратком не став винятком, його фрагментували і зменшили до боротьби із дезінформацією, подеколи згадуючи про нього при проведенні окремих елементів ІПсО та публічної дипломатії. А здійснений аналіз законодавства і стану адміністративно-правового регулювання правових відносин у сфері страткому взагалі виявив тенденцію до його нівелювання командою В. Зеленського, особливо під час війни, повного знецінення МЗС та формулювання державної політики у неконституційний спосіб, до того ж, невідомими особами.

Акцент при розбудові спроможностей було здійснено на відновленні боєздатності українського війська, формуванні патріотизму і відвазі українських воїнів. На жаль, кволість із формуванням НССК призвела до нерозповсюдження цих засад патріотичної єдності на усю українську спільноту, українську націю як систему.

Сподівання на тривалість хиткого перемир'я були зруйновані 24 лютого 2022 року, коли почалася загарбницька війна РФ проти України. Тож проблема відсутності НССК також є тим, про що треба говорити в наукових колах, аналізувати постійні практичні заходи, проведені конференції, витрачені грантові кошти, думати і розуміти:

- 1) чому НССК так і не було сформовано протягом восьми років з моменту початку згадки про нього в чинних НПА;
- 2) що і хто заважав цьому процесу;
- 3) хто відповідальний і хто має понести юридичну відповідальність за несформованість НССК і відсутність страткому взагалі в Україні.

Наразі постала нагальна потреба у виробленні синхронізованого та уніфікованого єдиного підходу до формування і реалізації стратегічних національних інтересів. Враховуючи зазначену обставину, пропонуємо це вмістити в окремий напрям державної політики: **державна політика**

стратегічних комунікацій. Це є *елементом наукової новизни* і може бути віднесено до рубрики *уперше*.

На цьому шляху треба ще чимало зробити, але головне, розуміти необхідність розв'язання цього питання в поданому і запропонованому нами форматі.

У такому контексті доцільно чітко виділити **вектор державної політики стратегічних комунікацій** – напрям державної політики, який має чітко визначене коло суспільних відносин (суб'єкти, об'єкти, юридичні факти), і суттєво важливі системні характеристики свого опису, стратегічне спрямування та очікувані результати від його реалізації у чіткому зв'язку і національною стратегією та напрямками безпекової політики.

Вектор державної політики стратегічних комунікацій унормовує чітку спрямованість такої політики, яка визначається колом правових відносин, суб'єктами страткому та їх адміністративно-правовою компетенцією. Адже ті методи та інструментарій, що застосовуються при її реалізації, мають відповідати адміністративно-правовому статусу означених суб'єктів.

Водночас такий статус має бути визначений у чітких НПА. Без виокремлення функцій та повноважень його можна розглядати лише з наукової і прогностичної позицій.

Синтезуючи наявні наукові дослідження, а також аналітичні доповіді НІСД [7], найбільш серйозними **причинами, які заважають формувати систему страткому** і визначати адміністративно-правовий статусу його суб'єктів, належать:

- 1) відсутність визначення *стратегічних напрямів та стратегічних цілей*, векторів державної політики, завдань, спрямованих на впровадження державної політики страткому, з-поміж іншого умовах збройної агресії РФ;
- 2) відсутність комплексного *стратегічного бачення* державної політики загалом (стратегічна політика, стратегічний курс держави);
- 3) нестача *стратегічного аналізу* суспільних відносин у сфері страткому та стратегічних прогнозів оцінки впливів на неї;

4) відсутність розроблених та впроваджених принципів стратегічних комунікацій, а також недотримання базових і ключових принципів: *адміністративного права* (недискримінації, пропорційності, юридичної визначеності, субсидіарності) і як наслідок – брак їхньої операціоналізації у правозастосовній практиці відповідними компетентними суб'єктами; *публічного управління* (адаптивності, проактивності); *військової стратегії* (об'єктивності, масовості, ефективності, єдності);

5) фрагментарність розуміння страткому як системи, через що фіксується відсутність сформованої системи стратегічних комунікацій, переважання відомчих підходів до трактування страткому і як наслідок – брак належної системності у сфері налагодженої взаємодії між його суб'єктами, координації застосування його засобів на всіх етапах здійснення стратегічної державної політики;

6) концентрація та тотальне звуження страткому лише на питаннях кібербезпеки та протидії російській пропаганді та дезінформації, ототожнення його із комунікаційною політикою або зв'язками з громадськістю (PR, GR);

7) недостатній рівень розвитку міжнародної системної взаємодії у сфері стратегічних комунікацій;

8) узурпація ухвалення рішень, особливо в міжнародній сфері, непрофільними відомствами та міністерствами, окремими некомпетентними і не уповноваженими на здійснення повноважень від імені держави особами (організаціями), що призводить до відсутності продуманої та поміркованої стратегічно вираженої зовнішньої політики;

9) принципова відсутність системи нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій;

10) відсутність органічного зв'язку між актами стратегічної правотворчості, зокрема Стратегіями, в яких визначаються засади державної політики у різних сферах;

11) відсутність уніфікованих стандартизованих і затверджених на рівні МОН України освітніх програм щодо підготовки та перепідготовки відповідних фахівців у сфері страткому на рівні як бакалавра, так і магістра;

12) нерозуміння суб'єктами страткому та відсутність практичних навичок щодо реалізації окремих його компонентів: засад формування та впровадження у практичну діяльність стратегічного наративу, уніфікованої системної підготовки спікерів суб'єктів страткому, змісту повідомлень, подачі інформації, комунікативних планів, проведення операцій з демонстрації сили, навичок із залучення ключових лідерів, засад проведення ІпсО, PR, а також GR тощо.

Зважаючи на той факт, що вектор державної політики страткому має відповідати напряму реалізації стратегічних національних інтересів, то в рамках реалізації цієї політики ми, з урахуванням наукових традицій у цій науковій царині [77, с. 30–31], пропонуємо виділяти: 1) вектор безпеки; 2) вектор розвитку. Додатково враховують вектор відповідальності та вектор гордості.

У результаті здійсненого дослідження можемо констатувати, що сьогодні **державні органи**, відповідальні за реалізацію стратегічних комунікацій, **не функціонують як єдина система.**

3.2 Суб'єкти національної системи стратегічних комунікацій

3.2.1 Міністерство оборони України як суб'єкт стратегічних комунікацій

Відповідно до предмета дослідження важливо актуалізувати підсистему страткому, яка була вибудована в МОУ (принаймні на нормативному рівні) відповідно до розробленої **Концепції стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ.**

Окремо відзначимо, що переважна більшість наукових статей, присвячених аналізу суб'єктного складу страткому зосереджені саме на **суб'єктах сектору безпеки і оборони** [67; 202; 153; 13] або ще вужче – силових структурах [116].

Наголосимо на **видаленні** поняття „стратегічні комунікації”, яке містилося у ч. 16 ст. 4 розділу 1 Воєнної доктрини України від 2015 року, з тексту Стратегії воєнної безпеки України в редакції команди В. Зеленського [182], а це означає, що стратегічні комунікації на рівні МО України, а також ЗСУ є нелегітимними, адже їхнє регулювання відбувається лише на підставі відомчого документа – *Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони та Збройних Сил України*.

Утім як поняття, так і його визначення, через помилкове ототожнення страткому з комунікаційною політикою, було перенесено до Стратегії інформаційної безпеки України, про що нами було зазначено вище в роботі.

Однак навіть суто логічно, це суперечить змісту *страткому*, який було чітко визначено нами в першому розділі, а також в Дорожній карті Партнерства між РНБОУ та Міжнародним секретаріатом НАТО, в якому чітко констатовано, що **налагоджена система стратегічних комунікацій має стати складовою національної стратегії України**.

Із цієї тези можемо виділити принаймні декілька важливих *висновків*:

1) *стратегічні комунікації* – це система, тобто сукупність органічно пов'язаних між собою елементів, які у єдності становлять нову якість (у класичному розумінні, викладеному в таких науках і теоріях, як: теорія систем, системний підхід та системний аналіз, синергетичний та кібернетичний підходи, системологія, кібернетика) [189];

2) *стратегічні комунікації* – це складова національної стратегії (тобто стратегічні комунікації регулюють не окремі сегменти суспільних відносин, а комплекс цих відносин у сфері реалізації національної стратегії держави);

3) постулюється необхідність розроблення документа метаконцептуального рівня, вищого за Стратегію національної безпеки України – національної стратегії (геостратегії, української доктрини тощо).

Викликає подив, чому, незважаючи на те, що саме у воєнній сфері стратегічні комунікації набули найбільшого розвитку: були створені відповідні організаційні структури (зокрема наукові), численні аналітичні групи, розроблено чимало відомчих аналітичних документів, проведено конференції та інші важливі заходи (не кажучи вже про безпосереднє проведення в рамках МО інформаційно-психологічних операцій, функціонування Сил спеціальних операцій, штатних посад зі стратегічних комунікацій тощо), нема визначення ключового поняття.

Також МО України – єдиний суб'єкт державної влади, який має власну, нехай і на відомчому рівні, але офіційно затверджену *Концепцію стратегічних комунікацій* [132].

З позицій нормотворення незрозуміло, на якій базі засновано названий документ, яке місце він посідає в ієрархічній системі нормативно-правових актів (далі – НПА), що регулюють суспільні відносини у сфері страткому на макрорівні.

Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони та Збройних Сил України виступає сукупністю сучасних поглядів, цільових установок, принципів та напрямів у діяльності Міністерства оборони щодо створення і впровадження системи стратегічних комунікацій у Збройних Силах.

Визначення цього поняття має низку суттєвих недоліків і вад, передусім із суто юридичного та правничого боку:

- концепція, становлячи акт стратегічної правотворчості, має визначати напрями стратегічної державної політики для досягнення та реалізації стратегічних національних інтересів;

- концепція як акт стратегічної правотворчості не може ґрунтуватися на „сукупності поглядів”: бо одразу ж виникають закономірні запитання: поглядів кого, поглядів на що, хто вирішуватиме, які погляди будуть враховуватися, а які ні, що визначається і хто визначає „сучасність”, актуальність, валідність тощо цих поглядів? Тобто застосування нечіткої і неюридичної термінології не відповідає правилам правничої герменевтики, юридичної техніки, а тому таке визначення змісту ключового документа не може бути нами сприйняте схвально;

- також, зважаючи на класичне розуміння в теорії управління механізму управління в рамках якого виділяють: цілі, завдання функції, принципи та методи, незрозумілим видається акцентування авторами-укладачами цієї концепції лише на принципах та напрямках діяльності МОУ щодо створення та впровадження системи стратегічних комунікацій у ЗСУ.

Підсистема страткому була вибудована в МО України відповідно до розробленої **Концепції стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ**.

У зв’язку із вищезазначеним, *метою реалізації стратегічних комунікацій у воєнній сфері*, як складової національної системи стратегічних комунікацій, є: 1) просування загальнодержавного наративу; 2) формулювання й впровадження ключових повідомлень задля підвищення розуміння політики Міністерства оборони суспільством; 3) ефективна протидія інформаційним викликам та загрозам у воєнній сфері.

У 2016 році МО вжило заходів задля становлення та розбудови спроможностей сил оборони у сфері стратегічних комунікацій як частини загальнодержавної і міжвідомчої системи стратегічних комунікацій, спрямованих на підтримку формування та реалізації політики у сфері безпеки і оборони, а також досягнення цілей оборони держави. Було розпочато створення і подальший розвиток комунікаційних спроможностей Міноборони та ЗСУ, що забезпечують інтеграцію і реалізацію функцій стратегічних комунікацій на всіх рівнях планування й реалізації політики у сфері оборони. Також було створено Раду стратегічних комунікацій та

затверджено Інструкцію з реалізації стратегічних комунікацій ЗСУ для забезпечення запровадження у Міноборони і ЗСУ єдиного механізму виконання завдань у сфері стратегічних комунікацій з чітко визначеною ієрархією структур управління й контролю, розподілом обов'язків та відповідальності (досягнуто п. 1, завд. 1.7.1) [3, с. 79].

Фактично можемо констатувати, що МО України, випередивши час, створили дієву, а не лише паперову, підсистему, функціонал якої певним чином був найбільше наближений до широкого розуміння страткому і, зрештою, його повномасштабного застосування у практичній політиці держави.

На це звертають увагу й інші дослідники, відзначаючи що український варіант концепції має відобразити ідею про те, що *стратегічні комунікації* – це публічна інформаційна діяльність, яка ґрунтується на глибокому розумінні цільової аудиторії та її культурних особливостей. Адже аналіз впливу на аудиторію свідчатиме про якість стратегічних комунікацій у секторі безпеки та оборони, де важливою стає випереджальна дія та довгострокові ефекти [21, с. 27].

Наша ідея також знаходить відлуння у твердженнях авторів стосовно того, що МО України виступає одним із ключових суб'єктів влади, який здійснює стратегічну комунікацію в умовах війни [200, с. 106–107].

Міністерство оборони України активно комунікує із внутрішньою та зовнішньою громадськістю у рамках основних моделей страткому. Використання *моделі впливу* повідомлень сприяє інформуванню та консолідації зусиль, передусім суспільства: акцент при цьому робиться на використанні PR-інструментів та двоступеневої комунікації. *Прагматична модель* орієнтована на залучення ресурсного потенціалу стейкхолдерів, а тому широко використовується публічна дипломатія [200, с. 106–107].

Зауважимо, що безпосередньо в рамках МО відбувались інституційні зміни щодо впровадження страткому:

- у липні 2017 року було утворено відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу, який є органом військового управління МО України, призначений для координації та контролю реалізації страткому в МОУ і ЗСУ, міжвідомчої комунікації у сфері страткому та моніторингу. Саме його фахівці підготовували Концепцію стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ [58] (її аналіз буде здійснено нижче);

- 1 квітня 2018 року у ГШ ЗСУ почав роботу відділ організації стратегічних комунікацій стратегічного керівництва Головного оперативного управління. Цей підрозділ призначений для організації стратегічних комунікацій в інтересах застосування ЗСУ, планування, організації і координації питань взаємодії та управління між органами військового управління ЗСУ й органами управління складових сил оборони в інтересах застосування ЗСУ [15, с. 44]. Аналізуючи доволі значний масив наукової літератури, а також практичних документів європейських партнерів і НАТО, автор доходить висновку, що „в умовах збройної агресії РФ проти України ключовим компонентом реалізації загальнонаціональної системи страткому мають стати сили оборони України” [15, с. 44].

Отже, інституційно елементи системи страткому були впроваджені на сьогодні лише в рамках МОУ та ЗСУ.

Навіть більше, дослідники розробляють галузеву структуру страткому Міністерства оборони України та Збройних Сил України як складника національної системи стратегічних комунікацій. Зокрема, запропоновано створити Ситуаційний центр стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України, визначено його роль і місце у загальнодержавній системі, структуру, основні завдання, алгоритм роботи [153, с. 63].

Відповідно актуальним виступає подальший аналіз правового змісту *Концепції страткому МОУ та ЗСУ*.

Оскільки названий документ у такому вигляді розроблено лише в рамках МО України, тому, зрозуміло, більшість критики щодо змісту спрямовано на нього. Але це зумовлено не тим, що документ не є конструктивним або не відповідає цілям реалізації державної безпекової політики, а лише тим, що він – єдиний і перший у своєму роді. Саме в цьому полягає його головне призначення: бути оригінальним, новаторським, модельним, і саме на його прикладі, корекції змісту, форми, окремих елементів та зв'язків, структури має бути вироблено документи в інших суб'єктах НССК. Тому, на наш погляд, такий підхід і взагалі спроба її реалізації у вигляді готового документа нами лише вітається і всіляко підтримується. Тож доцільно говорити про наукове завдання: формування модельної Концепції стратегічних комунікацій складових НССК.

Саме тому окремі дискусійні положення, наведені нижче, мають сприйматися лише як науковий плюралізм думок, напрями удосконалення і формування саме модельної концепції страткому (як НПА), яка потім, з урахуванням предметної специфіки кожного ЦОВВ, має бути втілена в життя.

Одразу ж відзначимо, що в науковій літературі існує чимало досліджень, де з різним ступенем критицизму окреслено зміст означеного документа [82; 85; 21].

Найбільш змістовно його проаналізував В. Ліпкан, охопивши ретельним оглядом кожне положення і розділ. Результатом такої скрупульозної роботи став експертний висновок, основні положення якого викладемо нижче у поєднанні із власною оцінкою.

Отже, основними висновками, які були сформовані в 2015 році, до аналізу Концепції страткому в ЗСУ МО України є такі [82]:

1. *Текст концепції позбавлений внутрішньої логіки та власної концепції, а Стратегія в поданому варіанті не здатна виконувати системоутворювальну роль щодо формування системи стратегічних комунікацій* – це зауваження виявилось правильним, оскільки нині, станом на

початок 2024 року, такий документ розроблено і затверджено лише в рамках МО України, а загальну стратегію або концепцію страткому, незважаючи на завершення вже другого року війни проти України, досі не розроблено.

2. *Змістово документ не пов'язаний із найбільш важливим нормативними актами, що регулюються суспільні безпекові правовідносини* – як було показано нами в роботі, після приходу до влади команди В. Зеленського, стратегічні комунікації опинилися на задвірках як наукового розроблення та осмислення, так і щодо розбудови національної системи, про що йшлося в документах стратегічного рівня, починаючи з 2015 року і що було нами проілюстровано при дослідження стану АПР функціонування системи стратегічних комунікацій.

3. *Ігнорування методів правничої герменевтики, семантичного методу, лінгвістичного підходу, компаративного аналізу, синхронного та діяхронного методів, методів гіперзв'язку нормативних актів призвело до анемії переважної більшості положень тексту, тотальної казуїстики, які загалом перетворюють цей проєкт на юридично нікчемний* – на жаль, ці зауваження стосуються більшості НПА, тому є актуальними як для Концепції страткому ЗУ, так і для інших актів стратегічної правотворчості. У плані юридичної нікчемності не можемо підтримати В. Ліпкана, адже, на наше переконання, саме нормопроектна ініціатива МО Україна може стати рушієм та поштовхом, певним еталоном для початку розроблення аналогічних документів на рівні інших суб'єктів НССК.

Важливо також правильно визначати той очікуваний результат, на який спрямовано аналізовану Концепцію. **Результат** як кінцевий стан суспільних відносин після впливу на нього системи страткому полягає у досягненні цілей державної політики, ефективності функціонування системи стратегічного управління і реалізації стратегічних національних інтересів в рамках реалізації стратегічного курсу в контексті стратегічної політики.

Тому, переконані, за такого випадку доцільно уникати дріб'язковості, вказуючи чи то на репутацію, чи то на імідж. З правових позицій це є неточним і некоректним, адже як перше, так і друге виступають фоновими явищами, які допомагають досягати цілей ДП страткому. Реалізація стратегічних цілей є наслідком виконання завдань стратегічного рівня.

Зокрема А. Ділай при встановленні зв'язку і відповідності Концепції страткому ЗСУ та Концепції НАТО, загалом схвально ставлячись до появи такого документа, також значну увагу приділяє критиці його ключових положень, звертаючи увагу на: 1) відсутність чітко визначеної ключової термінології; 2) відсутність стратегічних завдань і шляху довготермінових перетворень; 3) невизначеність функцій страткому та очікуваних результатів; 4) необхідність акценту на випереджувальний характер донесення роз'яснювальної інформації; 5) формування критеріїв оцінювання роботи стратегічних комунікацій стосовно відповідності національним інтересам; 6) необхідність відображення стратегічного характеру комунікацій [21].

Контекстуальна віднесеність страткому до відносин із НАТО також ідентифікована нами внаслідок проведення структурного та логіко-семантичного аналізу публікацій В. Петрова [117].

Отже, констатуємо важливість наявності у кожного суб'єкта НССК чітко визначеної адміністративно-правової компетенції в рамках або Положення про відповідний ЦООВ, або профільних концепцій, як це зроблено, наприклад, в рамках МО України.

3.2.2 Підходи до формування суб'єктного складу НССК

Констатуємо, що переважна більшість наукових статей, які присвячені аналізу суб'єктного складу страткому, зосереджені саме на **суб'єктах сектору безпеки і оборони** [173; 67; 202; 153; 13].

Так, звернемо увагу на поодинокі публікації, в яких згадується такий суб'єкт НССК, як *Служба безпеки України* [66]. До її компетенції у сфері стратегічних комунікацій повністю або частково належить протидія наявним і потенційним загрозам національній безпеці, що виникають при посяганні на безпеку державних інформаційних ресурсів і недотримання критичного рівня іноземної присутності в суспільно-політичній та інформаційній сферах України [176, с. 351].

У *Державній прикордонній службі України* також свого часу було запроваджено окремі елементи нової комунікаційної політики і комунікаційного дизайну: оновлено комунікаційну структуру, появились функції стратегування та планування, започатковано систему внутрішньої комунікації, модернізовано технології моніторингу й аналізу інформаційного простору щодо рівня представлення в ньому Державної прикордонної служби України [46, с. 6]. Однак це лише окремі кроки в рамках впровадження певних компонентів комунікаційної політики, а говорити на цьому етапі про запровадження у цій службі страткому передчасно.

Наголошуючи на фактичній синхронізації суб'єктного складу системи забезпечення національної безпеки і національної системи стратегічних комунікацій, можемо виділити й інші підходи, за якими автори включають до неї й інших суб'єктів.

На думку О. Сальнікової, *ситуаційний центр* можна віднести до ефективного механізму стратегічних комунікацій [154]. Відповідно до Указу Президента України від 18 червня 2021 року № 260/2021 „Щодо удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони”, єдину мережу ситуаційних центрів в Україні складають:

- Головний ситуаційний центр України,
- Урядовий ситуаційний центр,
- ситуаційні центри органів сектору безпеки і оборони,

- ситуаційні центри центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій,
- резервні та рухомі ситуаційні центри.

У контексті окремих ініціатив НАТО щодо створення загальнодержавного центру страткому і ситуаційних центрів у складі ключових органів влади [112], наведена модель може бути екстрапольована на моделі системи страткому.

Окремі дослідники називають суб'єктом страткому *Офіс реформ КМУ*, що був створений як консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України для планування, моніторингу й аналізу стану виконання реформ в країні. Зокрема, одним з напрямів роботи визначено реформування системи державного управління, що передбачає створення і оновлення діяльності департаментів органів влади України різних рівнів у сфері комунікацій [176, с. 351].

Свого часу до напрямів діяльності *Міністерства інформаційної політики України* належало: формування умов для впровадження системи стратегічних комунікацій в органах державної влади України та розробка нормативних актів у цій сфері; забезпечення принципів міжвідомчої співпраці у сфері комунікацій; підтримка співробітництва з експертами, які мають досвід у названій галузі; забезпечення механізмів моніторингу інформації [176, с. 361].

Окремо доцільно виділити і *МЗС України* [179].

Уперше за час існування Міністерства закордонних справ України для розв'язання окреслених проблем було створено *управління публічної дипломатії* у складі відділів іміджевої та культурної дипломатії, а також департаменту стратегічних комунікацій. Названі структурні підрозділи відіграють вагому роль у розробці інформаційно-комунікаційних проєктів на рівні центрального апарату зовнішньополітичного відомства, що впроваджуються як в Україні, так і за її межами. Одним з основних підрозділів МЗС України, що провадить інформаційно-аналітичну роботу у

сфері зовнішньої політики і бере участь в розробці і реалізації іміджевої політики держави, є політичний департамент. До його структури входять:

- 1) *політичне управління*, що займається політичним аналізом і проблемами глобального партнерства, а також здійснює оперативний аналіз міжнародно-політичної ситуації;
- 2) *управління інформації*, що підтримує зв'язки з масмедіа та здійснює ситуаційний медіамоніторинг;
- 3) *управління публічної дипломатії*, що реалізує сучасні іміджеві проекти з особливим акцентом на їх культурній та онлайн складових [176, с. 353–354].

Однак із початком широкомасштабної війни функціонал зі страткому було певним чином звужено і нівельовано, а МЗС перестало через низку об'єктивних та суб'єктивних причин відігравати ключову роль у формуванні та реалізації зовнішньополітичних комунікаційних стратегій і реалізації державної політики страткому у зовнішній сфері.

Протягом 2023 року в контексті реалізації державної політики стратегічних комунікацій МЗС України здійснило низку послідовних заходів, з-поміж яких затверджена 30 грудня 2023 року Комунікаційна стратегія Україна – держави Африки [22], а протягом року відбувалися різноманітні заходи щодо удосконалення стратегічних комунікацій між Україною та нашими партнерами, зокрема 11 липня 2023 року було започатковано подібну співпрацю із Німеччиною [195].

У такому аспекті позитивно вважаємо презентацію 28 травня 2024 року публічної частини комунікаційної стратегії Україна – держави Латинської Америки та Карибського басейну [103], в якій, зокрема, йшлося: „2022 рік ознаменувався значним кроком вперед у налагодженні стратегічних комунікацій України з країнами Латинської Америки і Карибського басейну, які відіграють ключову роль в цих процесах, визначаючи і формуючи наші спільні цілі та спрямовуючи зусилля на досягнення результату”[56, с. 2–3].

Головна мета Стратегії – ефективна розбудова чіткої, дієвої, злагодженої архітектури зовнішніх комунікацій МЗС, націлених на посилення підтримки України як суверенної, поважної держави у боротьбі проти російської агресії та розвиток стратегічних, довгострокових, взаємовигідних і дружніх відносин з країнами Латинської Америки.

Стратегічними цілями визначено:

- 1) сприяти утвердженню образу України в країнах Латинської Америки як вільної, суверенної, сильної держави.
- 2) зміцнити сприйняття України в країнах Латинської Америки, що сприятиме посиленню їхньої підтримки України в міжнародних форматах співпраці;
- 3) забезпечити офіційне засудження російської збройної агресії проти України якомога більшою кількістю держав Латинської Америки.
- 4) забезпечити сприятливе ставлення внутрішніх і зовнішніх аудиторій до політики України щодо держав Латинської Америки.

Тож висновуємо, що МЗС України має значний потенціал для привернення цілеспрямованої уваги до зарубіжних країн, роблячи системні кроки на шляху до пошуку ефективних форматів участі у стратегічних процесах як окремих регіонів, так і світу. Успішна реалізація стратегічних комунікацій вимагає глибокого розуміння складних і різноманітних реалій розвитку окремих держав, ключових підвалин регіонального та світового порядку, міжрегіональних і субрегіональних інтеграційних інституцій, а також усвідомлення багатогранності кожного із субрегіонів.

Стратегічний потенціал МЗС України як одного із визначальних суб'єктів НССК є відчутним і має бути втіленим у життя.

У ході проведеного нами дослідження було встановлено, що більшість органів, які функціонують у сфері страткому і діяльність яких дотично пов'язана із формуванням відповідної національної системи, зациклена на **РНБОУ**, який де-факто виступає центром формування державної політики стратегічних комунікацій.

Висловлена вище думка, з якою важко погодитися, зокрема представлена В. А. Ліпканом, який стверджує, що РНБОУ – державний орган і його правовий статус потребує суттєвих змін на рівні Закону, в якому доцільно посилити його роль, зокрема і відповідальність за формування, реалізацію, координацію та контроль реалізації безпекової політики держави [72, с. 6].

РНБОУ сконцентрував у собі виконання тих повноважень, які виходять за межі його компетенції. Це не відповідає її статусу, чітко визначеному у відповідному профільному законі, засвідчуючи фактичне утворення паралельної виконавчій владі системи органів та комісій, які дублюють і назагал зменшують інституційну ефективність державної влади.

Окремо відзначимо в контексті нашого дослідження певні *дискусійні положення функціонування та реалізації правового статусу РНБОУ у сфері формування і здійснення державної політики стратегічних комунікацій*.

Відповідно до ст. 1 ЗУ „Про Раду національної безпеки і оборони України”, РНБОУ є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України [138], тобто за законом здійснює лише дві функції: **координації і контролю**.

Тому свавільне тлумачення ст. 14 цього ж Закону, в якому йдеться про можливість утворення робочих та консультативних органів РНБОУ, призводить до фактичного надмірного і надлишкового інституційного дизайну.

Відповідно до ч. 1 ст. 14 названого закону, ці органи, з-поміж них і міжвідомчі комісії, формуються для;

- 1) опрацювання і комплексного розв’язання проблем міжгалузевого характеру;
- 2) забезпечення науково-аналітичного та прогнозного супроводження діяльності Ради національної безпеки і оборони України.

А отже, формування і утворення робочих органів, фактично спрямоване не на посилення та зміцнення державної політики в певному напрямі, а на удосконалення діяльності РНБОУ, тобто посилення лише такої її функції, як координація. Проте якщо аналізувати зміст положень про зазначені робочі органи, то вони своїм функціоналом дублюють не лише самі себе а й ЦОВВ, які реалізують державну політику.

Ці суперечності мають бути розглянуті в інших окремих наукових дослідженнях, адже до функцій РНБОУ не входить формування державної політики, а значить утворення робочих / консультативних органів чи міжвідомчих комісій має відбуватися лише в межах визначених функцій, чітко встановлених профільним законом.

Аналіз адміністративно-правової компетенції уможливив дійти висновку про значну звуженість повноважень РНБОУ лише сферою протидії дезінформації та забезпечення кібербезпеки. Наявні недоліки у сфері нормативно-правового регулювання не можуть бути врегульовані через внесення точкових змін або доповнень до чинних НПА, адже зациклюючись на корекції фрагментарності, вони не чинять системний вплив.

Окремо відзначено на такий напрям, як „налагодження співпрацю з Європейським центром з протидії гібридним загрозам” [23, с. 96].

На регулярній основі працює *Робоча група Україна – ЄС* зі стратегічних комунікацій, у рамках якої започатковано новий формат співпраці – Діалог з питань кібербезпеки.

Проблемними і такими, що потребують подальшого розроблення, лишаються і питання місця та ролі *Верховної Ради України* у НССК, адже депутати, особливо ті, що мають допуск до державної таємниці, почасти безвідповідально, а іноді із порушенням відповідного законодавства здійснюють власну діяльність, особливо у сфері страткому, що може набувати таких форм:

- 1) розголошення таємної інформації („вагнергейт”);
- 2) уживання неправильних словоформ, впровадження лексем московської мови, що розмиває мовну ідентичність української нації;
- 3) розпалювання (несвідомо чи на замовлення спецслужб інших держав рамках реалізації ІІсО) ворожнечі серед суб’єктів страткому;
- 4) пропаганда ворожих меседжів та наративів;
- 5) свідомо, цілеспрямована дискредитація вищого військового керівництва держави (яскравий приклад інформаційної антидержавної компанії в листопаді 2023 року (в регресивному порядку): вкиди наприкінці листопада 2023 року народної депутатки ВРУ М. Безуглої щодо В. Залужного про „відсутність у неї особисто планів війни на 2024 рік”, інші закиди через соціальні мережі; тиражування цієї тези тижнем раніше іншим депутатом ВРУ Д. Арахамією [45], і головне, передування цьому всьому попередньо підготовленого і озвученого 21 листопада 2023 року для таблоїда The Sun В. Зеленським тексту для західних ЗМІ щодо: „принципової незгоди з твердженнями головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного, що війна зайшла у свого роду глухий кут, й ситуація на фронті є патовою, а також застереження військового керівництва країни від участі у політиці” [35]. Тобто у листопаді 2023 року було чітко констатовано й ідентифіковано наявність сформованої позиції і рішення у команди В. Зеленського щодо звільнення з посади В. Залужного, що, зрештою, і сталося без будь-яких пояснень і підстав 8 лютого 2024 року [135], а 8 травня 2024 року генерала було звільнено з військової служби [134];
- 6) дезінформація, поширення неправдивої інформації про взаємодію з іноземними партнерами, рівень та обсяги комплексної допомоги;
- 7) штучно створювані ускладнення під час розроблення та виконання програм співпраці ВРУ із законодавчими органами зарубіжних країн;

8) неналежна підготовка візитів парламентських організацій, через: відсутність чітко визначеного стратегічного наративу, конкретних цільових аудиторій, на які спрямований візит, шляхи та методи залучення ключового лідера, відсутність поєднання розвідувальних можливостей розвідувального співтовариства для забезпечення ефективної переговорної позиції, чітко визначено мети та багато альтернативних сценаріїв їх розвитку тощо;

9) неузгодженість комунікаційних заходів керівництв комітетів ВРУ з іноземними парламентськими делегаціями, послами, керівниками місій міжнародних організацій;

10) оприлюднення у будь-якій формі власних не узгоджених з відповідними суб'єктами роздумів від імені держави, які не відображають її офіційну позицію у закордонних ЗМІ, підривають імідж країни, знесилюють спроби суб'єктів страткому щодо реалізації державної безпекової політики, формують негативну репутацію (приклад: „Коли Давид Арахамія щось говорить, часто це справжня катастрофа” [45]);

11) перманентне застосування лайки, насильства в громадських місцях;

12) вияв неповаги до державних діячів;

13) будь-які спроби втручання у діяльність розвідувальних органів, та інших суб'єктів НССК.

Усе наведене вище – лише мала група реальних і потенційних загроз, які несе в собі відсутність врегульованого правового статусу депутатів і ВРУ як суб'єктів національної системи стратегічних комунікацій. Ба більше, чітко констатуємо: головне завдання Комунікаційної стратегії парламенту на 2017–2021 роки – **не виконано**. Адже воно визначалося як підвищення рівня інституційної спроможності та довіри населення, посилення іміджу відкритого та надійного партнера в геополітичному вимірі [131].

Залишаємо за лаштунками знедержавлені мовні конструкції, помилковість уживання ключових термінів у тексті стратегії, бо це тема – окремого дослідження. Однак акцентуємо ще раз: проголошена мета не досягнута, тож невиконання завдання посадовою особою має тягнути за собою настання юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання покладених обов’язків. Питання в іншому: хто з депутатів, керівництва ВРУ або інших відповідальних посадових осіб поніс відповідальність за невиконання положень зазначеної Стратегії?

Тож, екстраполюючи на сферу страткому, ствердимо: правовий статус ВРУ у формуванні та реалізації державної політики страткому має бути чітко визначений, легітимований через внесення відповідних змін до чинного законодавства.

Ну і звичайно, як би це дивно не звучало, в Україні **не визначено правовий статус Президента України** в НССК, його місце та роль у формуванні та реалізації відповідної державної політики (тема правового регулювання і правового статусу адміністрації / офісу президента є пріоритетно важливою, утім окремою і для іншого самостійного дослідження), створення позитивного іміджу Української держави [59].

Зважаючи на збройну агресії РФ проти України постала необхідність адаптації не повноважень Президента України до нових реалій, а усвідомлення необхідності перегляду форми правління адаптації політичного режиму і відповідного усвідомлення векторів розвитку НССК. Політична гнучкість олігархів, їхній вплив на президента і здійснювану ним політику [36, с. 46–47] становлять суттєві загрози державній безпеці, а тому, цілком зрозуміло, потребують асиметричних рішень, одним із яких виступає формування і ефективне функціонування НССК.

Окремо варто сказати і про *громадські організації* (наприклад: Ініціатива громадянської стійкості (CRI), Інститут Костюшко, Детектор Медіа [18], InformNapalm [227], Глобальна організація союзницького лідерства), які ми також вважаємо обов’язковою складовою НССК, через що

їхнє місце та роль, компетенція мають стати предметом наступних самостійних окремих досліджень у рамках сформульованої нами концепції.

Адже на *громадські організації*, на наш погляд, у сфері страткому можуть бути покладені такі *завдання*, як:

- розроблення або зміцнення комплексної системи моніторингу страткому в режимі реального часу;
- участь у створенні стратегічно важливого координаційного органу, відповідального за стратегічну комунікацію як всередині країни, так і за кордоном, і національної системи страткому цілком;
- підвищення обізнаності у тому, що є наріжним каменем стійкості національних систем страткому до зовнішніх та внутрішніх впливів, зосібна загроз і небезпек;
- вивчення міжнародного досвіду та участь в обміні практичними навичками та ноу-хау з іншими країнами та партнерами, суб'єктами страткому щодо функціонування відповідних національних систем;
- заохочення та сприяння міжнародному і багатосторонньому політичному діалогу з метою інтеграції зусиль у формуванні справедливого миру і збалансованої безпекової конфігурації світу;
- проведення аудиту комунікаційних спроможностей українських лобістів, державних і недержавних установ в інших країнах щодо рівня та стратегічного потенціалу реалізації державної політики страткому за кордоном;
- узагальнення моніторингово-аналітичних матеріалів суб'єктів НССК, які містили інформацію наративи про Україну, поширені в іноземних медіа за певний період або серед певних цільових аудиторій;
- здійснення аналізу медіа у визначених країнах на предмет вживання мов локальних медіа;
- оцінка проукраїнських стратегічних ініціатив, дослідження рівня їх впливу на цільові аудиторії;

- створення прозорості та вимірної системи оцінки з відстеження ефективності зусиль для підвищення стійкості національних систем стратегічної комунікації;

- участь у формуванні повоєнного іміджу нашої держави у зарубіжних країнах;

- підготовка пропозицій щодо реформування чинних форматів багатосторонньої співпраці на основі принципів розвитку ефективного співробітництва тощо.

Однак фактично на цьому етапі державотворення саме підхід до формування системи суб'єкти забезпечення національної безпеки становить основу суб'єктного складу НССК. Поза тим важливо усвідомлювати, що кожен із них функціонує у рамках певного визначеного кола суспільних і правових відносин. Тож, аналізуючи діяльність, у нашому випадку МОУ, необхідно зважати на правові відносини у воєнній сфері, однак не звужувати стратком лише до дій військових, так само як і здійснення МЗС України публічної дипломатії і зовнішньополітичної діяльності не обмежує стратком лише зовнішнім вектором.

Отже, здійснивши дослідження підходів до суб'єктного складу НССК, окремо проаналізувавши діяльність МО України, нижче формулюємо авторський варіант *моделі національної системи стратегічних комунікацій*.

3.3 Модель національної системи стратегічних комунікацій

Логічним і важливим завершальним етапом будь-якого дослідження виступає презентація авторської моделі національної системи страткому, виявлення та з'ясування сформованих підходів до цього.

У статті О. Сальнікова, В. Кушнір, О. Чернобая ілюструється три типи моделі будови НССК на прикладі *воєнної сфери*:

1) *створення підрозділу радників зі стратегічних комунікацій у групі спеціальних радників* – забезпечує ефективність за реалізацією страткому на стратегічному рівні;

2) *запровадження посади окремого заступника начальника штабу зі стратегічних комунікацій* із відповідними підпорядкованими підрозділами, які опікуються військовими зв'язками з громадськістю, аналізують інформацію, що надходить від ЗМІ, взаємодіють зі ЗМІ для поширення власних меседжів (повідомлень), а також спрямовують і координують інформаційні, психологічні операції, операції із цивільно-військового співробітництва, впливають на важливих дійових осіб. Заступник начальника штабу зі стратегічних комунікацій також є радником командувача з цих питань;

3) *надання максимального обсягу повноважень начальнику зі стратегічних комунікацій*, який при цьому обіймає посаду спеціального заступника командувача. Крім безпосереднього доступу до командувача, він має повну свободу нагляду за всією діяльністю стратегічних комунікацій [155, с. 87].

Звертаємо увагу і на спроби будови *секторальної системи страткому* в енергетичній сфері. У такому аспекті заслуговує на увагу стаття М. Чеховської та О. Уфімцевої, в якій описано модель системи стратегічних комунікацій між Україною та НАТО з питань енергетичної безпеки [203].

Пропонована авторками модель може слугувати прикладом для реалізації в інших сферах життєдіяльності, зважаючи на виділені функції системи страткому, його завдання [203, с. 103–104].

Також цікавими є міркування авторкинь щодо: 1) необхідності застосування до суб'єктів страткому „дії законів композиції і субординації, який полягає в налагодженні цільних контактів між структурними одиницями, узгодженості їхніх цілей, завдань і функцій” [203, с. 104]; 2) „стадій реалізації системи страткому” [203, с. 105].

Для нас важливим є виділення авторками трьох спеціалізацій серед суб'єктів страткому:

- 1) *регіональна* – національні та структури НАТО;
- 2) *галузева* – акцентує увагу на відповідних об'єктах забезпечення енергетичної безпеки;
- 3) *організаційна* – варто розрізняти як об'єкти, так і суб'єкти безпосереднього забезпечення енергетичної безпеки, а також суб'єкти здійснення стратегічних комунікацій [203, с. 106].

Суб'єктна система має будуватися виходячи із функціональної складової і функціонального призначення системи стратегічних комунікацій.

Функції як основні напрями діяльності суб'єкта страткому опосередковані поставленими перед ними завданнями.

Так, наприклад М. Чеховська та О. Уфімцева до *функцій системи стратегічних комунікацій з питань енергетичної безпеки* включають: прогностну; регулятивну; новаторську, або функцію розвитку; інформативну, або роз'яснювальну; аналітичну; інформаційну; координаційну; інтегративну; формування цілісності. [203, с. 103–104].

На їхню думку, *функції є похідними від мети*. Зокрема, розглядаючи застосування страткому в енергетичній сфері, вони визначають, що *метою формування системи стратегічних комунікацій з питань енергетичної безпеки* має бути:

- захист енергетичної безпеки від загроз ззовні;
- організація ефективної діяльності суб'єктів забезпечення енергетичної безпеки;
- запобігання ризикам і загрозам енергетичної безпеки;
- формування адекватної реакції на ризики та загрози енергетичній безпеці;
- ліквідація та мінімізація наслідків впливу загроз енергетичній безпеці;

- підвищення рівня поінформованості громадян різних держав щодо результатів спільних дій, спрямованих на недопущення або мінімізацію загроз енергетичній безпеці [203, с. 102].

Як змогли переконатися із викладеного вище, функції страткому детерміновані сферою застосування.

Такий підхід також встановлюємо і при окресленні завдань окремих суб'єктів НССК.

Зокрема, зазначається, що Управління стратегічних комунікацій Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України є структурним підрозділом Апарату, на який покладаються:

- 1) організація та реалізація заходів державної інформаційної політики у воєнній сфері;
- 2) координація і синхронізація заходів стратегічних комунікацій Збройних Сил України.

Управління стратегічних комунікацій здійснює загальне керівництво стратегічними комунікаціями Збройних Сил України.

Основними *завданнями* Управління стратегічних комунікацій є:

- 1) *організація, координація, синхронізація та контроль* за реалізацією заходів стратегічних комунікацій у Збройних Силах України;
- 2) забезпечення ефективної *взаємодії* суб'єктів стратегічних комунікацій Збройних Сил України;
- 3) *розвиток спроможностей* Збройних Сил України з питань стратегічних комунікацій та проведення їх оцінювання;
- 4) *розробка й уточнення* планувальних документів стратегічного застосування Збройних Сил України, інших складових сил оборони в частині, що стосується питань стратегічних комунікацій [196].

Однак коли йдеться про формування *національної системи стратегічних комунікацій*, то мають бути визначені функції усієї системи, які мають пріоритетний характер і реалізуються у конкретних сферах життєдіяльності з урахуванням предметної компетенції відповідних суб'єктів страткому.

Тож ключові засади страткому, що впливають на його функції:

- супроводження стратегії;
- реалізації стратегії;
- коригування алгоритмів стратегії;
- формування позитивного образу суб'єкта страткому;
- формування стійких цінностей;
- індоктринації ідейно-культурного ландшафту, що дає можливість легітимувати та сприймати як власні різноманітні ідеологічні алгоритму управління;
- досягнення стратегічних цілей;
- посилення взаємодії, координації, синхронізації та контролю за суб'єктами страткому;
- встановлення і підтримки легітимності держави через зусилля, спрямовані на: збереження, пристосування або дестабілізацію чинної моделі політичної влади.

Функції НССК опосередковані завданнями, які мають ставитися до цієї системи [205].

Якщо виходити із необхідності побудови національної *системи* стратегічних комунікацій як мети, то формуються такі завдання для її досягнення [7, с. 204]:

- розширення можливостей сектору безпеки і оборони у сфері стратегічних комунікацій на стратегічному та операційному рівнях, а також розвиток культури стратегічних комунікацій державних органів влади України;

- налагодження міжвідомчої взаємодії у сфері стратегічних комунікацій у спосіб запровадження сучасних і дієвих комунікативних механізмів та процесів;
- створення можливостей для навчання стратегічних комунікацій представників сектору безпеки і оборони та української влади загалом на базі багатосторонніх і двосторонніх форматів.

На думку одного із засновників теорії стратегічних комунікацій в Україні В. Ліпкана [79; 83], ключовим завданням *національної системи стратегічних комунікацій* виступає гарантування реалізації стратегічних національних інтересів через реалізацію ключових стратегем у контексті реалізації геостратегії Української держави [71, с. 712–730].

Важливим і окремим напрямом досліджень має стати формулювання *принципів* формування і функціонування національної системи стратегічних комунікацій [174].

Наступним етапом після формування і легітимації зазначеної системи має виступати розроблення організаційно-функціональної структури, наслідком чого і має стати розуміння: 1) суб'єктного складу НССК; 2) конкретної компетенції кожного суб'єкта при реалізації державної політики у сфері страткому.

Існує чимало підходів, де автори, наголошуючи на необхідності формування системи, вказують лише на **єдиний державний орган** для координації і контролю реалізації єдиної стратегії комунікацій суб'єктів сектору безпеки та оборони з цих питань, а також інші заходи [67, с. 29–33].

Модель системи суб'єктів страткому має складатися із таких елементів:

- робочі органи РНБОУ;
- ЦОВВ;
- центри при ЦОВВ;
- робочі групи.

Також можна навести приклади інших підходів до моделювання суб'єктної системи. Зокрема в рамках вже апробованої в інформаційній сфері моделі [10] доцільно розглядати і такий підхід:

- *центральний орган виконавчої влади*, відповідальний за формування та реалізацію державної політики у сфері страткому, головний орган в національній системі стратегічних комунікацій зі спеціальним статусом (можна розглядати утворення єдиної організаційної структури, з підпорядкуванням прем'єр-міністру або першому віцепрем'єр-міністру;

- *консультативний орган РНБОУ або міжвідомча комісія РНБОУ*, яка має складатися із керівників відповідних підрозділів страткому центральних органів виконавчої влади, що на систематичній основі вироблятимуть відповідні рекомендації та вноситимуть обов'язкові для виконання пропозиції для всіх суб'єктів національної системи страткому;

- *єдина професійна мережа спеціалістів зі стратегічних комунікацій ЦОВВ* з метою їх фахової підтримки та розвитку;

- *механізм централізованого фінансування державної політики страткому*;

- *механізм спільних, узгоджених та скоординованих заходів суб'єктів НССК*;

- *механізм контролю над діяльністю суб'єктів НССК*.

Д. Дубов та А. Баровська, вказуючи на „периферійність комунікації”, „різність стратегічного комунікативного плану та плану стратегічних комунікацій, в діяльності установ, пропонують таку модельну організаційно-функціональну структуру:

- *складові елементи (структуру) сфери стратегічних комунікацій* відповідно до компетенції органу влади;

- *завдання (повноваження) органів управління, відповідальних за їх реалізацію*;

- *відомчий механізм координації та контролю зазначеної діяльності* [30, с. 14].

Власний варіант моделі системи страткому пропонують і М. Чеховська, О. Уфимцева [203, с. 107]. Її елементи є вельми спірними, через що нами було виділено помилки і при спробі формулювання такої моделі поділено їх на декілька груп.

До *концептуальних помилок*, на наш погляд, з урахуванням системології, теорії кібернетики та методології системного підходу належать:

- відсутність визначених об'єктів стратегічних комунікацій;
- вказівка на вплив внутрішнього та зовнішнього середовища лише на завдання, а не на систему загалом;
- відсутність чіткого визначеного управляючого параметру;
- відсутність визначеної точки входу та виходу (результату) системи;
- відсутність вказівки на зв'язки між елементами системи, координацію та синхронізацію функціонування елементів усієї системи;
- відсутність уявлення системи забезпечення;
- у поданій для аналізу моделі відсутній механізм управління.

До *технологічних помилок* належать:

- *практичні засади* виражені крізь блоки: нормативно-правових засад функціонування, інституційного забезпечення і функцій. Засади функціонування не обмежуються лише нормами права, упущені такі важливі процеси забезпечення, як: інформаційне, аналітичне, фінансове, розвідувальне тощо. Саме тому в рамках принципової моделі застосовується метод абстракції, на відміну від методу деталізації. Неправильно виражати заходи через функції, не згадуючи при цьому методи та завдання.
- виділяючи наукові засади, та їх компоненти: принципи і закони, формується враження про нечітке уявлення авторами сутності та змісту таких понять, як „принцип” і „закони”. Адже вживання терміна „закони” вважається неточним, оскільки не зрозуміло: йдеться про нормативний акт чи про філософську категорію пізнання;

- пов'язуючи суб'єктів системи та компоненти страткому автори не дають навіть натяку на свою думку, залишаючи чимало питань про цей зв'язок і його авторську інтерпретацію;

- пов'язування ефективності із стабілізаційним та запобіжним напрямками є порушенням правил логічного порівняння, адже стабілізаційний стосується функціонування системи, а запобіжний – вектора та завдань, мети функціонування системи. Тобто ці напрями є різними за формою.

Резюмуючи вищесказане, зауважимо: запропонований М. Чеховською та О. Уфімцевою варіант більше схожий на хаотичний набір базових елементів недосконалої неструктурованої системи, він не віддзеркалює особливостей страткому, не розкриває його специфіки та притаманних рис.

У цьому випадку треба відходити від схоластичних спроб поєднання різних за своїми ознаками величин, як це роблять окремі автори, прагнучи без розуміння сутності загального, скласти це розуміння із інтерпретації окремих елементів [174]. Такий підхід є некоректним, оскільки розуміння цілісного явища не завжди відбувається через підлаштування аналізу окремих суб'єктивно визначених його складових елементів.

Відзначимо і оригінальність підходу інших авторів, які виділяють центри координації системи стратегічних комунікацій відповідно до напрямів діяльності різних гілок влади:

- 1) Офіс Президента України, Секретаріат Кабінету Міністрів – виконавча гілка влади;
- 2) Апарат Верховної Ради – законодавча гілка влади;
- 3) Апарат Ради національної безпеки і оборони та Міністерство оборони України – сектор безпеки і оборони) [111, с. 63].

До ключових НПА, якими регулюються суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій, належать:

- *план дій* зі стратегічних комунікацій [221];
- *дорожня карта (План заходів з імплементації Дорожньої карти Партнерства);*

- партнерство;
- стратегія розвитку національної системи стратегічних комунікацій;
- концепція стратегічних комунікацій.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, висловлюємо такі міркування:

Одним із варіантів моделі, заснованої на ситуаційному управлінні є екстраполяція моделі ситуаційних центрів – системи, призначеної для розв’язання управлінських завдань методами ситуаційного управління, що базується на аналізі можливих варіантів дій з урахуванням поточного стану об’єкта і прогнозу наслідків управлінських рішень [154, с. 64].

Отже, **авторська модель національної системи стратегічних комунікацій має** такий вигляд:

- Національний центр стратегічних комунікацій України;
- Урядовий центр стратегічних комунікацій;
- центри страткому органів сектору безпеки і оборони;
- центри страткому центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій,
- резервні центри страткому;
- недержавні центри страткому.

Висновки до третього розділу

Отже, як висновок **констатуємо**:

1) в Україні попри декларування існування окремих інституційних структур досі не створено жодного профільного самостійного окремого державного органу, не кажучи вже навіть про центральний орган виконавчої влади, до повноважень якого б належало формування та здійснення державної політики стратегічних комунікацій;

2) наявні інституції є фрагментарними, локальними, створеними для виконання завдань переважно у сфері інформаційної безпеки, їхні повноваження частково дублюються, чим наперед зменшується ефективність у реалізації як інформаційної політики безпосередньо, так і державної політики страткому;

3) зберігається значний потенціал розвитку інституційної спроможності щодо формування системи страткому, натомість відсутня цілісна концепція як теоретичне й концептуальне розуміння призначення такої системи, її складових і головне – чіткого визначення адміністративно-правового статусу кожного суб'єкта страткому залежно від його функцій та завдань, а також його ролі в означеній системі. Актуальним у цьому плані є узгодження і синхронізація таких процесів і взагалі механізмів реалізації страткому із аналогічними структурами в зарубіжних країнах;

4) застосування еволюційного підходу уможливило констатацію декларативності гасла щодо „формування системи стратегічних комунікацій”, відсутності спроб до створення такої системи, фрагментацію страткому і його звуження до виконання завдань у сфері інформаційної безпеки і лише в контексті війни РФ проти України. На необхідність вибудови системи стратегічних комунікацій як перспективного завдання вказувалось роками, однак ситуація так і залишилася на рівні демагогії. Факт: **національна система стратегічних комунікацій в Україні – не сформована;**

5) не створені ефективні механізми адміністративно-правового регулювання форм і методів гарантування належної взаємодії у сфері страткому;

6) відсутня організаційно-функціональна модель страткому, що спричинило хаотичне формування системи суб'єктів у цій сфері, компетенція яких була обмежена окремими фрагментами протидії дезінформації, формування контрнарративів і реалізації окремих елементів завдань ІІсО, в контексті здійснення положень Стратегії інформаційної безпеки України і

Стратегії національної безпеки України, а також розвитку публічної та культурної дипломатії;

7) нині не можна говорити про наявність навіть модельного розроблення організаційно-функціональної структури моделі страткому з метою подальшої її екстраполяції і фрагментації функцій страткому відповідно до адміністративно-правової компетенції відповідних суб'єктів системи;

8) наявна декларативність у формуванні завдань у сфері страткому і їх реальної реалізації на всіх рівнях публічного управління;

9) унаочнено стихійність процесу інституційних змін та хаотичність правового впливу на суспільні відносини у сфері страткому;

10) відсутня стратегія просування національних інтересів в умовах ведення війни проти України, позиціонування поствоєнної України, зміст проукраїнської політики як європейської держави.

За приклад організації системної взаємодії можна узяти модель такої діяльності ССО ЗСУ [128], що під час підготовки і проведення інформаційно-психологічних акцій та інших інформаційних заходів взаємодіють з обласними державними адміністраціями (обласними військово-цивільними адміністраціями), місцевими органами влади, підрозділами Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України.

Продовження війни і відбудова поствоєнної України вимагають об'єднання:

1) *усіх органів державної влади до єдиної інституційної системи, яка працюватиме на Українську державу і українську націю;*

2) *усіх політичних інститутів та суб'єктів політичної системи, зокрема їхньої політичної волі, а також сил, представлених у ВРУ.*

Будова відповідальної соціальної політики держави прямо залежить саме від них, жодні ефективні норми права не можуть регулювати суспільні відносини, якщо лідери та політичне керівництво держави, політичні інститути не усвідомлюють призначення і ролі права як пріоритетного регулятора суспільних відносин. На ВРУ та КМУ лежить відповідальність за втілення положень актів стратегічної правотворчості, в тому числі і за формування НССК.

Стратегічним завданням політичних еліт є відновлення стратегічного потенціалу, формування ефективної інституційної системи, повернення уніфікованості та синхронізованості актів стратегічної правотворчості і підвищення ролі права як регулятора суспільних відносин.

Це уможлиблюється через прийняття і ухвалення ***Концепції стратегічних комунікацій***, структура якої може бути подана через послідовне розкриття таких блоків:

- визначення призначення концепції, його місця в ієрархічній системі НПА, що регулюють суспільні відносини у сфері формування та реалізації державної політики страткому;
- визначення основних термінів та понять;
- опис інституційного ландшафту функціонування НССК;
- визначення складових суспільних відносин у сфері страткому;
- визначення засад державної політики стратегічних комунікацій, зосібна об'єктів страткому;
- формулювання мети, завдань, функцій, принципів та методів функціонування НССК;
- визначення суб'єктного складу НССК із чітким розподілом повноважень відповідно до предметної компетенції кожного ЦОВВ
- визначення методів стратегічних комунікацій відповідно до цілей реалізації державної політики страткому із урахуванням повноважень суб'єктів НССК;

- визначення прогностно-індикативних показників реалізації державної політики страткому.

Це вимагає відходу від порожніх розмов та недосяжних прогностичних значень, планів та перспектив, і переходу до реального на практиці утворення національної системи стратегічних комунікацій, здійснення радикальних синхронізованих як організаційних реформ, інституційного дизайну, так і уніфікації уже проведеного і розроблення нової правової бази з метою утворення несуперечливої та ієрархічної системи нормативних актів, які регулюють суспільні відносини у сфері страткому. Адже низький рівень синхронізації та координації суб'єктів його системи залишається одним із наріжних каменів і проблемних питань, які потребують першочергового розв'язання.

У дисертації було продемонстровано, що більшість авторів при спробі моделювання систем стратегічних комунікацій, різноманітних версій їхніх моделей недооцінюють складність системної упорядкованості всієї системи, ідентифікуючи цілісну систему із виконанням чи то окремих функцій, чи то реалізацією комунікативної політики, чи то діяльністю одного ЦОВВ або РНБОУ.

Ігнорується важливість розуміння того, що НССК є складною системою і, отже, нелінійно реагує на впливи будь-якої природи. Саме тут доречно звернутися до занедбаної у рамках правових наук теорії управління, в межах якої окремо вивчається телеологія – наука про цілі, як ключовий та смислоутворювальний елемент системи.

Мета створення і функціонуванні НССК є ключовим елементом, саме мета, за вченням П. Друкера [27], виступаючи важливим структурним елементом системи, формує стратегічний зріз світогляду: стратегічне мислення, стратегічне управління, і нарешті стратегічні комунікації. Цю тонку грань більшість дослідників так і не змогли відчутти, загрузнувши в аналізі комунікативних технологій і усіляких казуїстичних інтерпретаціях поєднання двох термінів, так і не відчувши саме *стратегічного змісту*.

У рамках стратегічних комунікацій, зокрема формування НССК, потрібно виходити із ситуаційного аналізу, тобто аналізу середовища функціонування. Далі відбувається композиція цілей НССК, адже найбільш типовою помилкою є формулювання напрямів та векторів розвитку і діяльності НССК або через функції окремих його компонентів або через функції суб'єктів страткому.

Стратком становить самостійний напрям державної політики, отже, у нього є власні цілі, складовими яких можуть виступати завдання чи його суб'єктів, чи окремих складових компонентів.

Тому одним із варіантів моделі, заснованої на ситуаційному управлінні, виступає екстраполяція моделі ситуаційних центрів – системи, призначеної для розв'язання управлінських завдань методами ситуаційного управління, що базується на аналізі можливих варіантів дій з урахуванням поточного стану об'єкта і прогнозу наслідків управлінських рішень [154, с. 64].

Отже, **авторська модель національної системи стратегічних комунікацій** має такий вигляд:

- Національний центр стратегічних комунікацій України;
- Урядовий центр стратегічних комунікацій;
- центри страткому органів сектору безпеки і оборони;
- центри страткому центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій,
- резервні центри страткому;
- недержавні центри страткому.

Збройна агресія РФ проти України зумовила необхідність поступового відходу від демагогічних закликів щодо *„необхідності формування національної системи страткому”*, до обговорення конкретних моделей її впровадження тут і зараз. Адже це інклюзивний процес, який має об'єднувати не лише державних та політичних стейкхолдерів, а й експертну спільноту, медіа з метою становлення України лідером, суб'єктом,

впливовим гравцем, закладаючи підвалини для реалізації довгострокової і системної політики.

Трансформація парадигми сучасного збройного конфлікту, його масштабність, каскадність і комплексність мають спричинити реальні структурні процеси у системі управління від кожного суб'єкта НССК.

Поки в більшості наукових досліджень копирсаються у переліку можливих варіантів удосконалення *процесів*, нами запропоновано вийти на інший – стратегічний рівень, та розробити систему управління цілями на підставі ситуаційного аналізу і ситуаційного моделювання з урахуванням нелінійності систем, а також адаптивності безпосередньо НССК.

Визнано, що найбільш повно і послідовно така система впроваджена в рамках МОУ та ЗСУ, де сформована вертикально інтегрована система стратегічних комунікацій у методологічно вивіреному руслі: система управління, система забезпечення, суб'єкти та об'єкти, відносини та зв'язки між ними, внутрішні та зовнішні впливи, цілі системи і подальший алгоритм корекції управління відповідно до мінливого середовища ресурсного й інших видів потенціалів, принципи функціонування (оперативність, стійкість, безперервність, скритність).

Відзначено, що підґрунтям розвитку стратегічних комунікацій України виступає відповідна система адміністративно-правового регулювання, основу якої становлять акти стратегічної правотворчості, а також програмно-цільові документи, які регулюють суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій, визначаючи чіткий адміністративно-правовий статус відповідних, визначених у відповідному законодавстві суб'єктів.

Розв'язати підняте вище питання пропонуємо через впровадження таких кроків:

- 1) розроблення *Концепції стратегічних комунікацій* як акта стратегічної правотворчості, затвердженої указом президента і уведеного в дію відповідним рішенням РНБОУ;

- 2) на підставі названої Концепції:

- внесення відповідних змін Положень про конкретний ЦОВВ, із визначенням правової компетенції кожного суб'єкта НССК або
- розроблення концепції страткому конкретного суб'єкта відповідно до інтеграції його функціональних повноважень.

За базову модель, з урахуванням вираженого ставлення до певних недоліків, пропонується узяти Концепцію стратегічних комунікацій МО України та ЗС України.

Стратегічні комунікації мають виступати логічним продовженням стратегічної політики в частині нарощування політико-дипломатичної взаємодії України з державами світу, адже вони спрямовані не на досягнення короткострокових ефектів, а на створення міцного фундаменту для послідовного, системного й ефективного партнерства, проактивної та прагматичної співпраці між Україною і країнами світу, заснованого на взаємній повазі, взаємних інтересах, взаємній вигоді.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукового завдання, яке полягає у встановленні на підставі аналізу доктринальних і нормативних джерел правових особливостей формування національної системи стратегічних комунікацій в Україні. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано такі основні висновки.

1. Визначено правові передумови легітимації стратегічних комунікацій в рамках нових реалій зміни світопорядку і переосмислення ролі та дієвості права як регулятора суспільних відносин. Здійснений аналіз рефлексії поняття стратегічних комунікацій у чинних нормативно-правових актах уможливив виснувати недостатній рівень його правової визначеності. Сформульовано потребу у чіткому аналізі складових суспільних відносин у сфері страткому, з їхнім наступним чітким описом. На підставі викладеного формується гіпотеза про існування самотійного виду суспільних відносин – *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*. Узагальнюється, що одним із механізмів розв'язання порушених у дисертаційній роботі питань, є ухвалення відповідного нормативно-правового акта, найбільш імовірно у вигляді акта стратегічної правотворчості. Для цього є всі правові підстави: 1) існування окремого кола суспільних відносин; 2) наявність значної кількості взаємопов'язаних компонентів; 3) кореляція та синхронізація функціонування усіх компонентів, залежність результату від успішного функціонування кожного елемента системи страткому. Констатовано, що адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій сприятиме ефективному функціонуванню зазначеної системи, а це впливатиме на прогнозований, запланований стратегічний розвиток нашої суверенної держави.

2. З'ясовано зміст поняття стратегічних комунікацій, виокремлено основні суттєво важливі для ефективного правового регулювання їх **характеристики**: 1) будуються і ґрунтуються передусім на стратегії розвитку державу і секторальних стратегіях державної політики; 2) утворюють специфічне *стратегічне середовище*, а в ньому новий вид суспільних відносин, в якому формуються, творяться і реалізуються всі рівні публічного управління – *суспільні відносини у сфері стратегічних комунікацій*; 3) спрямовані на досягнення стратегічного результату через використання специфічного стратегічного інструментарію: стратегічний вплив, стратегічна політика, стратегічний курс держави, стратегічне планування, прогнозування, передбачення; 4) необхідність забезпечення актами стратегічної правотворчості, які мають бути органічно пов'язані між собою спільною стратегічною метою; 5) зумовлюють правове регулювання взаємодії та координації компетентних суб'єктів страткому; 6) знаходять зовнішнє вираження через правові й організаційні форм здійснення; 7) виступають системним інструментарієм досягнення національної самоідентичності; 8) чітко ідентифікують та формують алгоритми управління континуумом суперництва і стратегічного протистояння; 9) становлять за своїм змістом ефективну політику утвердження державності; 10) формують для реалізації у практичній площині цілісний вимір системної стратегії розвитку держави. Сформульовано авторське визначення поняття **стратегічні комунікації** – індоктринація стратегічними архітекторами у свідомість національних і зарубіжних суб'єктів українських національних цінностей, стратегічних інтересів, стратегічних цілей на всіх рівнях стратегічного управління через цілеспрямовану, врегульовану нормами права узгоджену синхронізацію діяльності всіх компетентних суб'єктів страткому із відповідним системним супроводженням та реалізацією в рамках національної стратегії.

3. Сформовано типологічну модель наукових підходів до формування поняття стратегічних комунікацій як правової категорії, зокрема виділено такі: 1) комунікаційний; 2) інформаційно-інтеракціоністський; 3) діяльнісний; 4) процесний; 5) політико-управлінський; 6) безпековий; 7) інструменталістський. Виділено ключові ознаки, які характеризують визначення по кожному із визначених нами підходів.

4. Сформульовано правовий вимір формування національної системи страткому через рефлексії описаних процесів у Щорічних Посланнях Президента України. Відзначено, що в Україні досі тривають дискусії щодо *„необхідності формування національної системи стратегічних комунікацій”* – її окремих елементів, їхнього співвідношення тощо. Натомість втрачено цінний час, суттєві можливості для впровадження цієї системи на національному рівні та формування її ефективної організаційно-функціональної структури. Це, зокрема, стало однією із суттєвих причин відсутності чітких критеріїв та науково обґрунтованих стратегічних прогнозів із визначенням беззаперечного факту невідворотності збройної агресії РФ проти України. Науково і фактологічно доведено, що за Президентства П. Порошенка здійснювалися практичні кроки до розвитку системи страткому. Зокрема, 2016 рік ми визначили роком страткому, коли було: 1) артикульовано на існування стратегічних комунікацій як окремого об’єкта; 2) визначено його складові елементи; 3) відділено стратком від комунікаційної політики; 4) закладено фундамент для формування *державної політики стратегічних комунікацій і формування відповідної національної системи стратегічних комунікацій*. Однак із приходом до влади команди В. Зеленського протягом 2019–2021 років взагалі не було жодної згадки про стратегічні комунікації, а у 2022 році на них було вказано у відповідній аналітичній доповіді лише в контексті необхідності *„посилення потенціалу”*. Отже, із наведеного вище логічно випливає, що нехтування стратегічними комунікаціями, з-поміж іншого і ліквідація 2 вересня 2019 року Міністерства інформаційної політики України, стали суттєвою

помилкою команди В. Зеленського як при здійсненні внутрішньої, так і при реалізації зовнішньої політики.

5. Визначено стан правового регулювання національної системи стратегічних комунікацій через здійснення догматико-юридичного аналізу відповідних актів стратегічної правотворчості, а також логіко-семантичний аналіз наукових праць, присвячених проблемам правового регулювання суспільних відносин у сфері страткому. Стверджується про відсутність системного підходу щодо як впровадження цієї системи, так і формування ефективної системи її правового регулювання. Запропоновано розробити *Концепцію національної системи стратегічних комунікацій*, на підставі якої відповідно до видів складових суспільних відносин у сфері страткому, розробити: 1) Стратегію публічної дипломатії; 2) Стратегію інформаційної і кібербезпеки (вже розроблено); 3) Стратегію військових зв'язків (може бути включено окремим розділом у Стратегію воєнної безпеки України); 4) Стратегію інформаційно-психологічних операцій; 5) Стратегію просування цілей Української держави.

6. Узагальнено етапи *еволюції інституціоналізації національної системи стратегічних комунікацій в Україні через послідовний аналіз правової компетенції Національного координаційного центру кібербезпеки як робочого органу Ради національної безпеки і оборони України, Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України, Центру протидії дезінформації як робочого органу РНБОУ*. Констатується необхідність зміни мети формування Національного координаційного центру кібербезпеки, яка в контексті утворення національної системи страткому може мати такий вигляд: підвищення рівня взаємодії та координації діяльності суб'єктів стратегічних комунікацій у сфері забезпечення кібербезпеки, сприяння у створенні умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави на основі стратегічних національних інтересів у сфері кібербезпеки, аналізу

наявних і потенційних кіберзагроз, цілей та завдань забезпечення кібербезпеки України. Стверджується необхідність чіткого дублювання повноважень між Центром страткому і ЦПД, встановлено, що завдання ЦПД дублюють аналогічні завдання, визначені в Стратегії інформаційної безпеки; наголошено на інституційній невідповідності: якщо НКЦБ і ЦПД визначені робочими органами РНБОУ, то центр страткому такого статусу як окремий суб'єкт правовідносин не має. Констатовано про відсутність на нинішньому етапі державотворення організаційних структур, до функціональних обов'язків яких входило б формування та реалізація державної політики стратегічних комунікацій, тобто констатуємо на підставі наукового дослідження про **відсутність на сучасному етапі єдиної стійкої національної системи стратегічних комунікацій.**

7. Здійснене розрізнення стратегічних комунікацій від комунікаційної політики і комунікативних технологій уможливило сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо війни проти України з позицій стратегічних комунікацій, а також подати практичні результати дослідження, в яких унаочнено корінні відмінності стратегічних комунікацій від комунікаційної політики: 1) стратегічні комунікації конструюють та змінюють соціальне середовище і соціальну реальність загалом; 2) їхня трансформація не лише впливає на індивідуальну й соціальну поведінку, а й визначає її; 3) стратегічні комунікації спираються на стратегію, виступають дієвим інструментом адаптації глобального смислоутворювального проєкту до сучасних реалій та трендів, правової реальності. Додатково акцентовано, що в актах стратегічної правотворчості, зокрема у Стратегії воєнної безпеки України, вказано: „стратегічні комунікації та інформаційна політика”, тобто ці два терміни подаються у вигляді окремих рядоположних словосполучень як різні поняття.

8. Розкрито зміст правових аспектів формування національної системи стратегічних комунікацій, обґрунтовано необхідність виокремлення окремого виду державної політики – державна політика стратегічних комунікацій. Сформульовано відповідне поняття: *вектор державної політики стратегічних комунікацій* – напрям державної політики, який має чітко визначене коло суспільних відносин (суб'єкти, об'єкти, юридичні факти) і суттєво важливі системні характеристики свого опису, стратегічне спрямування та очікувані результати від його реалізації у чіткому зв'язку із національною стратегією та напрямками безпекової політики. Виділено причини, які заважають формуванню національної системи стратегічних комунікацій, *не функціонують як єдина інституційна система*. Висновується, що сьогодні державні органи, відповідальні за реалізацію стратегічних комунікацій, *не функціонують як єдина інституційна система*. Обґрунтовано наукову гіпотезу: продовження війни і відбудова поствоєнної України вимагають об'єднання: 1) *всіх органів державної влади до єдиної інституційної системи*, яка працюватиме на Українську державу і українську націю; 2) *всіх політичних інститутів та суб'єктів політичної системи*, зокрема їхньої політичної волі, а також сил, представлених у ВРУ; 3) уніфікації актів стратегічної правотворчості відповідно до спільної мети, визначеної та легітимованої в окремому концептуальному НПА.

9. Визначено суб'єктів національної системи стратегічних комунікацій через послідовний аналіз правової компетенції: МО України, СБУ, ДПС України, ситуаційні центри, колишнє Міністерство інформаційної політики України, МЗС України, Офіс реформ КМУ, РНБОУ, ВРУ. Констатовано на важливості наявності у кожного суб'єкта НССК чітко визначеної адміністративно-правової компетенції в рамках або Положення про відповідний ЦООВ, або профільних концепцій, як це зроблено, в рамках МО України. Наголошено на необхідності визначення правового статусу Президента України у формуванні та реалізації державної політики стратегічних комунікацій, а також місця і ролі у формуванні національної системи стратегічних комунікацій. Окремо вказано на такий суб'єкт, як

громадські організації, сформульовано відповідні їхні завдання у реалізації державної політики стратегічних комунікацій.

10. Запропоновано модель національної системи стратегічних комунікацій, чому передував аналіз функціональної складової кожного суб'єкта, функціонального призначення системи, завдань національної системи страткому, принципів її формування і функціонування. Авторська модель *національної системи стратегічних комунікацій* має такий вигляд: 1) Національний центр стратегічних комунікацій України; 2) Урядовий центр стратегічних комунікацій; 3) центри страткому органів сектору безпеки і оборони; 4) центри страткому центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій; 5) резервні центри страткому; 6) недержавні центри страткому. Ефективне функціонування описаної моделі уможлиблюється через відповідний механізм правового регулювання, який має таку структуру: розроблення ***Концепції національної системи стратегічних комунікацій*** як акта стратегічної правотворчості, затвердженої указом президента і уведеного в дію відповідним рішенням РНБОУ. Вона має складатися із таких блоків, які передбачають визначення: призначення концепції, її місця в ієрархічній системі НПА, що регулюють суспільні відносини у сфері формування та реалізації державної політики страткому; 2) основних термінів та понять; 3) складових суспільних відносин у сфері страткому; 4) засад державної політики стратегічних комунікацій, і з-поміж них об'єктів страткому; 6) суб'єктного складу НССК із чітким розподілом повноважень згідно з предметною компетенцією кожного ЦОВВ; 7) методів стратегічних комунікацій відповідно до цілей реалізації державної політики страткому із урахуванням повноважень суб'єктів НССК; 8) прогнозно-індикативних показників реалізації державної політики страткому, а окрім того: 9) опис інституційного ландшафту функціонування НССК; 10) формулювання мети, завдань, функцій, принципів та методів функціонування НССК.

На підставі цієї Концепції необхідно: 1) внести відповідні зміни до Положень про конкретний ЦОВВ із фіксацією правової компетенції кожного суб'єкта НССК або 2) розробити концепції страткому конкретного суб'єкта відповідно до інтеграції його функціональних повноважень. За базову модель, з урахуванням визначених в нашій роботі недоліків, пропонується узяти Концепцію стратегічних комунікацій МО України та ЗС України. Запроваджена модель як національної системи страткому, так і її правового регулювання, утворить можливості для ефективнішої реалізації стратегічного потенціалу нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз загроз національній безпеці у сфері внутрішньої політики. Київ : НІСД, 2024. 31 с.
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». Київ : НІСД, 2015. 684 с.
3. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». Київ : НІСД, 2017. 928 с.
4. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». Київ : НІСД, 2018. 688 с.
5. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України» за 2020 рік. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/poslannya-prezydenta-ukrayiny/analitichna-dopovid-do-shchorichnoho-poslannya-0>.
6. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України» за 2021 рік. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/poslannya-prezydenta-ukrayiny/analitichna-dopovid-do-shchorichnoho-poslannya>.
7. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». Київ : НІСД, 2016. 688 с.
8. Андрусішин Ю. Психологічні передумови ефективного поширення інформації у межах реалізації стратегічних комунікацій. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна*

безпека : матеріали XIII Всеукр. наук. конф. молодих учених, студентів та курсантів (м. Київ, 10 квіт. 2022 р.) / НА СБУ. Київ, 2022. С. 10–14.

9. Баровська А. В. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 1 (34). С. 147–152.

10. Баровська А. Інституційне забезпечення державної комунікативної політики: досвід країн Європи : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2014. 40 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-05/Dopovid_Barovska.pdf

11. Благодарний А., Кононець О. Стратегічні комунікації у секторі безпеки і оборони України. *Молодий вчений*. 2023. № 1 (113). С. 5–9.

12. Блащук С. Формування комунікативних зв'язків як складова комунікативної стратегії діяльності інститутів сектору безпеки і оборони. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека* : матеріали XIII Всеукр. наук. конф. молодих учених, студентів та курсантів (м. Київ, 10 квіт. 2022 р.) / НА СБУ. Київ, 2022. С. 94–96.

13. Войтко О. В. Оцінювання ефективності функціонування системи стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України. *Системи управління, навігації та зв'язку*. 2018. Вип. 3 (49). С. 97–99.

14. Гавриленко І. І. Геополітичний вимір публічної дипломатії США. *Міжнародні відносини*. Серія : Політичні науки. 2014. № 3. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2240.

15. Гарькавий Є. М. Генезис інституціоналізації стратегічних комунікацій сил оборони в умовах сучасного інформаційного протистояння. *Гілея*. Вип. 146, (№ 7), ч. 3. Політичні науки. С. 41–46.

16. Головка І. Базові детермінанти формування ліберально-демократичних процесів у трансформаційних суспільствах. *Сучасне суспільство: політичні, соціологічні, культурологічні науки*. 2015. Т. 2, № 8. С. 13–26. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/2807>.

17. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегія національної безпеки України в аксіологічному вимірі: від “суспільства ризику” до громадянського суспільства. *Стратегічна панорама*. 2005. № 2. С. 13–27.

18. Громадські організації Люблінського трикутника представили в Брюсселі спільний звіт про російську дезінформацію та пропаганду. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт]. URL: <https://mfa.gov.ua/news/gromadski-organizaciyi-lyublinskogo-trikutnika-predstavili-v-bryusseli-spilnij-zvit-pro-rosijsku-dezinformaciyu-ta-propagandu>

19. Державно-церковні та суспільно-релігійні відносини в умовах війни Росії проти України : аналіт. доп. / [С. І. Здіорук, В. В. Токман] ; за ред. С. І. Здіорука. Київ : НІСД, 2023. 36 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.07>.

20. Дзьобань О. П. Стратегічні комунікації: до проблеми осмислення сутності. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. № 2. С. 254–264.

21. Ділай А. Проблема становлення стратегічних комунікацій української армії в контексті документів НАТО. *Наукові записки інституту журналістики*. 2019. Т. 1 (74). С. 21–28.

22. Дмитро Кулеба затвердив першу в історії МЗС Комунікаційну стратегію Україна – держави Африки. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт]. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zatverdiv-pershu-v-istoriyi-mzs-komunikacijnu-strategiyu-ukrayina-derzhavi-afriki>.

23. Доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України». Київ : НІСД, 2022. 135 с. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-12/ad-nisd-do-poslannya-prezidenta-ukraini-2022.pdf>.

24. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним

секретаріатом НАТО. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт]. URL: http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/Roadmap_Ukr.pdf.

25. Драгомирецька Н. М. Сучасні тенденції комунікацій у державному управлінні. *Публічне урядування*. 2015. № 1 (1). С. 85–96.

26. Драгомирецька Н. М., Кандагура К. С., Букач А. В. Комунікативна діяльність в державному управлінні : навч. посіб. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 180 с.

27. Друкер П. Виклики для менеджменту ХХІ століття. Київ : КМ Букс, 2020. 240 с.

28. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва : монографія. Київ : НІСД, 2014. 328 с.

29. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 9–24.

30. Дубов Д. В., Баровська А. В. Організаційно-правові проблеми впровадження системи стратегічних комунікацій в Україні. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1 (21). С. 10–17.

31. Думанська В., Гаврилюк Ю. Гендерний вимір стратегічних комунікацій: мовленнєвий аспект. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека* : матеріали ХІІІ Всеукр. наук. конф. молодих учених, студентів та курсантів (м. Київ, 10 квіт. 2022 р.) / НА СБУ. Київ, 2022. С. 26–29.

32. Євмешкіна О. Л. Теоретико-методологічні засади модернізації системи державного стратегічного планування в Україні : дис. ... д-ра держ. упр. : 25.00.01. Дніпро. 2018. 436 с.

33. Єрмоленко В. Голландський референдум про Україну: 5 сценаріїв. *Громадське ТВ* : [сайт]. URL: <http://www.hromadske.tv/world/gollandskiireferendum-pro-ukrayinu-5-stsenariyiv>.

34. Єрошин А. Г. Сучасні підходи до визначення поняття „стратегічні комунікації” : підхід НАТО. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації* : матеріали ІІ Всеукр. наук. конф. (28–29 жовт. 2016 р., м.

Дніпро) : в 2 ч. / [наук. ред. О. Ю. Висоцький]. Дніпро, 2016. Ч. II. С. 109–111.

35. Зеленський в інтерв'ю The Sun: „Це війна, і Україна має всі права захищати свою землю”. *Голос Америки Українською* : [сайт]. URL: <https://www.holosameryky.com/a/zelensky-tse-viyna-i-ukraina-maye-vsi-prava-zahyshchaty-nashu-zemliu/7364287.html>.

36. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні : монографія / [авт. кол.: Г. І. Зеленько (керівник, наук. ред.), Т. А. Бевз, С. Г. Брехаря, М. С. Кармазіна, В. О. Ковалевський, О. Ю. Кондратенко, Н. В. Кононенко, Т. М. Ляшенко, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський]. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.

37. Золотухін Д. Український наратив має утворюватися виключно природнім шляхом, без “планово-квадратного-гніздового підходу”. *Укрінформ* : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2620105-ukrainskij-strategicnij-narativ-matcastina.html>.

38. Іванов О. Історичні наративи російської пропаганди: сутність і особливості нівелювання. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека* : матеріали XIII Всеукр. наук. конф. молодих учених, студентів та курсантів (м. Київ, 10 квіт. 2022 р.) / НА СБУ. Київ, 2022. С. 29–34.

39. Іванова Н. Психологічна складова проактивного забезпечення стратегічних комунікацій. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека* : матеріали XIII Всеукр. наук. конф. молодих учених, студентів та курсантів (м. Київ, 10 квіт. 2022 р.) / НА СБУ. Київ, 2022. С. 34–38.

40. Іжутова І. В. Порівняльна характеристика термінів і визначень у сфері стратегічних комунікацій за стандартами НАТО : глосарій. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2019. 12 с.

41. Іжутова І. Організаційно-правові засади формування та розвитку системи стратегічних комунікацій безпекового сектору України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ : МАУП, 2021. 274 с.
42. Інформаційний супровід соціальних ініціатив Президента України : навч.-метод. матеріали / Т. А. Гузенко, Т. В. Федорів, О. М. Руденко, В. В. Святненко. Київ : НАДУ, 2013. 52 с.
43. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2016. 109 с.
44. Інформаційно-комунікативна діяльність органів публічної влади : монографія / за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. В. Карпенка. Київ : Компринт, 2018. 364 с.
45. Казус Арахамії. *LB.ua. Дорослий погляд на світ* : [сайт]. URL: https://lb.ua/news/2023/11/25/586026_kazus_arahamii_.html.
46. Капштик О. В. Державні механізми стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.05. Хмельницький, 2019. 20 с.
47. Капштик О. В. Поняття і сутність стратегічних комунікацій як засобу забезпечення національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 109–113.
48. Карлова В. В. Ідеологія державотворення. *Публічне управління : термінологічний словник* / [уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін.] ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2018. С. 54.
49. Карлова В. Проблеми формування загальнонаціональної ідеології в Україні. *Вісник Національної академії державного управління*. 2010. № 4. С. 17–24. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-4-4.pdf>.
50. Карпчук Н. П. Стратегічна комунікація ЄС як засіб у боротьбі з дезінформацією. *Політичне життя*. 2019. № 1. С. 52–58. DOI: 10.31558/2519-2949.2019.1.7

51. Коломицева О. В., Васильченко Л. С. Маркетингові комунікації підприємства: стратегічні вектори розвитку в епоху цифрової економіки : монографія. Черкаси : Гордієнко Є. С., 2022. 455 с.

52. Компанцева Л. Ф. Комунікативні виклики інститутам сектору безпеки та оборони світу як передумови виникнення страткому. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1 (12). С. 17–29.

53. Комунікаційна стратегія Верховної Ради України на 2017–2021 роки. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://portal.rada.gov.ua/uploads/documents/44841.pdf>.

54. Комунікаційна стратегія МОН 2017–2020 : схв. рішенням колегії МОН України від 26 трав. 2017 р. № 4/1-15. *Міністерство освіти і науки України* : [сайт]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/komunikacijna-strategiya-mon-2017-2020.pdf>.

55. Комунікаційна стратегія реформи державного управління України : проект. Київ, 2018. 148 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/259123456789/15883/Komunikatsiina_strategiia_reformy_derzhavnoho_upravlinnia_Ukrainy.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

56. Комунікаційна Стратегія Україна – держави Латинської Америки і Карибського басейну 2024–2026 / Міністерство закордонних справ України. Київ, 2024. 14 с. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/ukraina-derzhavi-latinskoi-ameriki-ta-karibskogo-baseynu.pdf>

57. Коник Д. Стратегічні комунікації : посібник для державних службовців. Київ : ОБНОВА КОМПАНІЇ, 2016. 256 с.

58. Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України : наказ Міністерства оборони України від 22 листоп. 2017 р. № 612. *Міністерство оборони України* : [сайт]. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/612_nm_2017.pdf

59. Короткова О. Внесок Президента Леоніда Кравчука у створення позитивного іміджу Української держави у світі. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса* : зб. наук. пр. 2006. Вип. 3. С. 181–190.

60. Культурна спадщина та національна безпека : аналіт. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.] ; за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 58 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08>.

61. Кушнір В. О. Характеристика державного освітнього механізму міжвідомчої взаємодії за напрямом стратегічних комунікацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 112–117.

62. Кушнір В., Іжутова І. Характеристика (джерел) понятійно-категоріального апарату стратегічних комунікацій у сфері оборони: лінгвістичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 5. С. 67–71.

63. Кушнір О. В. Поняття й сутність стратегічних комунікацій в сучасному українському державотворенні. *Право і суспільство*. № 6. 2015. С. 27–31.

64. Кушнір О. В. Поняття та сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні. *GOAL. Глобальна організація союзницького лідерства* : [сайт]. URL: <https://goal-int.org/ponyattya-ta-sutnist-strategichnix-komunikacii-u-suchasnomu-ukrainskomu-derzhavotvorenni/>.

65. Кюблер Х.-Д. Міфи про суспільство знань / [пер. з нім.]. Київ : Дмитро Бураго, 2010. 264 с.

66. Лапутіна Ю. А. Розвиток стратегічних комунікацій в Службі безпеки України як чинник сутнісної трансформації підходів до побудови сучасної Української спецслужби. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2018. № 2 (24). С. 93–103.

67. Лапутіна Ю. А. Стратегічні комунікації у секторі безпеки: сучасний стан правового регулювання та перспективи удосконалення. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1 (21). С. 29–33.

68. Литвиненко В. В. Комунікативна та комунікаційна система – диференціація понять. *Current issues of mass communication*. 2013. Issue 14. С. 30–32.

69. Ліпкан В. А. Безпека стратегічної інфраструктури та стратегічні комунікації в контексті реалізації геостратегії сучасної України. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософсько-політологічні студії*. 2021. № 38. С. 205–216.

70. Ліпкан В. А. Безпекоренесанс (причини та наслідки). *Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник*. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. С. 26.

71. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної Української Держави : монографія. Одеса : Гельветика, 2024. 830 с.

72. Ліпкан В. А. Рада національної безпеки України – державний орган стратегічної комунікації. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 12. С. 3–7.

73. Ліпкан В. А. Роль стратегічних комунікацій в протидії гібридній війні проти України. *GOAL. Глобальна організація союзницького лідерства* : [сайт]. URL: <https://goal-int.org/rol-strategichnix-komunikacij-v-protidii-gibridnij-vijni-proti-ukraini/>.

74. Ліпкан В. А. Синхронізація комунікацій. *Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник*. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. С. 158.

75. Ліпкан В. А. Стратегічні комунікації (політико-безпекова практика). *Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник*. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. С. 177.

76. Ліпкан В. А. Право стратегічних комунікацій. *Ліпкан В. А., Попова Т. В. Стратегічні комунікації : словник / за заг. ред. д-ра юрид. наук В. А. Ліпкана*. Київ : Ліпкан О. С., 2016. С. 285.

77. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : словник. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. 252 с.

78. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Стратегія державної інфраструктурної політики України : монографія / за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ : Ліпкан В. А., 2022. 1008 с

79. Ліпкан В. А., Попова Т. В. Стратегічні комунікації : словник / за заг. ред. д-ра юрид. наук В. А. Ліпкана. Київ : О. С. Ліпкан, 2016. 416 с.

80. Ліпкан В. А., Сопілко І. М., Кір'ян В. О. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія. Київ : О. С. Ліпкан, 2015. 664 с.

81. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора В. А. Ліпкана. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. 384 с.

82. Ліпкан В. Експертний висновок на проект стратегії розвитку ефективних комунікацій у ЗСУ. *GOAL. Глобальна організація союзницького лідерства* : [сайт]. URL: <https://goal-int.org/ekspertnij-visnovok-na-proekt-strategii-rozvitku-efektivnix-komunikacij-u-zsu/>.

83. Ліпкан В. Завдання національної системи стратегічних комунікацій. *Цензор. НЕТ. Блоги*. 2016. 12 вересня. URL: https://censor.net/ua/blogs/1102948/zavdannya_natsonalno_sistemi_strategchnih_komunkatsyi.

84. Ліпкан В. Удосконалення системи стратегічних комунікацій. *Цензор. НЕТ. Блоги*. 2016. 13 вересня. URL: https://censor.net/ua/blogs/1102963/udoskonalennya_sistemi_strategchnih_komunkatsyi.

85. Ліпкан В., Кушнір О, Юрчук О. Експертний висновок на проект указу президента України „Про затвердження концепції розвитку стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони”. *GOAL. Глобальна організація союзницького лідерства* : [сайт]. URL: <https://goal-int.org/ekspertnij-visnovok-na-proekt-ukazu-prezidenta-ukraini-pro-zatverdzhennya-koncepcii-rozvitku-strategichnix-komunikacij-sektoru-bezpeki-i-oboroni/>.

86. Лісниченко Л. В. Вітчизняний та зарубіжний досвід упровадження стратегічних комунікацій у систему державного управління. *Наука і правоохорона*. 2021. № 4. С. 68–78.

87. Любовець Г. В., Король В. Д. Комунікаційно-контентна безпека: проблематика, підходи, становлення : монографія. Дніпро : Середняк Т. К., 2018. 462 с.

88. Любовець Г., Король В. Комунікаційно-контентна безпека як глобальний напрям розвитку креативних індустрій у безпековій сфері. *Мова і суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 47–55.

89. Магда Е. В. Гибридная война: выжить и победить. Харьков : Виват, 2015. 320 с.

90. Макаренко Є. А. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини*. Серія : Політичні науки. 2017. № 15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3117.

91. Макаренко Є. Зовнішньополітичні комунікативні технології : підручник. Київ : Центр вільної преси, 2016. 450 с.

92. Макаренко Л. Проблеми комунікативної взаємодії держави та громадянського суспільства. *Гілея : наук. вісн*. 2016. Вип. 106. С. 334–338.

93. Макаренко Л. П. Стратегічні комунікації як засіб запобігання і протидії інформаційним війнам. *Регіональні студії*. 2022. № 30. С. 75–81.

94. Мандзюк О. А. Аналітична діяльність в Україні: адміністративно-правові засади регулювання : монографія. Херсон : Гельветика, 2019. 488 с.

95. Масі Н. Культура комунікаційна або комунікативна: осмислення та розмежування понять. *Аркадія*. 2015. № 2 (43). С. 50–55.

96. Меленко О. С. Стратегічні комунікації: необхідність легітимації. *Публічна служба: нова архітектура та стратегії для деокупованих територій* : збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Всеукраїнського круглого столу, м. Харків, 23 червня 2023 р. / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків : Друкарня Мадрид, 2023. С. 211–217.

97. Меленко О. С. Правовідносини у сфері стратегічних комунікацій: підходи до формування складових. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 202–211. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.26>.

98. Меленко О. С. Стратегічні комунікації як правова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 85–95. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.15>.

99. Меленко О. С. Стратегічні комунікації: до визначення поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2023. № 64. С. 42–51. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.64.9>.

100. Меленко О. С. Стратегічні комунікації і комунікативні стратегії: еволюція співвідношення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 696–701. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/168>.

101. Меленко О. С. Щодо необхідності розроблення правових засад стратегічних комунікацій. *Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики* : збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 27–28 квітня 2023 р. / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого : у 2 ч. / редкол. : А.П. Гетьман, В.М. Гаращук, Т.О. Коломоєць, Ю.В. Мех, В.Я. Настюк, Р.В. Шаповал та ін. Харків : Друкарня Мадрид, 2023. Ч. 1. Серія «Сектор безпеки України». Вип. 43. С. 172–177.

102. Меленко О. С., Крінціленко В. С. Муніципальна реформа: роль стратегічних комунікацій і принципів національної стійкості. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : тези доповідей Сьомої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 25 серпня 2023 р. Київ : АПСВТ, 2023. С. 60–64.

103. МЗС презентувало першу в історії Комунікаційну стратегію Україна – держави Латинської Америки і Карибського басейну. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт]. URL:

<https://mfa.gov.ua/news/mzs-prezentuvalo-pershu-v-istoriyi-komunikacijnu-strategiyu-ukrayina-derzhavi-latinskoyi-ameriki-i-karibskogo-basejnu>.

104. Михайлова О. Г. Стратегічні комунікації в інформаційній політиці держави: шляхи розвитку в умовах російсько-української війни. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 30. С. 23–26.

105. Мосьпан Н. В. Семіолінгвістичний аспект українських перекладів казок Р. Кіплінга : монографія. Київ : Освіта України, 2011. 279 с.

106. Нижник О. М. Стратегічний регіональний розвиток: концептуалізація поняття. *Державне управління: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 127–140.

107. Нурмухометова М. Г. Вироблення стратегічного курсу розвитку України за умов парламентсько-президентської форми правління. *Вісник Національного університету „Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”*. 2014. № 3 (22). С. 166–173.

108. Нурмухометова М. Г. Специфіка реалізації стратегічного курсу розвитку країни в залежності від форми правління. *Політологічний вісник*. 2014. Вип. 74. С. 194–200.

109. Ожеван М. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. *Стратегічні пріоритети*. Серія : Політика. 2016. № 4 (41). С. 30–40.

110. Оперативная рабочая группа по стратегическим коммуникациям (East StratCom Task Force) : вопросы и ответы. *Представництво Європейського Союзу в Україні : [сайт]*. URL: http://eeas.europa.eu/top_stories/2015/261115_stratcom-east_qanda_ru.htm

111. Орлова Н. С., Майло В. В. Розвиток стратегічних комунікацій в органах публічної влади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Державне управління. 2020. Т. 31 (70), № 1. С. 63–68.

112. Основи стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони : навч. посіб. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2020. 85 с.

113. Основи стратегічних комунікацій : метод. вказівки до вивч. навч. дисципліни / [уклад. : В. А. Ліпкан, Т. М. Безверхнюк, О. О. Човган]. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. 38 с.
114. Остапенко І. О. Роль стратегічних комунікацій у правовому забезпеченні національного спротиву в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 6. С. 114–118.
115. Павленко І. О. Стратегічні комунікації суб'єктів політики в умовах сучасної політичної дійсності : кол. монографія / за ред. Л. С. Хорішко ; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя : Гельветика, 2021. 177 с.
116. Пелепейченко Л. М. Стратегічні комунікації силових структур України в сучасному соціальному контексті. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1 (21). С. 34–41.
117. Петров В. В. Щодо становлення системи стратегічних комунікацій органів державної влади у контексті розвитку відносин з НАТО. *Стратегічні пріоритети*. Серія : Політика. 2016. № 4 (41). С. 24–29.
118. Побудова системи державних стратегічних комунікацій України. *Міністерство інформаційної політики України : [сайт]*. URL: http://mip.gov.ua/files/documents/Stratcom_Report_2016_UKR_updated.pdf.
119. Положення про Раду з питань комунікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовт. 2014 р. № 544. *Урядовий портал : [сайт]*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/247692545>.
120. Положення про Центр протидії дезінформації : указ Президента України від 7 трав. 2021 р. № 187/2021. *Верховна Рада України : [сайт]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/2021/print>.
121. Пономарьова Д. С. Стратегічні комунікації як особливий вид взаємодії міністерства оборони України з іншими державними органами. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, Серія : Право. 2021. Вип. 64. С. 261–264.

122. Почепцов Г. Г. Держава як інструментарій по роботі з майбутнім. *MediaSapiens* : [сайт]. URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/research/derzhava_yak_instrumentariy_po_roboti_z_maybutnim/focus.ua/focus.ua/.
123. Почепцов Г. Г. Контроль над розумом. Київ : Києво-Могилянська академія, 2012. 350 с.
124. Почепцов Г. Г. Пропаганда 2.0. Харків : Фолио, 2018. 796 с.
125. Почепцов Г. Г. Стратегія. Київ : Ваклер, 2005. 384 с.
126. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні : навч. посіб. для студ. і аспірантів. Київ : Альтерпрес, 2008. 216 с.
127. Презентовано Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prezentovano-centr-strategichnih-komunikacij-ta-informacijnoyi-bezpeki>.
128. Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій Збройних Сил України : проект Закону України реєстр. № 4795 від 09 черв. 2016 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59372.
129. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лют. 2019 р. № 2680-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>.
130. Про державне стратегічне планування : проект Закону України від 05 груд. 2017 р. *Міністерство економіки України* : [сайт]. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e7b8af7a-7c03-4d5b-aaa5-e1c0d7e84388&title=ProektZakonuUkrainiproDerzhavneStrategichnePlanuvannia>.
131. *Про додаткові заходи з реалізації Декларації відкритості парламенту : розпорядження Голови Верховної Ради України від 21 лист.*

2017 р. № 486. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0486004-17/card2#Card>.

132. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України : наказ Міністерства оборони України 22 лист. 2017 р. № 612. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text>.

133. Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна-НАТО на 2016 рік : указ Президента України від 12 лют. 2016 р. № 45/2016. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/45/2016/page2>.

134. Про звільнення В. Залужного з військової служби : указ Президента України від 8 трав. 2024 р. № 309/2024. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3092024-50749>.

135. Про звільнення В. Залужного з посади Головнокомандувача Збройних Сил України : указ Президента України від 8 лют. 2024 р. № 59/2024. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/592024-49661>.

136. Про Національний координаційний центр кібербезпеки : указ Президента України від 7 черв. 2016 р. № 242/2016. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/242/2016#Text>.

137. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України 13 груд. 2022 р. № 2834-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.

138. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 берез. 1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

139. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України „Про нову редакцію Воєнної доктрини України” : указ Президента України від 2

верес. 2015 р. № 555/2015. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>.

140. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року „Про Стратегію інформаційної безпеки” : указ Президента України від 28 груд. 2021 р.у № 685/2021. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>.

141. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року “Про створення та забезпечення діяльності Головного ситуаційного центру України” : указ Президента України від 25 січ. 2015 р. № 115/2015 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115/2015#n2>.

142. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. „Про Доктрину інформаційної безпеки України” : указ Президента України від 25 лют. 2017 р. № 47/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

143. Про створення Центру протидії дезінформації : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 берез. 2021 р. ; введено в дію Указом Президента України від 19 берез. 2021 р. № 106/2021. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421>

144. Про Стратегію сталого розвитку „Україна – 2020” : указ Президента від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 2. Ст. 154.

145. Про Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. *Центр стратегічних комунікацій* : [сайт]. URL: <https://spravdi.gov.ua/pro-nas/>

146. Психологічні аспекти пошуку та аналізу інформації у межах реалізації стратегічних комунікацій : практикум / Н. Г. Іванова, Ю. І. Андрусишин, О. О. Паливода, С. І. Печенюк. Київ : НА СБ України, 2021. 104 с.

147. Публічна дипломатія : метод. вказівки до вивч. навч. дисципліни / [уклад.: В. А. Ліпкан, Т. В. Сивак]. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. 52 с.

148. Публічна дипломатія є засобом формування стійкості України до гібридних загроз та ефективним інструментом просування позитивного іміджу нашої держави у світі. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт]. URL: <https://mfa.gov.ua/news/publiczna-diplomatiya-ye-zasobom-formuvannya-stijkosti-ukrayini-do-gibridnih-zagrozh-ta-efektivnim-instrumentom-prosuvannya-pozitivnogo-imidzhu-nashoyi-derzhavi-u-sviti>.

149. Рашковська О. В. Громадська комунікація як стратегічний ресурс демократизації державного управління в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2016. 225 с.

150. Реформа урядових комунікацій передбачає запровадження нової галузі знань „комунікативістика”. *Міністерство культури та інформаційної політики України* : [сайт]. URL: <http://mip.gov.ua/news/2058.html>.

151. Розумюк В. Індоктринація псевдоісторією: модифікація свідомості засобами освіти. *Дослідження світової політики* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 49. С. 114–121.

152. Романенко Є. Комунікативна політика держави: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : НАДУ, 2014. 400 с.

153. Сальнікова О. Ф., Міщенко В. Б., Шидлюх В. В., Антоненко С. І. Використання технологій стратегічних комунікацій в системі управління Збройними Силами України. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2017. № 3 (30). С. 61–68.

154. Сальнікова О. Ф., Посмітюх О. І., Петренко М. І. Ситуаційний центр як ефективний механізм стратегічних комунікацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 62–66.

155. Сальнікова О., Кушнір В. Чернобай О. Розбудова системи стратегічних комунікацій: досвід НАТО. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 21. С. 84–89.

156. Самигін Д. Дев'ять головних тем російської пропаганди. *Українська правда*. 2023. 5 травня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/05/5/7400790/>.

157. Сафін О. Д. *Індоктринація як інструмент гібридної війни Росії* / *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Військово-спеціальні науки*. 2017. № 2 (37). С. 24–27.
158. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
159. Сивак Т. В. Інституціоналізація стратегічних комунікацій в Україні. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку* : тези доп. щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч., присвячена 100-річчю державної служби в Україні (25 трав. 2018 р.) / НАДУ. Київ, 2018. С. 57–59.
160. Сивак Т. В. Інституціоналізація стратегічних комунікацій у системі публічного управління України : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2020. 490 с.
161. Сивак Т. В. Концептуальна модель стратегічних комунікацій державному управлінні. *Аналітика і влада*. 2014. № 9. С. 86–93.
162. Сивак Т. В. Проблемне поле формування та функціонування стратегічних комунікацій в Україні. *Збірник наукових праць НАДУ*. 2019. Вип. № 1. С. 51–60.
163. Сивак Т. В. Публічна дипломатія як інтеграційний компонент стратегічних комунікацій у публічному управлінні. *Право та державне управління* : зб. наук. праць / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2019. № 3. С. 84–93.
164. Сивак Т. В. Стратегічні комунікації у системі державного управління України : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 386 с.
165. Сивак Т. В. Стратегічні комунікації у системі публічного управління України : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 338 с.
166. Сивак Т. В. Теоретичне обґрунтування принципів стратегічних комунікацій у публічному управлінні. *Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи* : матеріали X Міжнар.

наук. інтернет-конф. аспірантів та докторантів з державного управління (22 трав. 2019 р.) / ОРІДУ НАДУ. Одеса, 2019. С. 45–47.

167. Сивак Т. В. Теоретичний аналіз сутності поняття „стратегічні комунікації” в публічному управлінні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 3 (75). С. 36–42.

168. Сивак Т., Безверхнюк Т. Тенденції розвитку кваліфікаційних потреб у спеціалістах зі стратегічних комунікацій. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2016. Вип. 18. С. 61–83.

169. Соловйов С. Г. Основні характеристики стратегічних комунікацій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2016. Вип. 1 (4). С. 165–170.

170. Соловйов С. Г. Стратегічні комунікації в публічному управлінні : монографія. Харків : Точка, 2019. 373 с.

171. Соловйов С. Г. Стратегічні наративи (мета-нاراتиви). *Публічне управління : термінол. слов.* / [уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін.] ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.

172. Соловйов С. Стратегічні комунікації в публічному управлінні: впровадження в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 3 (67). С. 93–96.

173. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони : монографія / [В. Г. Пилипчук, Л. Г. Компанцева, С. С. Кудінов, І. М. Доронін та ін.] Київ : АртЕк, 2018. 271 с.

174. Стороженко Л., Петькун С. Стратегічні комунікації: концептуальні підходи та базові принципи. *Society. Document. Communication*. 2021. Ed. 11. С. 386–403.

175. Стратегічне управління та політичне прогнозування в публічній сфері : навч. посіб. / [С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник, О. Г. Пухкал та ін.] ; за заг. ред. С. О. Телешуна. Київ : НАДУ, 2018. 192 с.

176. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах : монографія. Київ : Вадекс, 2019. 442 с.
177. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця : монографія / [В. Азарова та ін.] ; за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ : НА СБУ, 2021. 500 с.
178. Стратегічні комунікації для фахівців сектору безпеки і оборони : практ. порадник / [Л. Ф. Компанцева та ін.] ; за заг. ред. Л. Ф. Компанцевої ; Нац. акад. служби безпеки України. Київ : НА СБУ, 2019. 211 с.
179. Стратегічні комунікації. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт]. URL: https://mfa.gov.ua/searchresult?site_id=1&key=%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96+%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.
180. Стратегічні пріоритети. Серія : Політика / НІСД. 2016. № 4 (41). 123 с.
181. Стратегія національної безпеки : затв. указом Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.
182. Стратегія воєнної безпеки України : затв. указом Президента України 25 берез. 2021 р. № 121/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 27. Ст. 1321.
183. Стратегія забезпечення державної безпеки : затв. указом Президента України від 16 лют. 2022 р. № 56/2022. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>.
184. Стратегія інформаційної безпеки : затв. указом Президента України від 28 груд. 2021 р. № 685/2021. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.
185. Стратегія кібербезпеки України : затв. указом Президента України від 26 серп. 2021 р. № 447/202. *Офіційний вісник України*. 2021. № 70. Ст. 4417.

186. Стрельбіцький М., Мазур В., Олексієнко Б. Удосконалення системи стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України та закономірності її розвитку на основі євроатлантичних принципів і підходів. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека* : матеріали XIII Всеукр. наук. конф. молодих учених, студентів та курсантів (м. Київ, 10 квіт. 2022 р.) / НА СБУ. Київ, 2022. С. 59–62.

187. Суходоля О. М. Стійкість критичної енергетичної інфраструктури та життєдіяльності громад : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2024. 160 с.

188. Сухорильський П. М., Місюк І. Ю. Поняття та сутність громадської дипломатії. *Політологія*. 2011. № 1 (75). С. 178–180.

189. Теорія управління в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / за ред. В. А. Ліпкана. Київ : КНТ, 2007. 884 с.

190. Терещеня О. В. Стратегічні комунікації у науково-теоретичному дискурсі. *Communications and Communicative Technologies*. 2020. Вип. 20. С. 116–120.

191. Термінологічний довідник НАТО зі стратегічних комунікацій / [сост. І. Іжутова, О. Сальнікова, В. Шиповський]. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2020. 22 с.

192. Тертичка В. В. Стратегічне управління : навч. посіб. Київ : К.І.С., 2015. 171 с.

193. Тихомирова Є. Б. Стратегічні комунікації як один з пріоритетів глобальної стратегії зовнішньої політики і безпеки ЄС. *Політичне життя*. 2016. № 4. URL: <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/3085>.

194. Традиції демократичного врядування в історії українського державотворення : монографія / [В. М. Князєв, Ю. В. Бакаєв, Т. Е. Василевська та ін.] ; за заг. ред. В. М. Князева. Київ : НАДУ, 2010. 220 с.

195. Україна та Німеччина започаткували системну співпрацю у сфері стратегічних комунікацій. *Міністерство закордонних справ України* : [сайт].

URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-ta-nimechchina-zapochatkuvali-sistemnu-spivpracyu-u-sferi-strategichnih-komunikacij>.

196. Управління стратегічних комунікацій. *Міністерство оборони України* : [сайт]. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu/upravlinnya-strategichnih-komunikaczij.html>.

197. Формування комунікаційної стратегії: поетапна інструкція з прикладами. *Громадський простір* : [сайт]. URL: <https://www.prostir.ua/?kb=rozvytok-komunikatsijnoji-stratehiji-poetapna-instruktsiya-rozrobky-komunikatsijnoji-stratehiji-dlya-vashoji-orhanizatsiji-iz-vpravamy-ta-korysnymy-posylannyamy>.

198. Фролова А., Золотухін Д. МІП: Система стратегічних комунікацій забезпечить невразливість інформаційного простору держави. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/250282544>.

199. Фролова А. Побудова системи державних стратегічних комунікацій України. *Міністерство інформаційної політики* : [сайт]. URL: http://mip.gov.ua/files/documents/Stratcom_Report_2016_UKR_updated.pdf.

200. Хорішко Л. С. Стратегічні комунікації Міністерства оборони України в умовах війни. *Регіональні студії*. 2022. № 29. С. 105–109.

201. Центр стратегічних комунікацій : [сайт]. URL: <https://spravdi.gov.ua/>.

202. Чеховська М. Стратегічні комунікації суб'єктів сектору безпеки та оборони України. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2015. № 3 (19). С. 35–40.

203. Чеховська М., Уфімцева О. Система стратегічних комунікацій між Україною та НАТО з питань енергетичної безпеки. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 52. С. 100–112.

204. Шклярук М. Г. Стратегічні комунікації у системі державного управління України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2018. 230 с.

205. Шклярук М. Г. Стратегічні комунікації у системі державного управління України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2018. 20 с.
206. Шклярук М. Г. Сутність і зміст стратегічних комунікацій у системі державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Серія : Державне управління. 2018. № 1. С. 25–31.
207. Шлапак Ю. Стратегічні комунікації як феномен: наукова дефініція. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 61. С. 28–39.
208. Шопіна І. М. Стратегічні комунікації як правова категорія: поняття та розвиток. *Наука і правоохорона*. 2020. № 2. С. 158–165. URL: https://naukaipravoohorona.com/journal/ukr/2020_2/18.pdf.
209. Штурхецький С. Комунікативні стратегії у місцевому самоврядуванні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04. Київ, 2011. 20 с.
210. Яшко М. Расходы эстонских властей на госпропаганду выросли в 13 раз. URL: <https://ee.sputniknews.ru/news/20180110/8770122/Rashody-estonskije-vlasti-gospropaganda-vyrosli-13-raz.html>.
211. Althuis, J., Bolt, N., Haiden, L., Stolze, M. Understanding Strategic Communications: NATO Strategic Communications Centre of Excellence Terminology Working Group Publication No. 3. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
212. Bolt N., Heiden L. Improving NATO Strategic Communications Terminology. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2019.
213. Bolt N., Lange-Ionatamishvili E., & Haiden, L. Clarifying Digital Terms. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2021.
214. Brooks R. Confessions of a Strategic Communicator. Tales from Inside the Pentagon's Message Machine. *Foreign Policy*. 2012. December 6. URL: <http://foreignpolicy.com/2012/12/06/confessions-of-a-strategic-communicator/>.

215. Communication for Strategic Change: Principles, Practices and Prospects. 27 September 2011. Chatham House, London. URL: <https://www.chathamhouse.org/events/view/177771>.

216. Corman S. R., Trethewey A., Goodall B. A 21st Century Model for Communication in the Global War of Ideas. From Simplistic Influence to Pragmatic Complexity / Consortium for Strategic Communication, Arizona State University. Report #0701. April 3, 2007. URL: <https://csc.asu.edu/wp-content/uploads/pdf/114.pdf>.

217. Cornish P., Lindley-French J. and Yorke C. Strategic Communications and National Strategy. A Chatham House Report. London, 2011. 42 p. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/24-1436781085.pdf> ChathamHouse, 2011.

218. DOD Dictionary of Military and Associated Terms. July 2019. 382 p. URL: <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf>.

219. DOD Dictionary of Military and Associated Terms. March 2017. Joint Chief of Staff. URL: <http://www.jcs.mil/Portals/36/documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf>.

220. EU strategic communications With a view to counteracting propaganda. POLICY DEPARTMENT. European Parliament's. 2016. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578008/EXPO_IDA\(2016\)578008_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578008/EXPO_IDA(2016)578008_EN.pdf).

221. European Council Conclusions on external relations, 19 March 2015 : Press release. URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2015/03/conclusions-russia-ukraine-european-council-march-2015/>.

222. Gage D. The continuing evolution of Strategic Communication within NATO. *The Three Swords Magazine* 2014. № 27. P. 53–55.

223. Goldman E. Strategic Communication: A Tool for Asymmetric Warfare. *Small Wars Journal*. October 6, 2007. URL: <http://smallwarsjournal.com/blog/strategic-communication-a-tool-for-asymmetric-warfare>.

224. Hallahan K., Holtzhausen D., van Ruler B., Verčič D. & Sriramesh K. Defining Strategic Communication. *International Journal of Strategic Communication*. 2007. № 17. P. 3–35.
225. Hamilton B. Review on „Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication by James P. Farwell”. Washington, DC, Georgetown University Press, 2012. 288 pp. Paper. *Political Science Quarterly*. Winter 2013/2014. № 128. P. 4.
226. Helmus T., Paul Chr., Glenn R.W. Enlisting Madison Avenue: The Marketing Approach to Earning Popular Support in Theaters of Operation. Santa Monica, CA: RAND, 2007. P. 57–82.
227. *InformNapalm* : [caŭm]. URL: <https://informnapalm.org/ua/>.
228. Joint Chief of Staff , Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, Joint Publication 1–02, April 12, 2001 (as amended through March 4, 2008).
229. Joint Communication To The European Parliament And The Council. Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response. European Commission. Brussels. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>.
230. Kertysova K., Rademaker M., Sweijts T. The Role of Strategic Communications in Enhancing Resilience and Stability in the EU’s South-Eastern Neighbourhood. Report, 2019. URL: <https://hcss.nl/report/role-strategic-communications-enhancing-resilience-and-stability-eus-south-eastern>.
231. Martynov A. Theoretical foundations and methodological problems of the semiotics of history. *International Relations of Ukraine: Scientific Searches and Findings*, 2021. DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2021.30.225>.
232. Murphy D. M. Strategic Communication Talking the Talk: Why Warfighters Don’t Understand Information Operations / Center for Strategic Leadership; U.S. Army War College. 2009. May. Volume 4-09. P. 3.
233. National framework for strategic communication. Report of the Federal government. White House, Washington, 2009. 16 p.

234. NATO Strategic Communications Centre of Excellence : [caŭm].
URL: <https://stratcomcoe.org/>.
235. NATO Strategic Communications Policy. URL:
<http://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>.
236. Paul C. Strategic communication is vague. PRAEGER, Santa Barbara.
URL : www.au.af.mil/au/awc.
237. Paul C. Getting Better at Strategic Communication. RAND Corporation. Santa Monica, on July 12, 2011. 18 p. URL:
http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2011/RAND_CT366.pdf
238. Reding A., Weed K., Ghez J.J. NATO's Strategic Communications concept and its relevance for France. URL:
https://www.rand.org/pubs/technical_reports/TR855z2.html.
239. Resilience to Desinformation. Dec. 2022. 56 p. URL:
<https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/the-lublin-triangle-joint-report-on-counteracting-disinformation.pdf>.
240. Robert L. Heath, Winni Johansen. The International Encyclopedia of Strategic Communication, 3 Volume Set. URL: <https://www.wiley.com/en/bg/search?pq=%7Ccrelevance%7Cauthor%3A+Winni+Johansen>.
241. Strategic Communication Joint Integrating Concept. Department of Defence concept. Version 1.0. 07 October 2009. URL:
[http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/joint_concepts/jicstrategiccommunications.p
df](http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/joint_concepts/jicstrategiccommunications.pdf).
242. Syvak T. Strategic narrative as a methodological toolkit for strategic communications. *The World of Politics, Society, Geography*. Słupsk : Institute of Geography and Regional Studies APS, 2016. Year I, Issye 1. P. 171–181.
243. Ten Years On:The Evolution of Strategic Communication and Information Operations since 9/11: Hearing before the Subcommittee on Emerging Threats and Capabilities of the Committee on Armed Services House of Representatives, 112 Cong. H.A.S.C. 2011. 12 July. No. 112–49. URL:

<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG112hhrg67796/pdf/CHRG-112hhrg67796.pdf>.

244. Understanding NATO Strategic Communications. LTC Rita LePage
22 October 2014. URL: <https://www.stratcomcoe.org/about-strategic-communications>.

245. Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit für
Deutschland. Nationale Sicherheitsstrategie. Auswärtiges Amt, Werderscher Markt
1, 10117 Berlin, 2023. 76 s.

246. William Hybl. Narratives and Strategic Communications in Foreign
Policy. URL: <https://www.rand.org/events/2011/11/29.html>.

247. Winni Johansen, Robert L. Heath The International Encyclopedia of
Strategic Communication, 3 Volume Set. August 2018. Wiley-Blackwell. 18.

ДОДАТОК

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Меленко О.С. Стратегічні комунікації: до визначення поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2023. № 64. С. 42–51. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.64.9>.
2. Меленко О.С. Стратегічні комунікації і комунікативні стратегії: еволюція співвідношення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 696–701. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/168>.
3. Меленко О.С. Стратегічні комунікації як правова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 85–95. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.15>.
4. Меленко О.С. Правовідносини у сфері стратегічних комунікацій: підходи до формування складових. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 202–211. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.26>.
5. Меленко О.С., Крінціленко В.С. Муніципальна реформа: роль стратегічних комунікацій і принципів національної стійкості. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : тези доповідей Сьомої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 25 серпня 2023 р. Київ : АПСВТ, 2023. С. 60–64.
6. Меленко О.С. Щодо необхідності розроблення правових засад стратегічних комунікацій. *Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики* : збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 27–28 квітня 2023 р. / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого : у 2 ч. / редкол. : А.П. Гетьман, В.М. Гаращук, Т.О. Коломоєць,

Ю.В. Мех, В.Я. Настюк, Р.В. Шаповал та ін. Харків : Друкарня Мадрид, 2023.

Ч. 1. Серія «Сектор безпеки України». Вип. 43. С. 172–177.

7. Меленко О.С. Стратегічні комунікації: необхідність легітимації. *Публічна служба: нова архітектура та стратегії для деокупованих територій* : збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Всеукраїнського круглого столу, м. Харків, 23 червня 2023 р. / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків : Друкарня Мадрид, 2023. С. 211–217.